

K.K.T.C
YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM YÖNETİMİ, DENETİMİ, EKONOMİSİ ve PLANLAMASI
ANA BİLİM DALI

LEFKOŞA BÖLGESİ İLKOKULLARINDA GÖREV YAPAN ÖĞRETMEN VE
YÖNETİCİLERİN “YARATICILIK” İLE İLGİLİ ALGILARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nazım NURİ

Danışman: Dr. Mustafa Gürsoy

Lefkoşa, 2008

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Nazım NURİ tarafından hazırlanan, Lefkoşa Bölgesi İlkokullarında Görev Yapan Öğretmen ve Yöneticilerin “ YARATICILIK ” ile İlgili Algıları adlı çalışma, jüriniz tarafından Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan:

Doç. Dr. Cem BİROL

Üye :

Yrd. Doç. Dr. Fatoş SİLMAN

Üye :

Dr. Mustafa GÜRSOY

Onay

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../ 2008

ÖNSÖZ

Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Yönetimi, Denetimi, Ekonomisi ve Planlaması Anabilim Dalı, yüksek Lisans çalışma programının gereği olarak hazırlanan bu araştırma, eğitim yöneticilerinin ve öğretmenlerinin yaratıcılık özellikleri üzerine düşüncelerinin farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla hazırlanmıştır.

Araştırma altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın problemi, amaçları, önemi, sınırlılıkları ve araştırmaya özgü tanımlar; ikinci bölümde yaratıcılıkla ilgili kavramlar ; üçüncü bölümde eğitimde yaratıcılık ile ilgili tanım ve kavramlar; dördüncü bölümde araştırma modeli evren ve örneklem, verilerin toplanması çözümlenmesi ve yorumlanması, beşinci bölümde araştırma bulguları ve bulgularla ilgili yorumlar; ve altıncı bölümde de araştırmanın yargı ve önerileri yer almaktadır.

Okul yöneticileri ve öğretmenlerinin yaratıcılıkla ilgili algılamalarını belirleyerek eğitimde yaratıcılığın geliştirilmesi için neler yapılması gerektiği konusunda öneriler ortaya koyarak Kıbrıs Türk Milli Eğitimine katkı sağlamayı amaçladık.

Tüm tez derslerim boyunca bana destek olan tüm hocalarıma ,özellikle Mustafa Gürsoy,Mehmet Çağlar, Fatoş Silman ve Cem Birol hocama teşekkür edemeden geçemeyeceğim..

Tüm tez hazırlanma süreci boyunca bana her aşamada çok değerli görüş ve yardımları ile araştırmanın şekillenmesine katkı sağlayan çok değerli hocam Dr. Mustafa Gürsoy'a ve çalışmam süresi boyunca bana manevi desteğini esirgemeyen oğlum Berkay ve eşim Elçin'e teşekkür ederim.

Özet

Yaratıcılık, olmayan bir şeyi hayal edebilme, bir şeyi herkesten farklı yollarla yapabilme ve yeni fikirler geliştirebilme yeteneğidir. Başka bir deyişle yaratıcılık herkesin gördüğü şeyi aynı görüp onunla ilgili farklı şeyler düşünebilmektir. Yaratıcılık günlük olaylara ve nesnelere herkesten farklı bakabilmek ve farklı yaklaşım tarzı geliştirebilmektir. Yaratıcılık, olağan, günlük şeylerin özel olmasını, özel şeylerin de daha çok günlük hayata girip doğal şeyler olmasını sağlar.

Eğer hayatınızdaki günlük şeyleri farklı ve yeni yollarla yapıyorsanız bu sizin yaratıcılığınızı gösterir. Örneğin evinizde ya da işinizde her gün yaptığınız işleri değişik şekillerde, değişik yollarla yaparak yine aynı sonucu almanız bu işlerin yapılış şekline yaratıcılık katmış olmanız demektir. Yeni her deneyiminiz size farklı görüş ve bilgiler katacaktır. Denediğiniz yeniliklerde hatalar yapabilirsiniz. Yaratıcı olmanın riskli tarafıdır bu. Risk alarak yeni şeyler dener ve keşfedersiniz.

Abstract

Creativity is the ability of dreaming something which doesn't exist, doing something by using different ways from the others and improving new ideas. In other words, creativity is to see in the same way with the other but to think different things about it. Creativity is the ability of viewing in different ways to daily routines and subjects from other people and to improve different approach styles. Creativity helps to turn daily routines into private and private into daily routines.

If you use different and new ways in your daily routines, this shows your creativity. For example: if you do your daily work in different ways and get the same result at home or at work, means that you have put your creativity the way this work is done. Every new thing you've tried will teach you something new. You may make mistakes while you put this into practice. This is the risky part of creativity. By taking risks you try and discover new things.

İÇİNDEKİLER

DEĞERLENDİRME KURULU ONAY SAYFASI.....	i
ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	vi

BÖLÜM 1

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	5
1.3. Araştırmanın Önemi.....	5
1.4. Sınırlılıklar.....	6
1.5. Sayıtlılar.....	6

BÖLÜM 2

YARATICILIKLA İLGİLİ KAVRAMLAR

2. 1 . YARATICILIK KAVRAMI.....	7
2.1.1. Yaratıcılık Tanımı.....	7
2.1.2. Yaratıcılığın Önemi.....	9
2.1.3. Yaratıcılığın Gerekliliği.....	10
2.2. YARATICI DÜŞÜNME.....	11
2.3. YARATICILIKLA İLGİLİ KURAMLAR	12
2.3.1. Psikoanalitik Kuram.....	12
2.3.2. İnsancıl Kuram.....	13

2.3.3. Çağırışım Kuramı.....	14
2.3.4. Gestalt Kuramı.....	15
2.4. YARATICILIK VE HAYAL GÜCÜ.....	16
2.5. YARATICILIK VE ZEKA	18
2.6. YARATICILIĞIN GEÇİRDİĞİ AŞAMALAR.....	22
2.7. YARATICI KİŞİNİN ÖZELLİKLERİ.....	23
2.8. YARATICILIK NİTELİKLERİ.....	26
2.9 YARATICI KİŞİNİN TUTUMLARI	29
2.9.1. Yaratıcı Bireyin Kendine Karşı Tutumu.....	29
2.9.2. Yaratıcı Bireyin Başkalarına Karşı Tutumu.....	29
2.9.3. Yaratıcı Bireyin İşine Karşı Tutumu.....	30
2.10 . YARATICILIĞI ENGELLEYEN FAKTÖRLER	30
2.10.1. Duygusal Engeller.....	31
2.10.2. Kültürel Engeller.....	31
2.10.3. Öğrenilen Engeller.....	32
2.10.4. Algılama Engelleri.....	32
2.10.5. Eğitim Programı Engelleri.....	32
2.11 YARATICILIĞI GELİŞTİRME TEKNİKLERİ.....	34
2.11.1. Beyin Fırtınası Tekniği.....	36
2.11.2. Yaratıcı Drama Tekniği.....	38
2.11.3. Nitelik Sıralama Tekniği.....	41
2.11.4. Sinektik (Benzetme) Tekniği.....	42
2.11.5. Karakteristik Özelliklerin Sıralanması Tekniği.....	43

2.11.6. Birleştirme Tekniği.....	44
2.11.7. Morfolojik Analiz Yöntem Tekniği.....	44
2.11.8. Yaratıcı Düşünme ve PO Şifreli Sözcük) Tekniği.....	45
2.11.9. Kontrol Listeleri Yöntemi.....	46
2.11.10. Etraflıca Düşünme Tekniği.....	47
2.11.11. Meditasyon tekniği.....	49
2.11.12. Yaratıcı İmgeleme.....	49
2.11.13. Altı Şapka Yöntemi.....	51
2.11.14. Güç Alanı Yöntemi.....	53
2.11.15. Zihin Haritası Yöntemi.....	54
2.11.16. Diğer Teknikler.....	56

BÖLÜM 3

EĞİTİMDE YARATICILIK

3.1 EĞİTİMDE YARATICILIK.....	57
3.2 YARATICILIK VE OKUL.....	61
3.2.1. Yaratıcı Okulun Eğitsel İlkeleri.....	62
3.2.2. Yaratıcı Okulun Çalışma İlkeleri.....	63
3.2.3. Yaratıcılığı Geliştirme ve Öğretmen Özellikleri.....	63
3.3. EĞİTİM PROGRAMLARI VE YARATICILIK.....	65
3.4. ÖĞRENCİ MERKEZLİ EĞİTİM VE YARATICILIK	68
3.5. OKUL YÖNETİMİ VE YARATICILIK.....	70
3.6. YARATICILIĞI GELİŞTİRMEYİ ETKİLEYEN ETMENLER.....	77

BÖLÜM 4

YÖNTEM

4.1. Araştırma Modeli.....	82
4.2. Evren ve Örneklem.....	82
4.3. Verilerin Toplanması.....	82
4.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması.....	84

BÖLÜM 5

BULGULAR VE YORUMLAR

BULGULAR VE YORUMLAR.....	86
----------------------------------	-----------

BÖLÜM 6

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç.....	102
6.2. Öneriler.....	104
KAYNAKÇA.....	106
EKLER.....	
Ek-1 Anket Formu Örneği.....	
Ek-2 Anket Uygulama İzin Yazısı.....	

TABLolar VE ŐEKİLLER LİSTESİ

TABLolar

Tablo 1. Cronbach α değerleri.....	83
Tablo 2. Faktör Analizi Değerleri "1"	83
Tablo 3. Faktör Analizi Değerleri "2"	84
Tablo 4. Anket Uygulanan Dört Okullardaki Yönetici ve Öğretmen Sayıları ile Değerlendirilen Anket Sayılar ve Yüzdelikleri.....	86
Tablo 5. Anket Uygulanan Okullardaki Anketi Yanıtlayan Yönetici ve Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımları.....	87
Tablo 6. Anket Uygulanan Dört Okullardaki Yönetici ve Öğretmenlerin Yaratıcılığa Yönelik 1-8. Sorular İle İlgili Anova Analizi Verileri	88
Tablo 7. Anket Uygulanan Dört Okullardaki Yönetici ve Öğretmenlerin Yaratıcılığa Yönelik 9-16. Sorular İle İlgili Anova Analizi Verileri	91
Tablo 8. Anket Uygulanan Dört Okullardaki Yönetici ve Öğretmenlerin Yaratıcılığa Yönelik 17-24. Sorular İle İlgili Anova Analizi Verileri	93
Tablo 9. Anket Uygulanan Dört Okullardaki Yönetici ve Öğretmenlerin Yaratıcılığa Yönelik 25-32. Sorular İle İlgili Anova Analizi Verileri	95
Tablo 10. Anket Uygulanan Dört Okullardaki Yönetici ve Öğretmenlerin Yaratıcılığa Yönelik 33-37. Sorular İle İlgili Anova Analizi Verileri	97
Tablo 11. Anket Uygulanan Çoklu Karşılaştıırma (Post Hoc Test) Sonucu Elde Edilen Okullar Arasında Düşünce Farkı Bulunan Sorularla İlgili Yorumlar.....	99

KKTC MİLLİ EĞİTİM VE KÜLTÜR BAKANLIĞINA BAĞLI İLKÖĞRETİM OKULLARINDA GÖREVLİ ÖĞRETMEN VE YÖNETİCİLERİN YARATICILIK ALGILAMALARINA YÖNELİK ARAŞTIRMA

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Yaraticılık, yüzyıllar boyunca düşünürlere ve bilim adamlarına sürekli üzerinde araştırma yaptıran bir kavram olmuştur. Sürekli araştırma yapılan bir konu olmasına rağmen yeterince aydınlatılamamış ve büyük ölçüde gizemini korumuştur.

Bu bölümde araştırmanın problemi, amacı, sınırlılıklar, sayıtlılar ve araştırmada kullanılan bazı kavramlar verilmektedir.

1.1. Problem

Yirmibirinci yüzyılın başlarından beri, farklı yaklaşımlarla açıklanmaya çalışılan yaratıcılık kavramının, bugün tüm davranış bilimciler tarafından kabul edilmiş bir tanımına rastlamak mümkün değildir. Tarihsel gelişim içerisinde kavramla ilgili olarak psiko-analitik, davranışçı, insancıl, bilişsel ve etkileşimli yaklaşımlarla çeşitli modeller geliştirilmiş, ancak halen yaratıcılığın boyutları, niteliksel özellikleri ve bu özelliklerin dağılımı objektif bir şekilde ortaya çıkarılamamıştır. İnsancıl yaklaşımı benimseyen eğitim psikologları yaratıcılığın insanın olumlu yanları ile ilgili olduğu görüşündedirler. İnsanlar yaratıcı yeteneklerle doğarlar. Serbest bir ortamda bu güçler, her insanda tam olarak gelişebilir. Çatışma yaratıcılığı engeller. Psiko-analitik yaklaşımı benimseyen psikologlar yaratıcılığın insan yapısının olumsuz yönlerinden oluştuğunu vurgulamaktadırlar. Çevresel yaklaşımı benimseyen psikologlara göre, yaratıcılık, nitelikli deneyimlerle öğrenilmiş davranışlardır. Deneyimler sırasında doğal olarak ortaya çıkan yaratıcılık

ilgili davranışların desteklenmesi ve bireyin yaratıcı olmak için eğitilmesi ile geliştirilir. Ailenin çocuk eğitimi anlayışı öğretmenlerin tutumu, yaratıcılığı etkileyen faktörlerdir. Bilişsel yaklaşımı benimseyen eğitim psikologlarına göre, eş anlamlı ve zıt anlamlı düşünerek, bilgileri düzenlemede akıcılık, problem çözmede esneklik ve iki durumda da meydana getirilen ürünlerdeki özgünlük yaratıcılıktır (Demirci,2002).

Yaratıcılık, eleştirel bakmak, yeni önermelerde bulunmaktır. Daha önce aralarında ilişki kurulmamış nesneler ya da düşünceler arasında ilişki kurulmasıdır. Alışılmışlığın, bilinenin dışında, farklı, yeni, özgün olmak, problemi görmek, farklı çözüm yollarından giderek yeni sonuçlar çıkarmaktır (Çelek,2002).

De Bono (1997), yaratıcılık kelimesinin kapsadığı çok geniş anlam yüzünden kafa karıştırıcı olabileceğini belirtmektedir.

National Geographic dergisi yazar ve fotoğrafçılarından Dewitt Jones yaratıcılığı "yaratıcılık sıradan bir şeyin sıradan olmayan bir biçimde farkına varmaktır" diyerek tanımlamaktadır (Akt. Sanyel, 2000).

Bu bağlamda yaratıcılık, bireyin öğrenme yaşantıları sonucunda öğrendiklerini, yeni öğrendiği bir konuyla yeni ve değişik biçimde ilişkilendirerek karşılaştığı bir sorunu çözebilmesi, ortaya yeni, özgün bir düşünce ya da ürün koyabilmesi etkinliği olarak açıklanabilir (Güleryüz 2002).

Bilgiye dayalı değişim ve buna uyum çabalarımız hızlandıkça, düşünsel kapasitemizin "tek yönlü" gelişmesinin de yetmeyeceğini görüyoruz. Aldığımız eğitim, içinde yaşadığımız çevre ve günlük yaşamımızı sürdürme kaygılarımız, düşünme becerimizi hep "olayları anlama ve değerlendirme, doğru veya yanlışları bulma, en isabetli kararları verme, en uygun tutum ve davranışları sergileme" gibi konulara, yani "mevcudu en iyi şekilde kullanabilme" üzerine yönlendiriyor. Halbuki "mantık" olarak adlandırabileceğimiz bu becerimiz düşünsel kapasitemizin

sadece bir boyutunu oluşturuyor. İnsanlık tarihini incelediğimizde, gelişme ve yeniliğin çok daha farklı, hatta yukarıdakine taban tabana zıt bir düşünme biçiminden kaynaklandığını görüyoruz. "Yaratıcılık" olarak adlandırabileceğimiz bu düşünme biçimi, "farklı"yı, "yeni"yi ve "daha iyi"yi arama çabalarından kaynaklanıyor. Değişim hızlandıkça sürekli ihmal ettiğimiz bu becerimizin eksikliğini daha fazla hissediyoruz, çünkü eski çözümler yeni sorunlara çare olamıyor(Yıldırım,2003)

Zamanımızda insanlık, bir zihinler arası rekabetin içindedir. Bu yarışın sonuçlarını tayin edecek en önemli zihinsel faktörlerden biri yaratıcılıktır. Yaratıcılığın çeşitli bilgi alanlarında ve farklı milletlerdeki miktar ve derinliği çok önemlidir. Çünkü yaratıcı davranışlar yalnız bilimdeki ilerlemeleri değil, fakat bütün bir toplumu da çok büyük ölçülerde etkilemektedirler. Kendi insanları arasından yaratıcı potansiyeli olanları seçmesini, yetiştirip geliştirmesini ve teşvik etmesini en iyi bilen milletler, diğer milletler arasında çok avantajlı bir duruma sahip olabileceklerdir (Arık, 1990).

Torrance' ye (1968) göre, öğretmenin sınıf içindeki tutumları ve öğretmenin , sınıfı etkili kullanması yaratıcılık gelişimi için önemlidir. Yaratıcılığı geliştirmek için öncelikle sıklıkla okumak gerekmektedir. Yaratıcı okuma, metinleri tamamlama, metinlere başlık bulma, soru üretme, nedenleri tahmin etme veya soruşturma, görüntüleri yazıya dökme, görüntüleri geliştirme ve genişletme, sınıflandırma, hayal etme, alternatifler üretme, metinleri genişletme, abartma, ve yeniden düzenleme gibi bir takım etkinlikler gerektirmektedir. Ayrıca yaratıcılık için öğrencilerin okumaya teşvik edilmesi çok önemlidir çünkü; yaratıcılıkta derinlemesine bilgi önem taşımaktadır. Yaratıcılıkta değişiklik ve çeşitlilik de önemlidir. Bu nedenle kalıplaşmadan uzaklaşılmalıdır. Kültürün çeşitlendirilmesi, tek yönlü düşünce yerine, çok yönlü düşünce gerekmektedir. Çok kaynaklı eğitim, çağdaş eğitimin vazgeçilmez ilkesidir. Yaratıcılık ortamları, kişiden kişiye değişebilmektedir. Bu nedenle öğrencilerin özelliklerine göre sınıf ortamları oluşturulmaya çalışılmalıdır. Öğretmenlerin sınıfta araç ve gereçleri etkili

kullanması, bu araç ve gereçleri öğrencilerin kullanımına sunması da önemlidir. Yaratıcılığa zaman ayrılması diğer bir deyişle yaratıcı duraklama, yaratıcı fikirlerin ortaya çıkmasında önemli rol oynar (Rıza, 1999).

Yaratıcılık, insan beyninin aldığı dürtüler sonucunda ortaya çıkar ve beynimize bu dürtüleri sağlayan uyarıcılar kişiden kişiye değişir (Bentley, 1999). Bireyin bu dürtüleri daha kolay algılaması algılanan dürtünün kuvvet ve derecesine bağlıdır. Birden fazla duyuya hitap eden dürtü elbette diğerlerinden daha çabuk algılanacaktır. Eğitim sisteminde de bilginin alıcıya daha kolay aktarılması ve bu yeni bilginin daha yeni bilgilere dönüşmesi yaratıcılığı teşvik eden farklı öğretim metotlarını kullanan öğretmenlerle sağlanabilir.

Günümüzde bilginin hızlı üretimi ve paylaşımının yoğunluğu okulların da yeniden yapılandırılmasını zorunlu kılmaktadır. Artık ders kitaplarındaki bilgiyi aktarıcı rolündeki öğretmen odaklı eğitim anlayışı yerine, öğrenciyi merkeze alan çağdaş okul anlayışı; yaşamı doğru anlamlandırabilmek için eleştirel düşünmeyi, sorunlara yeni çözümler üretebilmek için yaratıcı düşünmeye sahip bireylerin yetiştirilmesini hedefleyen gelişmiş toplumlar, eğitim öğretimde her şeyin başladığı süreçleri kapsayan ilköğretim kademesine önem vermektedirler.

Eğitim yaşamı, sürekli değişen ve gelişen bir süreci içermektedir. Bu süreçte başarılı olmak, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşp, bu uygarlık düzeyinde ön sıralarda yer almak için yetişen yeni kuşakların iyi bir eğitim almasıyla sağlanabilir.

Eğitimdeki hedeflere ulaşmak, özgür düşünmek ve düşünceleri ortaya koyarak sağlanabilir. Bireyin, kendisinde var olan yaratıcı düşünceleri ortaya koyduğu oranda eğitimde beklenen hedeflere ulaşma yönünde hızla ilerlememize olanak sağlar.

Çalışmamızda KKTC Milli Eğitim Ve Kültür Bakanlığı'na Bağlı İlköğretim Okullarında Görevli Öğretmen Ve Yöneticilerin Yaratıcılık Algılamalarını ortaya çıkaracak bir araştırma ile "eğitimde yaratıcılık özelliklerini nasıl ortaya çıkarabiliriz?" sorusuna yanıt aranmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı; KKTC Milli Eğitim Ve Kültür Bakanlığı'na Bağlı İlköğretim Okullarında Görevli Öğretmen Ve Yöneticilerin Yaratıcılık Algılamalarına yönelik mevcut durumu ortaya koyarak, yaratıcılık konusunda iki ilköğretim okulunda öğretmen ve yöneticiler açısından karşılaştırmalı olarak değerlendirmektir.

Bu araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. KKTC Milli Eğitim Ve Kültür Bakanlığı'na Bağlı dört İlköğretim Okulunda Görevli Öğretmen Ve Yöneticilerin Yaratıcılık Algılamalarına yönelik mevcut durum nedir?

2. KKTC Milli Eğitim Ve Kültür Bakanlığı'na Bağlı dört Lefkoşa İlköğretim Okulunun Öğretmen Ve Yöneticilerinin Yaratıcılık Algılamaları arasında okul değişkeni açısından farklar bulunmakta mıdır?

3. KKTC Milli Eğitim Ve Kültür Bakanlığı'na Bağlı dört Lefkoşa İlköğretim Okulundaki Öğretmen Ve Yöneticilerinin Yaratıcılık Algılamaları arasında farklar bulunmakta mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Eğitimin hedeflerine ulaşması için genç kuşakların yaratıcılık özellikleri ortaya çıkarılmalıdır.

Yaratıcılık özelliklerini ortaya çıkartmak Milli Eğitim Sistemi ve bakanlık yönetimi açısından öncelikli bir görev olmasına rağmen uygulamada en önemli sorumluluk okul yönetici ve öğretmenlerine düşmektedir.

Araştırmamız sonucunda ortaya çıkacak veriler, KKTC Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda görevli öğretmen ve yöneticilerin yaratıcılıkla ilgili algılamalarını belirleyerek kendilerini geliştirebilmeleri ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın da bu konudaki çalışmalarına katkı koymaktır.

Yapılan bu çalışma K.K.T.Cumhuriyetinde ilk kez yapılmıştır.

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırma,

1. Kapsam açısından KKTC Milli Eğitim Ve Kültür Bakanlığı'na Bağlı dört Lefkoşa İlköğretim Okulunda Görevli Öğretmen Ve Yöneticilerin arasında Yaratıcılık Algılamalarının karşılaştırılmasıyla;
2. Yöntem açısından tarama modeli ile
3. Veri kaynağı açısından KKTC Milli Eğitim Ve Kültür Bakanlığı'na Bağlı dört Lefkoşa İlköğretim Okulunda Görevli Öğretmen Ve Yöneticiler ile sınırlandırılmıştır.

1.5. Sayıtlar

1. KKTC Milli Eğitim Ve Kültür Bakanlığı'na Bağlı iki İlköğretim Okulunda Görevli Öğretmen Ve Yöneticilerin, öğrencilere yönelik, yaratıcılık özelliklerini ortaya çıkaracak eğitim uygulamaları eğitimde başarıyı artırabilir.
2. Yaratıcılık özelliklerinin ortaya çıkarılması, öğrencilerin bireysel başarı sağlamasında etken olabilir.
3. Eğitimdeki başarı ülkenin çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmasında önemli katkılar sağlayabilir.

BÖLÜM 2

YARATICILIKLA İLGİLİ KAVRAMLAR

2. 1. Yaratıcılık Kavramı

2.1.1. Yaratıcılık Tanımı

Yaratıcılık her kapıyı açan bir anahtardır. Psikoloji dalında tanımlanması en güç kavramlardan biri olarak kabul edilir. Bilim, sanat vb. çevrelerin yorum ve tanımlarıyla biraz kimlik değiştirir. Örneğin bilim adamları yaratıcılığı “Buluş yapma veya problem çözme” olarak tanımlarken, eğitimciler; “Yaratıcı düşünme ve bu düşüncüyü davranışa dönüştürme” şeklinde ifade ederler. Psikanalistlerin yaratıcılığı tanımlamaları ise; “bilinçaltı ve bilinç çatışması” ile ilgili açıklamalara dayanır (Gel, 1994)

“Yaratıcılık” kavramı köken bakımından Latince “Creare” sözcüğünden gelmektedir. Bu sözcük doğurmak, yaratmak, meydana getirmek anlamında kullanılmaktadır. “Yaratma” ise, yoktan var etme anlamı taşıyabileceği gibi, bilinen şeylerden yararlanılarak yepyeni bir şeyin gerçekleştirilmesi, özgün bir bileşime (senteze) varılarak, bir takım sorunlara yeni çözüm yolları bulma süreci olarak da tanımlanabilir (Gürgen, 1990).

Yaratıcılık, bu anlamda, zihinde var olan iki ya da daha fazla kavramı yeni bileşimler şeklinde formüle etme yeteneği olarak da tanımlanabilir. (I. Mandell,1992) O halde bulmak, keşfetmek ya da daha geniş anlamıyla yaratmak, öncelikle uygun yeri ya da bu yere giden doğru yolu bulmaya dayanır.

Yaratıcı davranış biçimi, insanların en çok ihtiyaç duydukları bir özelliktir. Yaratıcı olmayan toplumlar, milletler mücadelesinin her alanında yenik duruma düşme tehlikesiyle karşı karşıyadırlar. Sürekli değişen dünyada her alandaki yeni ihtiyaçlar, karşılaşılan problemler, insanı yaratıcılığa zorlamakta ve yeni çözümler üretmeye yöneltmektedir (Yolcu, 1995).

Yaratıcılık; sadece şanslı birkaç kişiye tanınmış bir güç olarak düşünülür (Birch, 1997). Hâlbuki yaratıcılık; birkaç seçkin kişinin ayrıcalığı olmayıp, ihtiyaç duyan her insanın başvuracağı çok önemli bir davranıştır (Yavuz, 1996).

Yaratıcı kişi, sade insanların sandığı gibi ne tanrısal bir varlıktır, ne de psikotik. Yaratıcı kişiyi farklı yapan özellik, nitel değil; yalnızca niceldir. Her insanda var olan yaratma potansiyeli, hayata geçirilebilir, aktif edilebilir. Bunun için gerekli olan şey, gerekli ortam ve şartların hazırlanmasıdır (Velioğlu, 1978).

Yaratıcılık, değişik alanlarda ve değişik yoğunlukta, her insanda var olan bir özelliktir. Bu sebeple, kesin bir dille, bazı insanlar yaratıcıdır, bazıları değildir denemez. Her insan az ya da çok yaratıcı davranış sergileyebilir. Kişilerdeki bu yaratıcı davranış farklılıkları, kalıtıma, kültür ortamına, eğitim ve öğretime bağlı olup, yaratıcı düşünce ve davranışlardaki yoğunluk bu faktörlere göre değişir (Kırıçoğlu, 1991).

Araştırmalar, yaratıcılığın öğrenmenin önemli bir boyutu olduğunu göstermektedir. Yaratıcı düşünme, bilginin kazanılması için hayati öneme sahiptir; çünkü yaratıcılığın gelişimine elverişli çevreler, çocukların öğrenmeye karşı olumlu tutumlar geliştirmelerine yardımcı olur ve öğrenmeyi eğlence haline getiren etkili güdüleyiciler niteliğini taşır (Davaslıgil, 1984).

Yaratıcılık, bireylere çekici gelen “sihir, deha, üstün yeteneklilik, vs.” gibi çoklu kavramları çağrıştıran bir kişilik özelliği olarak bilinmektedir. Ancak yaratıcılık konusunda bilimsel çalışmalar oldukça yenidir. Yaratıcı düşünce ile ilgili sistemli araştırmalara 1960’lı yıllarda başlanmıştır (Sungur, 1997). Literatüre bakıldığı zaman, birçok araştırmacının konuya yaklaşımlarında ilgi veya güdü (motiv) üzerinde durdukları görülür. Bilim adamları, yaratıcılığı, kişilere olağan olarak dağıtılmış bir özellik, bir yetenek, duygusal bir süreç ve yaşam biçimi olarak değerlendirmişlerdir. Bu uzmanlar tanımlarında, bilimde yenilik, güzel sanatlarda değişik eserler, endüstride yeni buluşlar ve orijinal görüşlere yol açan noktalar üzerinde durmuşlardır (Yavuz, 1996).

Yaratıcılık, bir şeyleri yeni bir yolla görebilme yeteneğidir. Daha önce kimsenin, var olduğu halde farkına varamadığı problemleri görebilmeyi, tek, yeni ve etkili çözümler bulmayı sağlar. Standart zekâ testleri, tek olan doğru cevabı bulma yeteneğini gerektirir. (Papalia and Olds, 1993)

2.1.2 Yaratıcılığın Önemi

Yaratıcılık tüm hayatımız boyunca yararlandığımız ve günlük hayatımızda kullandığımız bir özelliğimizdir. Bilgi ve teknolojinin devamlı geliştiği günümüzde yaratıcılığın önemi her konuda artmıştır. Yaşantımızdaki karmaşık sorunlarla ve günümüzün yeni buluş ve icatlarla ilerlemesini sağlamak için yaratıcı bireylere ihtiyaç vardır. Bazı yazarların görüşlerine dikkat ettiğimizde, yaratıcılık için genellikle yeni, farklı ve yararlı bir yeti olduğu görüşünde birleşmektedirler. Yazarların görüşlerinden hareket ederek temel unsurun insan olduğu her işletmede başarı ve etkinlik için yaratıcılığın temel şart olduğu söylenebilir.(Dikici, 2001)

Yaratıcılıklarını keşfetmiş bireyler, topluma yeni buluşlarla faydalı olmalarından dolayı toplum huzurunda saygın ve aranılır kişiler olmaktadır. Günümüzde en çok aranan özellikler arasında yaratıcılık yer almaktadır. Teknoloji geliştikçe rekabet artmış, özgün düşünce ve buluşlara önem veren işletmeler etkinlilerini de artırabilmek için yaratıcı kişileri aramakta ve onları bünyesinde toplamak istemektedir.(Ürensoy Ç., 1996)

Diğer bir sebep ise bilim ve teknolojinin ancak yaratıcılıkla geliştirilmesinin mümkün olmasıdır (Gardner, 1990). Görülmüştür ki temel unsurun insan olduğu tüm işletmeler, yenilik yapabilecek ve yaratıcılık gösterebilecek özelliklere sahip değilse, gelecekteki değişime ayak uydurabilmek , artan karmaşıklık ve sürekli gelişen teknolojiye bağlı olarak, eski sorunlara yeni çözümler bulmakta sorun yaşayacaktır.

Görülüyor ki günümüzün yoğun rekabet ortamında, işletmelerin daha etkin yönetilmeleri ve diğerlerine oranla bir fark yapabilmeleri için yaratıcılığın ortaya çıkması gereklidir. Rekabet yoğunlaştıkça insanların kendilerini geliştirmeleri ve daha iyi olabilmeleri için yaratıcılığın gereksinimi bir o kadar daha önem kazanmaktadır.

2.1.3. Yaratıcılığın Gerekliliği

Sosyal açıdan eğitimin ve öğretmenlerin en önemli işlevi öğrencilerin ülke sorunlarını anlama ve çözme kapasitelerini geliştirmektir. Temel insan hakları açısından da, eğitimin öğrencilerin yeteneklerini ortaya çıkarması ve optimum düzeyde geliştirmesi beklenir. Böylece eğitimin birbirleriyle alakalı iki amacı;

1- Bireyleri daha yaratıcı hale getirerek, topluma katkıda bulunarak kapasitelerini artırmak ve

2- Her öğrenciye potansiyelini en üst düzeyde geliştirmelerine yardımcı olmak şeklinde özetlenebilir (Özden ,1998).

Yaratıcılığı artıran bir toplum, içsel ve dışsal deneyimi özendiren bir toplumdur. Bireyi pasif, tek düzen çözümlere alıştıran yönelimler, yaratıcılık için zararlıdır. Değişim ve yenilik, risk getiren olayların başında gelir. Çünkü henüz denenmemiş ve test edilmemiştir.

Yaratıcılığı güçlendirmek isteyen toplum, vatandaşlarına dört farklı özgürlük verirler.

1- Araştırma

2- Kendini ifade etme

3- Çalışma

4- Kendi kendisi olma özgürlüğü

İşte bu amaçlar ışığında kalkınmanın ve gelişmiş toplumlar arasında yer alabilmenin yolu kalkınmanın itici güçlerinden olan yaratıcı beyinler yetiştirmekten geçer (Demirci, 2002).

2.1. Yaratıcı Düşünme

Günümüzde, özellikle rekabetin yoğun yaşandığı işletmeler arasında yaratıcı düşünce, işletmelerin etkin yönetilmesi için gerekli bir unsur olarak önem kazanmıştır. Bu sebeptendir ki, işletmeler yaratıcılığa giderek daha fazla önem vermekte, çalışanlarında yaratıcı düşünmeyi geliştirme konusunda çalışmalar yaparak yeni yöntemler geliştirme çabasına girmektedir (Ensign 1999).

Yaratıcı düşünme, bilgi çağının öne çıkan kavramlarından biridir. 1950'li yıllarda eğitim bilimcilerin akademik düzlemde tartışmaya başladıkları bu kavram; artık ekonomiden, siyasete, askerlikten teknolojiye kadar çeşitli disiplinlerde de kullanılabilmektedir. Oysa düşünme ve yaratıcı düşünme, insanlık tarihi kadar köklü bir gelişim sürecinden bugüne gelmektedir. Ancak bugüne kadar insanlığın ürettiği bilgi birikiminin, gelecek yirmi yıl içinde, katlanarak artacağı tahminleri bugün için yaratıcı düşünmeye verilen önemin büyüklüğünü de kanıtlamaktadır (Bell,1997).

Yaratıcı düşünme, bilgi çağının bilgiden yeni bilgiler üretilen yepyeni bir üretim biçiminin motor gücü olarak algılanmaktadır. Bilgi, yaratıcı düşünmenin temel ham maddesidir. Bir düşünürün söylediği gibi; "Başkalarının bilgilerini öğrenerek bilgili olabiliriz ancak; akıllı olmamız yalnız kendi aklımızın kullanılmasıyla olanaklıdır." Gelecekte, en çok ve kaliteli bilgiyi elinde bulunduranlar ve onu kullananlar; ona sahip olmayanlara karşı bir güç potansiyeli ve bir güç merkezi haline gelecektir.

2.3. Yaratıcılıkla İlgili Kuramlar

2.3.1. Psikoanalitik Kuram

Sungur'un (1992) aktarımıyla E. Kris ve L. Kubie yaratıcılık sürecinin psikoanalitik kuramlarını geliştirmişlerdir. Sigmund Freud'un da bu husularda ilgi çekici görüşleri vardır.

Kris, yaratıcı düşüncenin oluşum safhasını ikiye ayırmaktadır. Birincisi yaratıcılığın esin ile ilgili (inspirational) olan kısmı, ikincisi ise ayrıntılaşmış (elaborational) kısmıdır. Daha ziyade birinci aşama üzerine ağırlık veren Kris, egonun geçici olarak bilinç öncesi düşünme düzeyine bir geri dönüşe izin vermek için düşünce süreci üzerindeki kontrolünü gevşettiği denencesini geliştirmiştir. Kris' e göre birinci süreçte düşünme, dürtü eylemlidir fakat ikinci ayrıntılanma aşamasında ise dürtü harekete geçmekte ve eyleme yönelmemektedir.

Kubie de Kris gibi bilinç öncesinin yaratıcı düşüncenin esasını oluşturduğunu savunmaktadır. Yaratıcılık için bilinç öncesinin değeri ona göre bilgilerin toplanması, birleştirilmesi, kararlaştırılması ve yenidein taşınmasındaki özgürlükte yatar. Kubie, aynı zamanda bilinç öncesi düşünmedeki anlam yoğunlaşmasının önemini vurgulamıştır. Ona göre korku, suçluluk ve benzeri nörotik kişilik yönleri, yaratıcı üretimi sınırlamaktadır.

Freud ise yaratıcılığı, topluma zarar verebilecek libido enerjilerine karşı genç yaşta bilinçaltında yer alan çatışmalarına bir savunma olarak görür. Ruhsal hastalıklar da aynı kökten çıktığına göre, yaratıcılıkla ruhsal hastalıkları birbirine bağlamanın temeli var demektir (Yavuzer,1989).

Freud, yaratıcılığın ve nevrozun ortak bir kaynaktan, bilinçaltı çatışmadan geldiğini düşünmektedir. Yaratıcılık bilinçaltındaki düşünce ve isteklerle,gerçek ve toplumsal yasakları da göz önüne alarak denge kurmaya çalışan egonun arasındaki çatışmalardan meydana çıkar. Çatışmalar, sansür uygulayan egonun kabul edeceği biçimde çözülürse,bundan az çok yaratıcı bir etkinlik çıkar ki burada içgüdüsel tepkiler yüceltmiştir. Tersine, çözüm bulunmazsa ego yeniden ortaya çıkar. Yaratıcı bireyde ego, kişiyi nevroza

götürmeden idare edebilecek kadart esnebektir. Bu esneklik de yaratıcı tasarımın koşuludur (Yavuzer,1989).

Freud'a göre yaratıcı kişi, doyuma erişmemiş bilinçaltı enerjilerine bir çıkış yolu bulmak için kısmen gerçek dünyadan bir düşünme sığınmaktır. O'na göre, yaratıcılığın, anlamının bir parçası,çocuklukta başlamış olan "uyumun" bir devamıdır. O'na göre, yaratıcı kişi "yüceltme savunmasını kullanarak tepkilerinden yararlanır ve bu savunma, yaratıcılığı ruhsal bozukluklardan ayırmaktadır. Psikoanalitik yorumlar Freud'un görüşünden uzaklaşarak ele alınmış fakat eleştiriler psikoanalizin getirdiği yenilik ve düzeltmeler ihmal edilmiştir (Demirci,2002).

Adler insanın bazı gizli güçlere sahip olduğu ve bunların yaşam boyu giderek etkinlik kazandığını savunmuştur. Bu gizli güçleri sistematik bir biçimde incelemiş olan Adler, buları iki ana grupta toplamıştır (Geçtan,1988).

2.3.2. İnsancıl Kuram

Carl Rogers ve Maslow bu akımın öncüleridir. Rogers, yaratıcı süreci, bir taraftan bireyin biricikliği (uniquenes) dışında gelişen bir karmaşık ilişkisel ürünün ortaya çıkışı, öte yandan maddelerin, olayların, insanların veya onun yaşantısının koşullarının ortaya çıkışı olarak tanımlar (Sungur,1992,s.52).

Rogers'e göre yaratıcılığı belirleyen iki koşul vardır ve bu iki koşulu X ve Y olarak iki kategoride incelemektedir (Sungur.1992):

X- Psikolojik Güvenlik

a)Bireyin tek ve tartışmasız değerli olduğunu kabul etmek.

b)Dışsal değerlendirmenin olmadığı bir ortam sağlamak.

c)Empatik anlayış.

Y- Psikolojik Özgürlük

Rogers'e göre yaratıcılığın değer ölçütünü bireyin içinde kabul ettiğimiz andan itibaren yaratıcılığa doğru ilerleyebiliriz. Birey kendisinin kendi dışındaki ölçütlerle değerlendirildiğini hissettiği zaman huzursuz olmaktadır.

Maslow ise temel yaratıcılık, yani kendiliğinden fışkıran oyun niteliğinde yaratıcılık ile ikincil yaratıcılık, yani kontrollü, disiplinli yaratıcılık arasında ayırımı gitmektedir (Rouquette, 1992,).

Maslow çalışmalarının sonunda, özel yetenek gerektiren yaratıcılık ile kendini gerçekleştirme anlamındaki yaratıcılığı kişilik özelliklerinden ayırarak, ikincisinin olağan yaşamda geniş ölçüde ortaya çıkan ve kendisini büyük bir yapıttan öte bir tür mizah ya da herhangi bir şeyi yapma olarak tanımlamaktadır. Ona göre yaratıcı kişi ne yaparsa yapsın, kendi ruhunu ortaya koyar biçimde yapması önemlidir (Sungur, 1992).

Insancıl kurama göre, bireyin seçimleri daha bir belirginlik ve kesinlik kazanmaktadır. Kuşkusuz kör talihi kınamaktan çok, kıvancı aramakla, ölümden çok yaşamı övmekle mutlu olunmaktadır (Yavuzer, 1989).

2.3.3. Çağrışım Kuramı

Bu kuramın temelleri İngiliz ampiristleri Hume ve J.S.Mill'e kadar gitmektedir. Onlara göre fikirler arasındaki çağrışımlar düşünmenin temelini şekillendirir.

Yaratıcılığı çağrışımçı kurama göre inceleyen Mednick'e göre bireyler yaratıcılıkta farklıdırlar. Bu görüşe dayanarak farklı denenceler geliştirilmiştir. Yaratıcılığın bir alandaki bileşik elemanlarının bilgisini gerektirdiğini denenceleştirerek bir bireyin yaratıcılık düzeyinin, onun çağrışımsal hiyerarşisine bağlı olduğunu öne sürmüştür. Ona göre yaratıcı bireylerin iraksak düşünceye daha fazla ulaşabilme olanakları vardır (Sungur, 1992).

Yaratıcı kimselerde çağrışım hiyerarşisiyle ilgili eğri düz bir eğilim gösterecektir. Yavaş bir tempoda ama daha çok üretimde bulunacaklardır. Örneğin "masa" sözcüğüne yaratıcı olmayan bireylerin verecekleri en çabuk karşılık "sandalye"dir. Ondan sonra yanıt sürati hızla azalacak, "örtü" çağrışımı daha geç olarak çıkacaktır. Bunlar yaratıcı olmayanların yapabilecekleri en kuvvetli iki çağrışım olacaktır. "Tahta", "ayak", "yemek" gibi çağrışımlar ise daha geç ve zorlukla, "Fatma" gibi ilginç çağrışımlar ise çok geç çıkacak veya hiç çıkmayacaklardır. Dolayısıyla yaratıcı olmayan

bireylerin çağrışım veya tepki kuvveti eğrileri çok popüler bir iki sözcükten sonra keskin bir düşüş göstereceklerdir. Buna karşılık bunların çağrışım eğrileri yaratıcı bireylerde kısmen daha yavaş olmakla birlikte mutlaka çıkacak ve bunların çağrışım hiyerarşisi eğrileri daha yukarıda ve düz olarak gerçekleşeceklerdir (Arık, 1990).

2.3.4. Gestalt Kuramı

Gestaltcılar, "yaratıcılık" yerine daha çok "üretken düşünce" ve "sorun çözme" kavramını kullanırlar. Wertheimer'e göre yaratıcı düşünce, sorunun yeniden yapılandırmasını gerektirir. Wertheimer, bir sorunun yapısal yönleri ve gereklerinin, düşünürde stresler ve gerilimler yarattığını söyler. Eğer bu stresler izlenirse onlar düşünürde stresleri azaltıcı ve düşünürün sorunu algılamasını değiştirmeye yol açarlar. Bu türün yeniden yapılandırılması bir çözüm ortaya çıkıncaya kadar sürer.

Wertheimer yaratıcı düşüncenin ilkelerini şöyle sıralamıştır (Sungur,1992):

1. Açıklıklar, güçlük, sorun bölgeleri ve rahatsızlıklar gözden geçirilmeli ve yapısal olarak ele alınmalıdır.
2. Sorunu çözen birey, rahatsızlıkların hangi durumla ilgili olduğunu bütün ve parçalarıyla ilişkili olarak düşünmelidir.
- 3.Yapısal gruplaştırmının, bütünleştirmenin ve merkezleştirmenin sorun uyarlanması gerekmektedir.
4. Sorunun asıl ve önemsiz yönleri birbirinden ayrılmalıdır.
- 5.Yapısal doğruluk, parça doğruluktan daha çok aranmalıdır.

Görüldüğü gibi Gestalt yaklaşımı, çağrışımcılığın seçeneklerine karşı çıkararak bütünü, yani Gestaltın, parçadan daha önce geldiğini hatta bütünlerde analizi yapılabilen her bir ögenin, içinde bulunduğu bütüne bağımlı olduğunu ve bütün sayesinde anlam ve başka değerler kazandığını öne sürmektedir. Gestalt psikolojisinde yaratıcı davranış ve keşif süreci

çözülmesi gereken sorunların ya da beliren zorlukların fonksiyonu olarak, belirli bir durumu yeni bir bütünde yeniden keşfetmek, örneğin bir değnekte bir silah veya bir aygıt görebilmektir (Vexliard, 1966,).

2.1. Yaratıcılık Ve Hayal Gücü

Düşünme biçimleri; bilimsel, eleştirel, yaratıcı, sorun ya da problem çözmeye yönelik olarak değişiklikler gösterir. Eğitim açısından bütün düşünme biçimleri önemli olmakla birlikte gerçekte hayal gücünü de devreye sokan yaratıcı düşünme, asıl üzerinde durulmak istenen konudur. Hayal gücü (imgelem) yaratıcılıkta çok önemli olmakla birlikte birçok bilimsel çalışmanın önünü açan ve temelini oluşturan bir durumdur. Bir dahi bile hayal gücüyle düşünme eyleminden mahrum bırakılamaz. Einstein "Dünyayı hayal gücü döndürür" derken bilim adamını eyleme sevk eden ,bu önemli özelliği vurgulamıştır.

Hoy (2002) "Eğitimde Hayal Gücü ve Yaratıcılık" isimli makalesinde Yaratıcılığı, hayal gücünün uygulanması olarak bizim zekâmıza bağlamaktadır. Yaratıcılık ve Hayal gücünü sadece 'sanat, müzik, mimarlık, şiir ve edebiyat alanında değil toplumun kalkınmasında itici rol oynayan teknolojik ve bilimsel alanların da vazgeçilmez bir etkeni olarak değerlendirmiştir.

Özgün düşünceler, sorular üretmenin temelinde hayal gücü vardır. Hayal gücü bazen bilimsel gelişmeleri başlatan eylem olma özelliğiyle de varlığını ortaya koymaktadır. Koşak (1996) "hayal gücü yaratıcılığın temel ve vazgeçilmez hammaddesidir" der. Hayal gücünün yaratıcılığa sevk edebilmesi için kazanılmış yaşantıların ve deneyimin yani bilgi birikiminin olması gerekir. Yaratıcılıkta hayal gücü boş bir düşünme çabası değildir.

Yavuzer (1989), hayal gücünün bireyin olduğu kadar toplum içinde çok önemli bir yetenek olduğunu vurgulamış ve sınıf öğretmenlerinin, öğrencilerin hayal güçlerini bilgi uygulamaya yönelik olarak eğitememelerinin hayal

gücünü kullanmalarına engel teşkil ettiğini söylemiştir. Hayal gücünü bilgi uygulamalarında kullanmayan bireylerin toplum içinde çok önemli olan bir yeteneği körelteceğini belirtmiştir.

Hayal gücü, yaratıcı düşünmenin oluşması için en önemli etkenlerdendir.

Eğitim sürecinde çocuğun bu özelliğini sıkça kullanmasına izin verilmeli, hatta hayal gücünü devreye sokabileceği çalışmalara yönlendirmelidir. Okul başlamadan (okul öncesi dönemde) müdahale edilmediği sürece çocuk bu özelliğini rahatça kullanır. Belleğindeki nesneleri hayal gücü ile birleştirerek hareket eder. Küçük bir çocuğun deniz resmini sarı ya da kırmızı bir renge, yeşil yapraklı bir ağacı mor renge boyaması hayal gücünü kullanmasından kaynaklanmaktadır. Çocuk ilerleyen yıllarda bu özelliğini kullanmasının bir saçmalık olduğunu düşünür (Atkıncı , 2002)

Hayal gücü yaşamlarımızı geliştirmek ve kendi gerçeğimizi yaratmak için zorunludur. Kendi gerçeğimizi ortaya çıkarmak, istek, hayal gücü ve ümit gerektirir. Yaratıcılık bir çocuğun duygusal ve ruhsal yaşamının temel yönüdür. Çocukların kendi içlerindeki sese ulaşmaları; yaratıcılığı, hayal gücünü ve sezgiyi açığa vurmaları için, tamamen desteklenmiş ve güvende hissetmeleri gerekmektedir. Bir çocuğun huzuru ve eğitim ortamındaki iklimi arasında güçlü bir korelasyon vardır. Yargılamasız ve yarışmasız, işbirlikçi ve detaylı bir öğretim yaklaşımı sadece beceri derslerinde uygulanamaz. Bu dayanak noktaları öğrenci ve öğretmenler arasındaki mevcut ilişkiler için bir temel oluşturmali ve öğrencilerin düşünce ve hislerini vurgulamak için kendilerini rahat hissedebilecekleri bir sınıf ortamının egemen olmasını sağlamalıdır. Bu tür ortamlarda, çocuklar büyük bir ilgiyle keşfetmeyi öğrenirler, böylece iyi bir kolektif güç gelişir. Bu güç her çocuğun bireysel bir araştırma yapıp konuyla ilgili verebileceklerini gruba getirmesine dayanır. Böylece, grup her çocuğu güçlendirir ve keşiflerini kıymetlendirir (Hoy 2002).

2.5. Yaratıcılık Ve Zeka

Zekâ ile yaratıcılık, hele sanatsal yaratma söz konusu olduğunda, hep ayrı davranışlar olarak düşünülmüştür. “Bir kişinin yüksek zekâsı yoksa bile, özel yeteneği var” cümlesi, sözel ya da sayısal olmayan zihin karakteristiklerinin, zekâdan daha aşağıda “yetenek” olarak tanımlandığını göstermektedir (Kırıçoğlu, 1991).

Psikologların bir kısmı zekâyı “soyut düşünme, olaylar arasında ilişkiler kurabilme, kendi kendini tenkit edebilme” yetkinliği olarak tanımlamıştır. Başka bir kısmı zekâyı “çevreye ve yeni durumlara intibak edebilme” kabiliyeti olarak değerlendirmiştir. Daha başkaları ise zekâyı “öğrenme kabiliyeti”olaraktanımlar(<http://www.geocities.com/enveryolcu/yaratıcılık/zeka/htm>).

Bilim adamlarının bazıları da, uzmanlık alanlarına göre, zekânın belli bir yönüne ağırlık veren tanımlar yapmışlardır. Örneğin, biyologlar zekâyı “çevreye uyum yeteneği” olarak görürlerken, eğitimciler “öğrenme”, psikologlar “ilişkileri anlama”, bilgisayar bilimcileri “bilgiyi işleme” yeteneği olarak görmektedirler.

Zekânın biyolojik temelli olduğu ve özellikle erken yaşlarda karşılaşılan zihinsel uyarımlar gibi çevresel faktörlerin etkisiyle bu kapasitenin ne kadarına ulaşılabileceğinin belirlendiği genel olarak kabul edilmekte, ancak aradaki etkileşim mekanizmaları henüz tümüyle anlaşılamamaktadır (Dağ, 1995).

Yaratıcılık kavramının zekâyla ilişkisi olduğunu ileri süren bir çok psikolog vardır. Genellikle yüksek zekâ bölümü (ZB) olanlardan yaratıcı davranış beklenir de, düşük olanlarda ise böyle bir yeteneğin olabileceği düşünülmez. Hiç şüphe yok ki, bir zekâ testinin ölçütü ZB ile bazı yaratıcı beceriler arasında kayda değer bağlantılar bulunmakta ama, bu bağlantı tam olarak bilinmemektedir. Yavuz'un (1996) naklettiği gibi, bu bağlantıların olduğunu gösteren kaynaklar, Terman ve arkadaşlarının (Terman ve Cox, 1926) araştırmalarında görülürse de, kesin bir sonuca varılamamıştır.

Uzunçarşılı (1994)'ya göre de, ölçülen Zeka Bölümü, 120'nin üstüne çıktığında, yaratıcılık için bir ayrıcalık getirmemektedir.

Yaratıcılıkla zekâ arasındaki ilişkinin önemi, bu geçmiş yarım yüzyıl boyunca, çeşitli açılardan psikologların (Catell, 1963; Coler, 1963; Guilford, 1950, 1959, 1968, 1981; MacKinnon, 1962; Roe, 1951, 1963; Terman, 1954, 1955; Torrance, 1960, 1967) dikkatini çekmiştir. Genetikten mühendisliğe, diğer çeşitli bilim dallarında çalışan bilim adamları da zekânın, yaratıcı keşiflere ve icatlara olan yardımını; Aristo ve Plato'dan , Immanuel Kant'a, Brand Blanshard ve Jacques Maritain'e kadar filozoflar, yaratıcılığın orjinini ve rasyonel düşünce ile olan ilişkisini düşünmüşlerdir (Haensly ve Reynolds, 1989).

Yaratıcılıkla zekâ arasında belli bir ilişkinin varlığını aramak amacıyla yapılan araştırmalar sonucunda, doğrudan ve kesin bağıntılara varılamamıştır. Bu araştırmalarda görülmüştür ki, sınavlarda başarılı ve zekâ testlerinde de yüksek seviyede zeki çıkan bazı öğrenciler, çeşitli alanlarda özgün, yeni düşünceler ortaya koyamamışlardır (San, 1985). Farklı yaratıcılık seviyelerinde olan çocukların kişilikleriyle ve okul başarılarıyla ilgili bulgular, çocukların Zeka Bölümleri arasında farklar bulunabileceğini, fakat yaratıcılığın bunlardan anlaşılamayacağını, bu yeteneğin, çok üstün yaratıcılıkla "bir miktar yaratıcı olmak" arasındaki farkın, açıkça görülen bazı özelliklerle anlaşılabileceğini ortaya koyuyorlar (Jersild, 1972).

Guilford'un, bilimsel yaratıcılık alanında yoğunlaştırdığı çalışmaları doğrultusunda, yaratıcılığın zekânın genel durumu içinde yer aldığını söyler. Ona göre bilişsel düşünme, bellek, ıraksak düşünme, yakınsak düşünme ve eleştirel düşünme gibi beş zihinsel işlemin yer aldığı bu durum içinde, ıraksak düşünme faktörü, yaratıcılığa en yakın olandır (Kırıçoğlu, 1991).

İraksak düşünme, olası çözümler hatırlama ya da yeni çözümler üretmedir; kişinin düşünceleri bir çok farklı yol boyunca "ıraksar" (genişleyerek yayılır). Yakınsak düşünme ise, ihtimalleri daraltmak ve en uygun çözüme "yakınsamak" için bilgi ve mantık kurallarını uygulamak olarak tanımlanmıştır (Atkinson, 1995). İraksak düşünme, yakınsak düşünmeye göre

daha esnektir; yalnız eldeki bilgilerle yetinmeyen bir düşünme yöntemidir; daha zengin fikirler akımına açıktır ve dolayısıyla yeni çözümlere ve yaratıcılığa daha yatkındır (Jersild, 1972).

Araştırmacılar, yüksek seviyede zekânın, yüksek seviyede yaratıcılığı garanti etmediğini, yaratıcılıkla zekâ arasında çok yüksek bir korelasyon olmadığını, daha zeki bir kişinin daha yaratıcı kişi anlamına gelmediğini belirtmektedirler. Guilford'a göre "zekâ, yaratıcılıkta hiçbir zaman tek başına belirleyici bir değişken olmadı. Faktör analizi ile çok boyutluluğu ortaya konulan zekâ, tek başına yaratıcılığı açıklayamadı. Üstelik zekânın bir alt bileşeni olarak ortaya çıkabilen bir değişken, yaratıcılığın da bir alt bileşeni olarak karşımıza çıkabilirdi" (Sungur, 1997). Yaratıcı potansiyellerin gerçekleşmesi için, genellikle, hiç olmazsa ortalamanın biraz üstünde bir zekâ seviyesi gerekli olmaktadır. Fakat bu kritik seviyenin üstünde, zekâ ile gerçek yaratıcılık arasındaki ilişki yaklaşık olarak sıfırdır (Arık, 1990).

Wallach ve Kagan (1965), zekâ ve yaratıcılığı incelemek amacıyla çocuklar üzerinde yaptıkları bir araştırmada, geliştirdikleri yaratıcılığı ölçme testinden elde edilen sonuçlarla zekâ testinden elde edilen sonuçları karşılaştırmışlar ve çocukları dört gruba ayırmışlardır (Ülgen ve Fidan, 1989)

- Zekâ ve yaratıcılık düzeyi yüksek olanlar,
- Zekâ ve yaratıcılık düzeyi düşük olanlar,
- Zekâ düzeyi yüksek, fakat yaratıcılık düzeyi düşük olanlar,
- Yaratıcılık düzeyi yüksek, fakat zekâ düzeyi düşük olanlar.

Bu araştırma sonuçları da göstermektedir ki, zekâ ve yaratıcılık arasında doğrudan bir bağlantıdan söz etmek pek mümkün görünmemektedir. Bir çocuk, zekâ düzeyi düşük olsa bile yüksek derecede yaratıcı; veya bunun tersi olarak, zekâ düzeyi yüksek olduğu halde yaratıcılık düzeyi bakımından düşük seviyede bir düzeyde olabilmektedir. Ne var ki, elde edilen bu veriler, tüm çocuklar için aynı sonuçları vereceğini söylemek için yeterli değildir. Aile ortamı, sosyo-kültürel çevre, eğitim, kalıtım vb. gibi çeşitli faktörlerin, özellikle küçük çocuklar üzerinde yaptığı etkiler, onların değişik özellikler ortaya koymalarını sağlayabilmektedir. Ayrıca, bütün

bunların yanı sıra, yaratıcılığı tanımlama biçimi, bu tanımlamaya yönelik olarak hazırlanmış olan ölçme araçları ile zekâ testlerinin ölçmedeki yetersizliği yönündeki tartışmalar, zekâ ile yaratıcılık arasındaki bağıntıyı belirleme konusunda çok net cevaplar ortaya koymayı engellemektedir.

Diğer taraftan, yaratıcılığın değişik alanlarda değişik boyutlarının olduğu dikkate alındığında, inceleme ve araştırmaların yapıldığı alana göre farklı sonuçlar elde edilebileceği de göz ardı edilmemelidir. Sözgelimi, teknik alanda yaratıcı davranışlar gösterdiği halde sanatsal yaratıcılığı olmayan bir çocukla, sanat alanında yaratıcı davranışlar gösterdiği halde teknik alanda yaratıcılığı olmayan bir çocuğun, aynı özellikleri göstermesi düşünülemez.

Bugüne kadar yapılan bilimsel araştırmaların ışığında denilebilir ki, zekâ ve yaratıcılığın, farklı alanlarda farklı işleyiş biçimleri, farklı yaklaşımları, farklı değerlendirmeleri ve sonuçları vardır; her ne kadar belirli bir seviyede zekâ gerekli ise de, zekâ ile yaratıcılık arasında doğrudan bir bağıntı yoktur. Kaldı ki, son yıllarda yapılan çeşitli araştırmalar sonucunda, tek bir zekâdan bahsedilemeyeceği; başarılı olmanın yüzlerce, binlerce yolunun bulunduğu ve hedefe ulaşmaya yardımcı olacak bir sürü değişik yeteneğin var olduğu ileri sürülmektedir. Bu bilim adamlarından biri, psikolog Howard Gardner'dır.

Goleman'ın (1999) belirttiğine göre Gardner, 1983 tarihli Frames of Mind (Zihnin Çerçevesi) adlı eserinde, hayatta başarılı olmak için tek tip bir zekânın şart olmadığını, yedi temel çeşitlemesi olan geniş bir yetenekler yelpazesi bulunduğunu ileri sürmektedir. Gardner'ın listesi, sözel ve matematiksel-mantıksal yatkınlık olmak üzere iki standart akademik zekâ türünün yanı sıra, ressam ve mimarlarda bulunan uzamsal kavrama kapasitesini; fiziksel akıcılık ve zarafette kendini gösteren kinestetik dehayı ve müzikal yetenekleri de kapsıyor. Ayrıca, yine kendi deyimiyle "kişisel zekâlar" başlığı altında topladığı kişiler arası ilişki yetenekleri ve psişik yetenekler, Gardner'ın listesini tamamlayan diğer zekâ türleridir.

Gardner'a göre IQ, tek ve değişmez bir belirleyicidir. IQ testlerinin, asıl beceri ve yetenekleri ölçmekten yoksun olduğunu belirten Gardner, "bu testlere göre insanlar ya zekidir ya da değildir, o şekilde doğmuşlardır, bunu

değiştirmek için yapılacak pek fazla bir şey yoktur ve testler de size zeki kişiler arasında olup olmadığınızı söyler" diyerek, hem IQ tarzı bir düşünme biçimine hem de IQ testlerine karşı çıkmaktadır.

2.6. Yaratıcılığın Geçirdiğı Aşamalar

Ned Hermann, Wallis'in yapmış olduğı sınıflamadan yola çıkmış ve yaratıcılığın aşamalarını, yaratıcı beyinde olup biten etkinliklerle birlikte aşağıdaki gibi aşağıdaki sınıflamıştır (Hermann, 1998).

1. Hazırlık: Bu dönemde, sorun, gereksinim ya da gerçekleştirilmek istenen şey saptanır tanımlanır. Çözüm ya da gereklilikler için bilgi, malzeme toplanır ve bunlar çözümün geçerliliğı, işlerliliğı bakımından ölçütlere vurulur. Öyleyse beynimizin sol yarı küresinde olguların çözömlenmesi, serimlenmesi, süreçlerin belirlenmesi oluşur. Sonra beynin sağ alt ve üst bölömlerinde sezgiler, görsel yetiler ve beyin fırtınası (brain storming) seçenekleri işe koyulur. Sağ yarıdan edinilen bu iç görösel, sezgisel, bireşimsel düşünöler gene sol alt bölömdede kaydedilir.

2. Kuluçka: Kuluçka aşamasında, sorundan çıkarak geriye gidilir. Sorun zihnin irdelemesine, incelemesine bırakılır. Bu dönem hazırlık aşamasındaki gibi dakikalar sürebileceğı gibi haftalar ya da yıllar sürebilir. Bu aşamada, görevini yapmış olmanın güveni içinde, bilinçaltının hummalı bir biçimde çalıştığının bilincinde olarak başka işlere dönölür. Bu arada sağ alt ve sağ üst küreler devrededir; dalgın düşünme; derin düşünme, bilinçaltı süreçler, görselleştirme ve duyumsal algılama gibi yetiler çalışır.

3. Aydınlanma: Bu aşamada, düşünöler yaratıcılığa bir temel oluşturmak üzere zihinden doğarlar. Bu düşünöler sonuç-ürünün parçaları olabileceğı gibi sonucun kendi de olabilir. Bağlamın tümö her iki durumda da birden ve tam olarak görölür. Bu aşama çoğunlukla an'lıktır ve müthiş bir içgöröler zenginliğı içinde gelişir. Birkaç dakika ya da birkaç saat sürebilir. Beynin sağ üst çeyreğı devrededir. Düşünö sözel olmaksızın formöle edilmiş ve sıklıkla bir "hah" ünlemiyle belirlenmiştir. Bu anda, beyin bu oluşumu hemen kaydeder, sol alt ve sağ üst bölömler arasında hızlı gidip gelmeler ve

yinelemeler yoluyla çözümün tanımlanması ve uygulamaya geçirilmesi için doğrulamasını yapar.

4. Gerçekleştirme - Doğrulama: Gerçekleştirme-Doğrulama aşaması; aydınlanma aşamasında ortaya çıkan ne ise, onun gereksinimleri karşılayıp karşılamayacağını, hazırlık aşamasında saptanmış ölçülere uyup uymayacağını anlaşılmaması ve gösterilmesi için yapılan bir dizi etkinliktir. Beynin sol yarı küresi devrededir. Bazı yazarların yapmış oldukları sınıflamalara göre yaratıcı düşünmenin aşamaları aşağıdaki tabloda sınıflanmıştır (Dacey, 1989)

2.7. Yaratıcı Kişinin Özellikleri

Yaratıcılığın bilimsel incelenmesinde kişilik kavramının önemli bir yeri vardır. Araştırmalar; yaratıcı davranışta güdülenmenin incelenmesi ve yaratıcı kişilerin yaşam biçimlerine ait özellikleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Birincisi, yaratıcı davranışın, kişinin çevresiyle olan ilişkilerinde kişinin tüm yetenek güçlerinin gerçekleşmesini sağlayan bir oluşum görüşü; ikincisi ise, bastırılmış ya da kişinin kabullenemeyeceği tepkilerin etkisinde yer alan yan ürün oluşumu görüşüdür. Aktüel yaratıcılık ve potansiyel yaratıcılık ayırımına giden Lowenfeld'e göre yaratıcılık, bireylerin değişken miktarlarda sahip oldukları ve durumlara bağlı olarak az çok ortaya çıkmaya elverişli bir tür özelliktir. Bir başka deyişle, kendini göstermek için uygun koşullarla karşılaşması gereken kişide bulunan bir potansiyel güç söz konusudur. Çok sayıdaki yaratıcılık testlerinin ortaya konmasının kökeninde de aynı görüş bulunur. Çeşitli teorik yaklaşımlar da bu yönelişten esinlenirler ve onu rafine ederler (<http://www.geocities.com/enveryolcu/yaraticilik/kavramlar.html>, Mayıs 2007.)

İnsan çevresi ile sürekli bir etkileşim içindedir. Çevresinden bilgiler alır, onları yorumlar ve bir davranışta bulunur. Çevresinden etkilendiği gibi aynı zamanda kendisi de Çevresini etkiler. Aniden ortaya çıkar gibi görünse de, aslında birikim yoluyla oluşan etmenlerin sonucudur. Bu birikimler bireyi yeni eserler yapmaya ya da yeni buluşlar yapmaya yöneltecektir (http://www.isguc.org/serpil_aytac_1.php Haziran 2007).

Eğitim sistemi içinde, hangi alanda olursa olsun yaratıcı kişilik özelliklerini taşıyan bireyleri dikkatli bir gözlemle ayırt edebiliriz.

Araştırmacı olmak eğitimcinin görevi de olmalıdır. Bunun yanı sıra bireyleri yaratıcı kılmak için de bu türden özellikleri bireye kazandırmalıyız. Çeşitli bilim ve meslek alanlarında yapılan incelemelerden edinilen bulgulara göre; yaratıcı insanlara özgü kişilik etmenleri şöyle sıralanabilmektedir (Bakioğlu, 2002)

- ◆ Başarılıdır ve başarısını hayale değil, gerçeğe dayandırmaktadır.
- ◆ Yargılar ve değer eğilimleri estetiğe doğru kaymaktadır.
- ◆ Duygu ve heyecanlara açıktır.
- ◆ Bağımsız ve özerktir.
- ◆ Güdülerinde süreklilik, iş yapma yeteneği ve sevgisi taşır, kendini disipline edebilme, dayanıklılık, yüksek üretim gücüne sahip, tamamına erdirendir.
- ◆ Baskı ve mekanizmasını geri iticidir. Kendini daha az ketler.
- ◆ Liderdir ve kişisel girişimlerde bulunur. Öz kanıtlama gereksinimi içindedir
- ◆ Çok yönlüdür, ilgileri çeşitlidir.
- ◆ İçe dönük olduğu kadar, sosyal yönden duyarlıdır ancak bu değerinin kendisini etkilemesine izin vermez.
- ◆ Eleştiricidir, kendi yaratıcılığının farkındadır.
- ◆ Duygulara ve (Duygu düşünceden daha önce gelir.) heyecanlara açıktır. Sezgileri güçlüdür. Psikolojiye yatkındır. Diğer kişileri etkileme gücüne sahiptir. Bu nitelikleri; açık - seçik düşünebilmesi, geniş ilgileri, çok yönlülüğü, uyanıklık ve çekiciliği olmakla birlikte karamsar ve kendini savunmaya geçme özelliklerinin de taşıyabilmektedir.
- ◆ 0 anda olana ve oluşana açık olabilme yapıcı yaratıcılığın önemli bir koşulu olmaktadır.
- ◆ Değerlendirici yargı kaynağı kendi içindedir. Kendisi için yaratır.

Yaratıcı kişilere ait sıralanan bu özelliklerin hepsinin bir kişide bulunması mümkün olmamakla birlikte, birçoğunun bulunması olasılık içindedir.

Yine İlhan'ın (2002) yaklaşımıyla yaratıcı kişiler genel olarak şu özellikleri göstermektedirler.

- Akıcılık (verileri süre içinde çeşitli fikirler öne sürmek)
- Esneklik (nesneler için alışılmadık kullanım önerebilmesi)
- Elaborasyon (görsel veya sözel detaylandırma)
- Orijinal, ayırt eden, meraklı, çabuk kavrayan, derin düşünen, deneme yapmaya hevesli,
- Güvenilir, spontan (içinden geldiği gibi), doğal, engel tanımayan,
- Bilinenlere bağlı olmayan, şaşırtıcı ve gizli yanıtlar verebilen,
- Yargı ve fikirlerinde özgür, kolay çözümlerden hoşlanmayan,
- Yeni fikirlere açık olan, eleştirel, risk almaktan kaçınmayan,
- Birbiriyle ilgisiz fikirler arasında ilişki kurabilen,
- Paylaşmaya istekli, enerjik, ısrarlı, sezgili, dış dünyaya duyarlı,
- Değişen durumlara çözüm bulabilen,
- Belirsizlikleri tolere edebilen, yalnız vakit geçirmeye gerek duyan,
- Meraklı ve oyuncu, mizahi duyguya sahip, yeni deneyimlere açık kişilerdir.

Bu anlamda öğretmenlerin yaratıcı düşünceye yönlendirecek olanak- ve durumları yaratmaları önemli bir etken olmaktadır. Yaratma yeteneğinin her bireyde az ya da çok bulunmakla birlikte; hayal gücü devindirilerek, tüm duyuları alıcı duruma getirilerek "eğitim yoluyla" kazanılması sağlanabilecektir. Bireysel farklılıklarda dikkate alınarak her bireyde sanatsal yaratmaya yatkınlık, en azından "anlayabilme" durumu sağlanmalıdır. Böylece birey, ilgi ve yönelimlerinde daha bilinçli kılınacaktır. Uygun çevre sağlanarak, heyecan yaratılarak ve sorgulamaya yöneltmek yaratıcı sürece hazırlanmalıdır (Haliçınarlı, 1988).

Yaratıcılığın çok küçük yaşlarda yoğun bir şekilde görüldüğü akılda tutulursa öğretmenlerin yaratıcılığı geliştirebilecek ve yok olmasını sağlayacak yöntemleri kullanması büyük bir önem derecesinde olduğu görülmektedir.

2.8. Yaratıcılık Nitelikleri

Yaratıcı birey özelliklerinin dışında genel olarak yaratıcılık nitelikleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Gardner,1990).

1. Açıklık: Açıklık kişilerin çevrelerindeki görüntü, ses, olay ve fikirleri algılama özelliğidir. Kazanılan deneyimlere karşı açık olmak, kuşkusuz, kişinin dış dünya ile iç dünyası arasında kurduğu paralellik ölçüsünde geçerlidir. Yaratıcı kişinin dış dünyayı algılamadaki becerisinden daha önemlisi, kendi iç dünyasına karşı olan açıklığıdır. MacKinnon ve arkadaşlarının dediği gibi, teknik açıdan yaratıcı insan "kendisini bilinçli şekilde kontrol etmeyi bir yana bırakıp kişinin daha ilkel ve bilinçaltı derinliklerinden gelen korku, merak ve hayallerle yüz yüze gelmede üstün yetenek sahibidir".

2. Bağımsızlık: Yaratıcı insanın bizlerin yakalandığı toplumsal baskılar açısından kendisini kurtarma gücü vardır. "Başkaları ne der?" sorusuna kafa yorarak vakit' kaybetmez. "Herkesin yapıyor' olması onunda yapmasını gerektirmez. J.P. Guilford'un dediği gibi, yaratıcı insan "olan" ile "olması gereken" arasındaki farkı görebilme yeteneğine sahiptir. Bu da onun "olan" dan belirgin bir ölçüde uzaklaşmayı başardığını gösterir. Yaratıcı insan bağımsızlığını ve diğerlerinden ayrılığının kökeninde, riske atılabilen ve arkadaşlarından gelebilecek olan eleştirilere açık olabilme gücü vardır. Yaratıcı insan bağımsızlığını kendisini gerçekten ilgilendiren, yaratıcılığının etkili olduğu alana saklar. Bu da onu dikkatleri üzerine çekecek şekilde ve yerlerde sosyal kuralları bozan teşhircilerden farklı kılar.

3. Esneklik: İnsanların kullandıkları geleneksel kategorilerle ve soyutlamalarla kendisi arasında bir mesafe koyabilmesi, aynı mesafeyi yerleşmiş geleneklere ve sıradan işlere karşı da koruyabilmesi, yaratıcı

kişinin esnekliğinin önemli bir bölümünü oluşturur. Esnekliğe bağlı olarak yaratıcı insanın, psikologların "belirsizlik toleransı" diye adlandırdıkları bir özelliği daha vardır. Bireyin iç çelişkilerine tolerans gösterme kapasitesi ve nihai kararları geciktirme eğilimi taşır. Cevabı alınmamış sorunların, çözülmemiş farklılıkların varlığı onu rahatsız etmez.

4. Deneyimle Kurallara Ulaşma Yeteneği: Büyük yaratıcılık yeteneği olan kişi, değişik ve zengin deneyimler edindikten sonra, tüm bu karmaşık deneyimlerin ardındaki gizli düzeni bulmada olağanüstü bir güce sahiptir. MacKinnon'un önerdiği gibi yaratıcı insan, eğer gördüğü kaosa yeni bir düzen getirebileceğine dair kendisine derin bir güven duymazsa, çevresindeki bir çok fikir ve deneyimi hoşgörü ile karşılayamaz.

5. Devrimci: İlk bakışta devrimci, yaratıcı insanlardan bir adım ötede gibi görünse de, genellikle devrimci yaratıcıdan daha farklı bir varlıktır. Bazı devrimciler yaşamlarının bir kesiminde yaratıcı olabilseler bile, yaratıcılığı, verdikleri savaşın acımasızlığı içinde terk edebilirler. Bazıları ise sonuna dek yaratıcılıklarını koruyabilirler. Radikaller, toplumsal değişmeyi gerçekleştirmek için polemige girdikçe, giderek katı bir kişiliğe bürünerek dogmatik örgütler yaratırlar ve rütbe farkından doğan olaylara karşı hoşgörüleri hiç kalmaz. İçlerinde oluşan bu farklılıklar hiç hoşgörüyle karşılanmadığı içindir ki, çoğu, reform hareketleri sonunda dağılır. Bu nedenlerden ötürü devrimci kişi daima dünyadaki "normal" insanlara ters düşer.

Bu niteliklere Levinson'un yaptığı sınıflamadan farklılık taşıyan aşağıdaki nitelikler eklenebilir (Levinson, 1980):

1. Merak : Belirsizliğin, tehlikenin ve riskin bulunduğu konular yaratıcı kişiler için sınırsız bir çekim kaynağıdır. Bu eğilim yaratıcı kişilere doğal gelir ve başkalarının niçin kendileri ile paylaşmadığını merak ederler. Aşırı merak ve risk alma eğilimleri yaratıcı kişileri tehlike ve sorunlarla sık sık karşılaştırır ve istenmeyen durumlara düşmelerine neden olur. Buna karşılık başkalarının kaçındığı konularda meraklarını doyurabilmeleri halinde çevrelerinden farklı ve üstün bir konuma gelirler. Meraklı olmak farklı düşünebilmenin bir ön koşulu, gerek ve yeter şartıdır.

2. Risk-Alma : Yaratıcı kişiler başkaları tarafından risk gibi görülen belirsizlik, karmaşıklık, statü kaybı gibi konularda son derece cesur ve atılgan olabilirler. Yaratıcı kişilerin göze aldığı riskler dışlanmak, alay edilmek, arkalarından konuşulmak ve kurallara uymayan kişilerin başına gelebilecek türden şeylerdir. Toplumsal düzen sözsüz ve gizli bir sözleşme ile herkesten, verilen rol ve statülere uymasını bekler. Kendilerine çizilen sınırları aşanlar, yabancı hatta düşman sayılır ve hizaya gelmeleri veya getirilmeleri beklenir. Farklı düşünenler ve farklı davrananlar ise bu sınırları aşmaya cüret edenler ve bunun müeyyidelerini göze alanlardır. Yaratıcı kişiler kendileri için Öngörülen rolleri yorumlamadan ve tartışmadan oynama eğiliminde değildirler. Merakları, ilgileri, bilgileri ve kendileri ile mutlu olan yaratıcı kişiler bu yalnızlığı göze alır ve buna katlanabilirler.

3. Paradigma Bağımsızlığı : Bir paradigma herkes tarafından paylaşılan bir görüş tarzıdır. Paradigmalar bize etrafımızdaki sosyo-teknik evrenin ne olduğu ve nasıl çalıştığı konusunda standart bilgiler verir ve davranışını tahmin etme olanağı sağlar. Başka bir deyişle paradigmalar çevremizi algılama, yorumlama, değerlendirme ve gereğine göre davranma konusunda temel referans çerçeveleridir. Paradigmalar, bireylerin çevreye uyumunu kolaylaştırdığı gibi bazı sorunların da kaynağı olurlar. Bir tür algılama kalıpları olduğundan, değişen olgu ve ilişkilerin anlam ve önemini kavranmasını güçleştirebilirler. Ayrıca, hazır ve kolay modeller olduklarından, bireylerin gerekli bilgilere ulaşma gereğini azaltır ve bir anlamda hayatı kolaylaştırır. Yaratıcı kişiler yoğun merakları, esnek algılama eğilimleri, bilgi birikimleri ve engelleri aşma heyecanları nedeniyle paradigmalarla düşünmeye yatkın değildirler. Egemen paradigmalara önem vermedikleri ve bunlar çerçevesinde haberleşmedikleri için de çevreleri tarafından anlaşılmaz ve dışlanırlar.

4. Israrlılık: Yaratıcı kişiler çevrelerinin istek ve beklentilerine uyum göstermeye direnirler. Özlemlerinin ve hedeflerinin referans çerçevesini çevrelerinden değil kendi iç uyarılarından alırlar. Hedeflerine ulaşabilmek için kendilerine gösterilen direnişe, uyarılara, tehditlere, anlayışsızlıklara inatçı bir sabırla katlanabilirler. Yaratıcı kişiler çevrelerinden farklı olduklarının bilincine varabilirler fakat referans noktası olarak çevreyi değil kendilerini aldıklarından

bunun sorumluluğunu çevrede bulurlar ve çevrelerini değiştirme çabası içinde olurlar. yaratıcı kişiler ile çevreleri arasındaki gerilim sosyal değişimin önemli enerji kaynaklarından birini oluşturur (Levinson, 1980)

2.9. Yaratıcı Kişinin Tutumları

2.9.1.Yaratıcı Bireyin Kendine Karşı Tutumu

Yaratıcı bireyin kendine karşı tutumları aşağıdaki gibi sıralanabilir(Sungur, 1997).

- İçe dönük, ben merkezci, içsel kaygılan olan
- Yeni deneyimlere açık olan
- Kendini korumaya daha az istekli
- Kendi kendinin farkında olan
- İçsel olgunluk
- Büyük bir ego ve karakter gücü gösteren
- Aşırı heyecansal tepkileri olan
- Düşük heyecansal tutarlılık gösteren
- Kendini kabule daha az istekli bireylerdir.

2.9.2.Yaratıcı Bireyin Başkalarına Karşı Tutumu

Yaratıcı bireyin başkalarına karşı tutumları aşağıdaki gibi sıralanabilir (Sungur, 1997)

- Katılımcı olmayan
- Çok az dostu olan
- Bağımsız
- Başat
- Girişken, cesur, atılgan

- Kişiler arası ilişkilere çok az ilgi duyan
- Ana-babasından bağımsız
- Özellikle baskı altında, bağımsız yargılama yeteneği olan kişilerdir.

2.9.3.Yaratıcı Bireyin İşine Karşı Tutumu

Yaratıcı bireyin işine karşı tutumları aşağıdaki gibi sıralanabilir (Sungur, 1997):

- Düşünceleri ve nesneleri bireylere tercih etme
- Zihinsel çalışmalara yüksek ilgi
- İş güvenliğine daha az değer verme
- Ayrıntılı ve rutin çalışmalardan daha az doyum sağlama
- Kaynak kişi olmada yüksek yeterlilik ve uyum
- Açık, kuşkucu ve eleştirici
- Dürüstlük ve bütünlük
- Elemanlarla oynayabilme
- Belirsizliğe karşı yüksek hoşgörü
- Dayanıklılık
- Teorik değerleri vurgulama ön plana çıkar.

2.10. Yaratıcılığı Engelleyen Faktörler

Yaratıcılık sorunlara, aksaklıklara, bilgi eksikliklerine, kayıp öğelere, uyumsuzluğa karşı duyarlı olmayı, güçlükleri tanımlamayı, güçlüğe çözüm aramayı ve kestirimde bulunmayı sağlamaktadır. Herkeste yaratıcı bir potansiyel bulunmaktadır. Bu noktada asıl önemli olan, her bireyin kendi yaratıcılığının farkında oluşu, bu yaratıcılıklarını ortaya çıkarabilme, kullanabilme ve sürdürebilmelerini engelleyen etmenlerin tespiti ve en aza çekilebilmesidir (Cürebal, 2002).

Yaratıcılığı engelleyen kişisel faktörler şu şekilde sıralanabilir (Ürensoy,1996)

- Kendine güvensizlik,
- Hata yapma ve eleştirilme korkusu,
- Mükemmeli isteme,
- Engellerden korkma,
- Bir konu üzerinde yoğunlaşarak sabırla çalışma güçlüğü,
- Kimlik duygusundan doğan savunma mekanizmaları.

Kişisel faktörlerin yanı sıra, anne-baba tutumları ve eğitim kurumlarında karşılaşılan yaklaşımlar da yaratıcılığı engelleyen faktörler arasında sayılabilir. Aileler ve öğretmenler, çocuklara hata yapma özgürlüğü vererek ve onların fikirlerine saygı duyarak çocuklara yaratıcılığı öğretebilirler. Bu nedenlerle yaratıcılığın gelişmesinde, kişisel faktörlerin yanı sıra aile ve eğitim kurumlarının yaklaşımının da rolü büyüktür.

İşletmelerde ise yaratıcılığın önündeki engeller(Çoban S.,1999) hata yapma korkusu, geçmişte yapılanların devamını isteme gibi geleneklere bağlılıktan kaynaklanan faktörler, yetersiz yaratıcı yönetim, işletmeye bağlılığın yetersizliği ve yaratıcılığa karşı kültürün düşmanca tutumu olarak gösterilebilir.

Yaratıcılığı engelleyen faktörler bir diğer yaklaşıma göre şu şekilde ifade edilmiştir (Tahir E ,1999)

2.10.1.Duygusal Engeller:

Utangaçlık, aptal yerine koyulma korkusu, yanlış yapma korkusu, belirsizliklere karşı hoşgörü yetersizliği ve aşırı özeleştiri bu gruba girmektedir.

2.10.2.Kültürel Engeller:

Toplumsal değerler bir kültürden diğerine değişmektedir. Bazıları

yaratıcılığı desteklediği gibi bazıları da engellemektedir. Hayal etmenin boşa harcanan zaman olarak kabul edilmesi, bir çok oyunun sadece çocuklar için olduğunun düşünülmesi kültürel engellere örnek olabilir.

2.10.3. Öğrenilen Engeller:

Eşyaların kullanımı (fonksiyonel kalıplaşma), anlamların verilmesi, ihtimallerin beklenilmesi ve kutsallaşmış tabularla ilgili gelenek engellerini kapsamaktadır.

2.10.4. Algılama Engelleri:

Adetler, problemlerin önemli olan öğelerini tanımada başarısızlığa yol açabilir. Bunlara aşağıdaki engel de eklenebilir.

2.10.5. Eğitim Programı Engelleri:

Kalıplaşmış konular yığını olan ve belli süre içinde tamamlanılması gereken eğitim programları da yaratıcılığa engel olabilmektedir.

Bununla birlikte, genel olarak yaratıcılığı etkileyen faktörler kültür, psikolojik etmenler, sanat ve eğitim olarak dört grupta toplanmıştır (Wallence ve Gruber,1989).

Yaratıcılık ve Kültür: Çeşitli kültürler içinde barındırdıkları bireyleri, kimi konularda yaratıcılığa özendirirken kimi konularda ise aynı şeyi yapmazlar. Katı ve kapalı toplumlarda yeniliğe ve değişime karşı olumsuz bir tutum sergilenirken yaratıcı kişilerin benimsenmesi ve kabullenilmesi oldukça zordur. Buna karşılık, açık ve değişim yanlısı kültürlerin yaratıcılığın geliştirilmesi için gerekli çabayı gösterdikleri bilinmektedir.(Sungur,1997)

Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde bilim ve sorun çözümü özendirilirken politik ve sosyo-ekonomik konularda bu özendirmeye rastlanmaz. Arap kültüründe ise teknik konularda yaratıcılığa izin verilirken,

dini konularda izin verilmez. Diğer yandan, kimi kültürler uyum ve yapıya önem verirken, kimileri de yeniliği özendirmektedir. Kısaca, kültürel farklılıkların yaratıcılık üzerindeki etkilerinin de değişik olduğu söylenebilir.

Yaratıcılığı temelde yetiştirilen aile ortamı, arkadaş çevresi ve toplumun baskısı olumlu ya da olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Bu baskının olumsuz etkilerinin mümkün olabildiğince azaltılması zamanla yaratıcılığı körükleyebilecek önemli bir etken olabilmesini sağlayacaktır.

Yaratıcılık ve Psikolojik Etmenler: Genellikle yaratıcı insanlar hem arkadaş canlısı, hem de etrafındakiler tarafından sevilen kişilerdir. Risk almaya ve yeniliği araştırmaya eğilimlidirler. Bu davranışları onları daha bağımsız ve gelenek dışı yaparken, aynı zamanda onları duygusal kararsızlığa götürmektedir (Sungur,1997).

Rollo May, büyük ressamalarda heykeltıraşlarda, yazarlarda ve müzisyenlerde uyumlu insanların çok nadir karşımıza çıktığını belirtmektedir (May, 1987). Yaratıcılığın kendi özel kültüründe ciddi psikolojik sorunlarla bütünleşmesi doğal olarak kabul edilmekte ve Van Gogh'un çılgınlıkları buna bir örnek olarak verilmektedir.

Yaratıcı insan diğer insanlardan biraz farklı olan insandır. Ancak bu farklılığa rağmen yaratıcılığın söndürülmesi; yaşamdan doyumun engellenmesine ve yüksek düzeyde gerilimlere, sinir bozukluklarına neden olmaktadır. Yaratıcılık bir anlamda sağlıklı her bireyin gizli gücü olarak görülmektedir.

Yaratıcılık ve Sanat: Yaratıcılık yüzyıllar boyu olağanüstü insanlara özgü bir özellik olarak kabul edilmiş ve en çok güzel sanatlar alanında kullanılmıştır.

Baltacioğlu'nun, sanatta yaratıcılık konusundaki şu sözleri ilginçtir (Baltacioğlu,1976) "Sanat bir yaratıcı değil, bir uyandırıcı, bir coşturucudur. Estetik duygu insanda var olan ancak bilinçaltında kalan şehvet duygusu gibi

biyo-psikolojik ya da sosyo-psikolojik duyguların uyanması, bilinç üstüne çıkmasıyla meydana geliyor. Böyle olunca her sanat eseri değer kuramında sıraladığımız, duygulardan birini aşıl原因 değil, bilinçaltında yaşayan türlü duyguları canlandıran, bilinç üstüne çıkartan bir teknik demektir." Sanat bu anlamda yaratıcılığı etkileyen bir faktör olmaktadır.

Yaratıcılık ve Eğitim: Yaratıcılığı etkileyen faktörler arasında belki de en önemlisi eğitimidir. Eğitim düzeyi arttıkça, yaratıcılık düzeyi de artmalıdır. Okul; aklın ve mantığın egemenliğini güçlendirerek bilinmezi, özgün olanı ayıklamalıdır. Buna karşın, bireyin yaratıcılık açısından başarı çizgisi okul çağında düşebilmektedir. Sungur'a göre eğitim programları, eğitim araçları ile pekiştirilerek sol beyni koşullayan bir ağıta dönüşmektedir. Buna göre, fazla eğitilmiş insanlar daha az yaratıcı olurlar. Çünkü yaşamları boyunca yanılma ve başarısızlığın tehlikelerini öğrenirler. Araştırma ve yaratıcılıkta yüzlerce kez yanılma ve bir kez başarı bulunmaktadır (Sungur, 1997).

Eğitim sistemimizde, yaratıcılığın geliştirilmesine yönelik çabalar yer almasına karşılık, öğretmen merkezli bir sistemin var olması yaratıcılığın gelişmesine bir engel oluşturmaktadır. Derslerde hayal gücünün kullanımına yönelik konular işlenmeli, öğrenciler hayal etmeye ve düşünmeye yönlendirilmelidir. Unutulmamalıdır ki, toplumlar ancak yaratıcı beyinlerle bir hedefe varabilmektedir. Öğrencilerin ortaya attıkları her düşüncenin çok değerli olduğunun ve sonuç ne olursa bu fikirleri uygulamaya koymaları için en azından cesaretlendirmelerinin önemi büyüktür.

Günümüzde örgütler çalışanlarının yaratıcılığını geliştiren çalışmalara yönelmiştir. Bu nedenle işletmeler yaratıcılığa önem vermekte ve çalışanlarında yaratıcılığı ve yaratıcı düşünmeyi geliştirme konusunda eğitimler vererek yeni yöntemler geliştirmeye çabalamaktadırlar.

2.11. Yaratıcılığı Geliştirme Teknikleri

Eğitimin en önemli amaçlarından biri sosyal yönden yararlı kavram ve tutumlar oluşturma olmakla beraber, öğrenciden gerçekleştirmesi istenen

nihai hedef yaratıcılıktır. Öğrenci yaratıcılığını engelleyici veya teşvik edici çevresel koşullar büyük ölçüde öğretmen tarafından etkilenmektedir (Alkan, 1992).

21. yüzyılda bireyin çok yönlü gelişiminde "öğrenmeyi öğretmek" kilit kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Gürkan, 2001). Armstrong' un belirttiği 'gibi, öğrencilerin ileride hatırlayacakları, tek şey, büyük bir olasılıkla, öğretmenlerinin kafalarına yükledikleri bilgiler değil, onlara düşünmeyi, eleştirmeyi, problem çözmeyi, öğrenmeyi öğretip öğretmedikleri olacaktır (Armstrong, 1994). Arıcı (1994) Armstrong ile aynı görüşü savunup, öğrencilerde yaratıcılığın oluşabilmesi için öğretmenlerin öğrencilere bilgiyi bulma yollarını öğretmeleri gerektiğini belirtmektedir.

Alkan ve arkadaşlarına (1995) göre yapıcı-yaratıcı öğrenmeyi desteklemek için şu noktalara dikkat etmek gerekmektedir.

- ◆ Bir konuyla ilgili çoklu bakış açılarını sağlamak,
- ◆ Bilgilerin birden fazla (çoklu) biçimlerde sunumuna olanak vermek,
- ◆ Bilginin ve anlamın öğrenci tarafından yapılandırılmasına yönelik etkinlikleri sağlamak,
- ◆ Bağlama ve içeriğe bağımlı bilgi yapılandırmayı desteklemek,
- ◆ Öğrenmeyi gerçekçi ve ilgili bağlamlarda bütünleştirmek,
- ◆ Öğrencinin yansıtmacı etkinlikleri kullanmasını sağlamak,
- ◆ Önceden belirlenmiş öğretim döngüsü yerine, gerçek dünyaya ait durumlara dayalı öğrenme ortamları sağlamak,
- ◆ Ortaklaşa etkinlikleri destekleyerek, işbirliği ve iletişimi arttırmak,
- ◆ Öğrencinin kendi öğrenmesi üzerinde daha çok sorumluluk almasını sağlamak üzere öğrenci denetimini desteklemek,
- ◆ Öğrenme sürecine öğrencinin etken katılımını ve kendini ifade edebilmesini sağlamak,
- ◆ Öğrenme ile toplumsal deneyimleri bütünleştirmek,
- ◆ Öğrencilerin öğrenmeyi öğrenme, etkili düşünme, sorun çözme, usulamlama, öz denetim gibi becerilerini geliştirecek olanaklar yaratmak,

- ◆ Öğrenciler arası yarışma yerine toplumsal anlaşmaya dayalı bilgi yapılandırmayı desteklemek,
- ◆ Çoklu biçimlerde bilgi sunumunu ve bunlara erişimi desteklemek üzere etkileşimli teknolojilerin kullanımına ağırlık vermek,
- ◆ Rastlantısal, öğrenmeyi desteklemek
- ◆ Öğrencinin öğrenme sürecinde yaptığı hatalardan yararlanmak,
- ◆ Tümevarımcı (keşfetmeye dayalı) etkinlikler kullanmak,
- ◆ Gerektiğinde tümdengelimci (doğrudan) öğretimden de yararlanmak,
- ◆ Öğrencinin ilgi, gereksinim, içten gelen güdülenme ve dikkatini sağlayacak çekicilikte ve ilginçlikte deneyimleri sağlamak şeklinde sıralanabilir.

Öğrenci yaratıcılığını geliştirmede belki de en önemli nokta öğrencilerin bilgiyi nasıl bir öğrenme ortamında ve hangi öğrenme yaşantılarıyla kazanıp yeni bilgilere nasıl transfer ettikleridir. Aşağıda yaratıcılığı çok daha fazla geliştirmeye yarayan öğretim teknikleri açıklanmaya çalışılmıştır.

2.11.1. Beyin Fırtınası

Alex Osborne tarafından 1930'lu yıllarda geleneksel iş eğitimi konferanslarına tepki olarak geliştirilmiştir. 1953 yılında yazdığı "Applied Imagination" adlı kitabında da tekniğin kurallarını oluşturmuştur (Sungur,1997). Beyin fırtınası tekniğinin "THINK THANKS", YARATICI PROBLEM ÇÖZME VE DACUM (desing curriculum) adı altında uygulanış biçimleri de vardır. Bu teknikte; benzerinden yararlanma, düşünce ilişkisi kurma ve zarardan yarar üretme gibi çözüm yolları da kullanılabilir (Sönmez, 1999).

Beyin fırtınası şöyle tanımlanır: Çok sayıda fikri, bir grup insandan, kısa sürede elde etme tekniğidir (Rawlinson, 1995). Rawlinson'un tanımında beyin fırtınası ile ilgili dikkat çeken özellikler, "çok sayıda fikir", "bir grup insan" ve "kısa süre" dir. Burada üzerinde durulması gereken nokta bir çok sayıda fikirdir, iyi fikir değil, "çok fikir", tartışılan fikirler ileride çok iyi fikirlere dönüşüm sağlamaktadır. Öğretim kademesinde ise öğrencilerden alınan çok

sayıda fikir onların düşünmelerini sağlayacak, doğruyu ve yeni bulmalarına zemin hazırlayacaktır.

Beyin fırtınası, bir konuya çözüm getirmek, karar vermek ve hayal yoluyla düşünce ve fikir üretmek için kullanılan yaratıcı bir tekniktir. Buna "Buluş Fırtınası" da denilmektedir. Özden (2000)' in aktarımıyla Osborn'a göre beyin fırtınası, bir probleme çözüm getirmek ve çeşitli konularda fikir ve düşünce üretmek için kullanılan bir öğretim tekniğidir. Sayıları beş ile on iki kişi arasında değişen grupların spontan şekilde tartışmaları şeklinde gerçekleşir. Fikirler iyi-kötü, doğru-yanlış yargılamasından bağımsız olarak üretilir. Bir öğrencinin fikrinin diğer öğrencide başka fikirler çağırıştırabileceği varsayılarak çok sayıda fikrin ortaya atılması esastır. Yani, fikrin niteliğinden çok niceliği önemlidir.

Beyin fırtınasında, önce problem seçilir. Problemin soru şeklinde ifade edilmesi düşünmeyi kamçılar. Gruplar oluşturulur. Her grubun başkanı ve notu tutan kişi belirlenir. Grup başkanı problem hakkında olumlu bir ifade ile konuya girer. Daha sonra diğer öğrenciler o konuda akıllarına gelen tüm düşünceleri sıralar. Not tutan öğrenci bütün fikirleri kaydeder.

Gerekirse öğretmen gruplara yardım eder. Oturum bitmeden, son bir dakika veya belli bir süre tanınır. Arkasından, grup ortaya çıkan fikirlerin değerlendirmesini yapar. Her fikrin avantaj ve dezavantajları göz önünde bulundurularak liste önem sırasına göre küçültülür. Sonunda gruplar fikirlerini sınıfta öğretmenin liderliğinde tartışır.

Demirel (2000), beyin fırtınası tekniğinin özelliklerini şu şekilde sıralamıştır;

1. Toplantının amacı ya da sorunun ne olduğu belirtilmeli,
2. Zaman sınırı belirlenmeli, bu süre içinde herkesin katkı getirmesi istenmeli, ancak eleştiriler için zaman ayrılması istenmeli,
3. Tartışma süresi bitince söylenenler analiz edilmeli, değerlendirilmesi ve yeniden örgütlenmesi yapılmalı,
4. Toplantı sonunda tartışmalara devam edilip edilmeyeceğine karar verilmelidir.

K.K.T.C
YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM YÖNETİMİ, DENETİMİ, EKONOMİSİ ve PLANLAMASI
ANA BİLİM DALI

LEFKOŞA BÖLGESİ İLKOKULLARINDA GÖREV YAPAN ÖĞRETMEN VE
YÖNETİCİLERİN “YARATICILIK” İLE İLGİLİ ALGILARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nazım NURİ

Danışman: Dr. Mustafa Gürsoy

Lefkoşa, 2008

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Nazım NURİ tarafından hazırlanan, Lefkoşa Bölgesi İlkokullarında Görev Yapan Öğretmen ve Yöneticilerin “ YARATICILIK ” ile İlgili Algıları adlı çalışma, jüriniz tarafından Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan:

Doç. Dr. Cem BİROL

Üye :

Yrd. Doç. Dr. Fatoş SİLMAN

Üye :

Dr. Mustafa GÜRSOY

Onay

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../ 2008

ÖNSÖZ

Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Yönetimi, Denetimi, Ekonomisi ve Planlaması Anabilim Dalı, yüksek Lisans çalışma programının gereği olarak hazırlanan bu araştırma, eğitim yöneticilerinin ve öğretmenlerinin yaratıcılık özellikleri üzerine düşüncelerinin farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla hazırlanmıştır.

Araştırma altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın problemi, amaçları, önemi, sınırlılıkları ve araştırmaya özgü tanımlar; ikinci bölümde yaratıcılıkla ilgili kavramlar ; üçüncü bölümde eğitimde yaratıcılık ile ilgili tanım ve kavramlar; dördüncü bölümde araştırma modeli evren ve örneklem, verilerin toplanması çözümlenmesi ve yorumlanması, beşinci bölümde araştırma bulguları ve bulgularla ilgili yorumlar; ve altıncı bölümde de araştırmanın yargı ve önerileri yer almaktadır.

Okul yöneticileri ve öğretmenlerinin yaratıcılıkla ilgili algılamalarını belirleyerek eğitimde yaratıcılığın geliştirilmesi için neler yapılması gerektiği konusunda öneriler ortaya koyarak Kıbrıs Türk Milli Eğitimine katkı sağlamayı amaçladık.

Tüm tez derslerim boyunca bana destek olan tüm hocalarıma ,özellikle Mustafa Gürsoy,Mehmet Çağlar, Fatoş Silman ve Cem Birol hocama teşekkür edemeden geçemeyeceğim..

Tüm tez hazırlanma süreci boyunca bana her aşamada çok değerli görüş ve yardımları ile araştırmanın şekillenmesine katkı sağlayan çok değerli hocam Dr. Mustafa Gürsoy'a ve çalışmam süresi boyunca bana manevi desteğini esirgemeyen oğlum Berkay ve eşim Elçin'e teşekkür ederim.

Özet

Yaratıcılık, olmayan bir şeyi hayal edebilme, bir şeyi herkesten farklı yollarla yapabilme ve yeni fikirler geliştirebilme yeteneğidir. Başka bir deyişle yaratıcılık herkesin gördüğü şeyi aynı görüp onunla ilgili farklı şeyler düşünebilmektir. Yaratıcılık günlük olaylara ve nesnelere herkesten farklı bakabilmek ve farklı yaklaşım tarzı geliştirebilmektir. Yaratıcılık, olağan, günlük şeylerin özel olmasını, özel şeylerin de daha çok günlük hayata girip doğal şeyler olmasını sağlar.

Eğer hayatınızdaki günlük şeyleri farklı ve yeni yollarla yapıyorsanız bu sizin yaratıcılığınızı gösterir. Örneğin evinizde ya da işinizde her gün yaptığınız işleri değişik şekillerde, değişik yollarla yaparak yine aynı sonucu almanız bu işlerin yapılış şekline yaratıcılık katmış olmanız demektir. Yeni her deneyiminiz size farklı görüş ve bilgiler katacaktır. Denediğiniz yeniliklerde hatalar yapabilirsiniz. Yaratıcı olmanın riskli tarafıdır bu. Risk alarak yeni şeyler dener ve keşfedersiniz.

Abstract

Creativity is the ability of dreaming something which doesn't exist, doing something by using different ways from the others and improving new ideas. In other words, creativity is to see in the same way with the other but to think different things about it. Creativity is the ability of viewing in different ways to daily routines and subjects from other people and to improve different approach styles. Creativity helps to turn daily routines into private and private into daily routines.

If you use different and new ways in your daily routines, this shows your creativity. For example: if you do your daily work in different ways and get the same result at home or at work, means that you have put your creativity the way this work is done. Every new thing you've tried will teach you something new. You may make mistakes while you put this into practice. This is the risky part of creativity. By taking risks you try and discover new things.

İÇİNDEKİLER

DEĞERLENDİRME KURULU ONAY SAYFASI.....	i
ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	vi

BÖLÜM 1

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	5
1.3. Araştırmanın Önemi.....	5
1.4. Sınırlılıklar.....	6
1.5. Sayıtlılar.....	6

BÖLÜM 2

YARATICILIKLA İLGİLİ KAVRAMLAR

2. 1 . YARATICILIK KAVRAMI.....	7
2.1.1. Yaratıcılık Tanımı.....	7
2.1.2. Yaratıcılığın Önemi.....	9
2.1.3. Yaratıcılığın Gerekliliği.....	10
2.2. YARATICI DÜŞÜNME.....	11
2.3. YARATICILIKLA İLGİLİ KURAMLAR	12
2.3.1. Psikoanalitik Kuram.....	12
2.3.2. İnsancıl Kuram.....	13

2.3.3. Çağırışım Kuramı.....	14
2.3.4. Gestalt Kuramı.....	15
2.4. YARATICILIK VE HAYAL GÜCÜ.....	16
2.5. YARATICILIK VE ZEKA	18
2.6. YARATICILIĞIN GEÇİRDİĞİ AŞAMALAR.....	22
2.7. YARATICI KİŞİNİN ÖZELLİKLERİ.....	23
2.8. YARATICILIK NİTELİKLERİ.....	26
2.9 YARATICI KİŞİNİN TUTUMLARI	29
2.9.1. Yaratıcı Bireyin Kendine Karşı Tutumu.....	29
2.9.2. Yaratıcı Bireyin Başkalarına Karşı Tutumu.....	29
2.9.3. Yaratıcı Bireyin İşine Karşı Tutumu.....	30
2.10 . YARATICILIĞI ENGELLEYEN FAKTÖRLER	30
2.10.1. Duygusal Engeller.....	31
2.10.2. Kültürel Engeller.....	31
2.10.3. Öğrenilen Engeller.....	32
2.10.4. Algılama Engelleri.....	32
2.10.5. Eğitim Programı Engelleri.....	32
2.11 YARATICILIĞI GELİŞTİRME TEKNİKLERİ.....	34
2.11.1. Beyin Fırtınası Tekniği.....	36
2.11.2. Yaratıcı Drama Tekniği.....	38
2.11.3. Nitelik Sıralama Tekniği.....	41
2.11.4. Sinektik (Benzetme) Tekniği.....	42
2.11.5. Karakteristik Özelliklerin Sıralanması Tekniği.....	43

2.11.6. Birleştirme Tekniği.....	44
2.11.7. Morfolojik Analiz Yöntem Tekniği.....	44
2.11.8. Yaratıcı Düşünme ve PO Şifreli Sözcük) Tekniği.....	45
2.11.9. Kontrol Listeleri Yöntemi.....	46
2.11.10. Etraflıca Düşünme Tekniği.....	47
2.11.11. Meditasyon tekniği.....	49
2.11.12. Yaratıcı İmgeleme.....	49
2.11.13. Altı Şapka Yöntemi.....	51
2.11.14. Güç Alanı Yöntemi.....	53
2.11.15. Zihin Haritası Yöntemi.....	54
2.11.16. Diğer Teknikler.....	56

BÖLÜM 3

EĞİTİMDE YARATICILIK

3.1 EĞİTİMDE YARATICILIK.....	57
3.2 YARATICILIK VE OKUL.....	61
3.2.1. Yaratıcı Okulun Eğitsel İlkeleri.....	62
3.2.2. Yaratıcı Okulun Çalışma İlkeleri.....	63
3.2.3. Yaratıcılığı Geliştirme ve Öğretmen Özellikleri.....	63
3.3. EĞİTİM PROGRAMLARI VE YARATICILIK.....	65
3.4. ÖĞRENCİ MERKEZLİ EĞİTİM VE YARATICILIK	68
3.5. OKUL YÖNETİMİ VE YARATICILIK.....	70
3.6. YARATICILIĞI GELİŞTİRMEYİ ETKİLEYEN ETMENLER.....	77

BÖLÜM 4

YÖNTEM

4.1. Araştırma Modeli.....	82
4.2. Evren ve Örneklem.....	82
4.3. Verilerin Toplanması.....	82
4.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması.....	84

BÖLÜM 5

BULGULAR VE YORUMLAR

BULGULAR VE YORUMLAR.....	86
----------------------------------	-----------

BÖLÜM 6

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç.....	102
6.2. Öneriler.....	104
KAYNAKÇA.....	106
EKLER.....	
Ek-1 Anket Formu Örneği.....	
Ek-2 Anket Uygulama İzin Yazısı.....	

TABLolar VE ŐEKİLLER LİSTESİ

TABLolar

Tablo 1. Cronbach α değerleri.....	83
Tablo 2. Faktör Analizi Değerleri "1"	83
Tablo 3. Faktör Analizi Değerleri "2"	84
Tablo 4. Anket Uygulanan Dört Okullardaki Yönetici ve Öğretmen Sayıları ile Değerlendirilen Anket Sayılar ve Yüzdelikleri.....	86
Tablo 5. Anket Uygulanan Okullardaki Anketi Yanıtlayan Yönetici ve Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımları.....	87
Tablo 6. Anket Uygulanan Dört Okullardaki Yönetici ve Öğretmenlerin Yaratıcılığa Yönelik 1-8. Sorular İle İlgili Anova Analizi Verileri	88
Tablo 7. Anket Uygulanan Dört Okullardaki Yönetici ve Öğretmenlerin Yaratıcılığa Yönelik 9-16. Sorular İle İlgili Anova Analizi Verileri	91
Tablo 8. Anket Uygulanan Dört Okullardaki Yönetici ve Öğretmenlerin Yaratıcılığa Yönelik 17-24. Sorular İle İlgili Anova Analizi Verileri	93
Tablo 9. Anket Uygulanan Dört Okullardaki Yönetici ve Öğretmenlerin Yaratıcılığa Yönelik 25-32. Sorular İle İlgili Anova Analizi Verileri	95
Tablo 10. Anket Uygulanan Dört Okullardaki Yönetici ve Öğretmenlerin Yaratıcılığa Yönelik 33-37. Sorular İle İlgili Anova Analizi Verileri	97
Tablo 11. Anket Uygulanan Çoklu Karşılaştırma (Post Hoc Test) Sonucu Elde Edilen Okullar Arasında Düşünce Farkı Bulunan Sorularla İlgili Yorumlar.....	99

KKTC MİLLİ EĞİTİM VE KÜLTÜR BAKANLIĞINA BAĞLI İLKÖĞRETİM OKULLARINDA GÖREVLİ ÖĞRETMEN VE YÖNETİCİLERİN YARATICILIK ALGILAMALARINA YÖNELİK ARAŞTIRMA

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Yaraticılık, yüzyıllar boyunca düşünürlere ve bilim adamlarına sürekli üzerinde araştırma yaptıran bir kavram olmuştur. Sürekli araştırma yapılan bir konu olmasına rağmen yeterince aydınlatılamamış ve büyük ölçüde gizemini korumuştur.

Bu bölümde araştırmanın problemi, amacı, sınırlılıklar, sayıtlılar ve araştırmada kullanılan bazı kavramlar verilmektedir.

1.1. Problem

Yirmibirinci yüzyılın başlarından beri, farklı yaklaşımlarla açıklanmaya çalışılan yaratıcılık kavramının, bugün tüm davranış bilimciler tarafından kabul edilmiş bir tanımına rastlamak mümkün değildir. Tarihsel gelişim içerisinde kavramla ilgili olarak psiko-analitik, davranışçı, insancıl, bilişsel ve etkileşimli yaklaşımlarla çeşitli modeller geliştirilmiş, ancak halen yaratıcılığın boyutları, niteliksel özellikleri ve bu özelliklerin dağılımı objektif bir şekilde ortaya çıkarılamamıştır. İnsancıl yaklaşımı benimseyen eğitim psikologları yaratıcılığın insanın olumlu yanları ile ilgili olduğu görüşündedirler. İnsanlar yaratıcı yeteneklerle doğarlar. Serbest bir ortamda bu güçler, her insanda tam olarak gelişebilir. Çatışma yaratıcılığı engeller. Psiko-analitik yaklaşımı benimseyen psikologlar yaratıcılığın insan yapısının olumsuz yönlerinden oluştuğunu vurgulamaktadırlar. Çevresel yaklaşımı benimseyen psikologlara göre, yaratıcılık, nitelikli deneyimlerle öğrenilmiş davranışlardır. Deneyimler sırasında doğal olarak ortaya çıkan yaratıcılık

ilgili davranışların desteklenmesi ve bireyin yaratıcı olmak için eğitilmesi ile geliştirilir. Ailenin çocuk eğitimi anlayışı öğretmenlerin tutumu, yaratıcılığı etkileyen faktörlerdir. Bilişsel yaklaşımı benimseyen eğitim psikologlarına göre, eş anlamlı ve zıt anlamlı düşünerek, bilgileri düzenlemede akıcılık, problem çözmede esneklik ve iki durumda da meydana getirilen ürünlerdeki özgünlük yaratıcılıktır (Demirci,2002).

Yaratıcılık, eleştirel bakmak, yeni önermelerde bulunmaktır. Daha önce aralarında ilişki kurulmamış nesneler ya da düşünceler arasında ilişki kurulmasıdır. Alışılmışlığın, bilinenin dışında, farklı, yeni, özgün olmak, problemi görmek, farklı çözüm yollarından giderek yeni sonuçlar çıkarmaktır (Çelek,2002).

De Bono (1997), yaratıcılık kelimesinin kapsadığı çok geniş anlam yüzünden kafa karıştırıcı olabileceğini belirtmektedir.

National Geographic dergisi yazar ve fotoğrafçılarından Dewitt Jones yaratıcılığı "yaratıcılık sıradan bir şeyin sıradan olmayan bir biçimde farkına varmaktır" diyerek tanımlamaktadır (Akt. Sanyel, 2000).

Bu bağlamda yaratıcılık, bireyin öğrenme yaşantıları sonucunda öğrendiklerini, yeni öğrendiği bir konuyla yeni ve değişik biçimde ilişkilendirerek karşılaştığı bir sorunu çözebilmesi, ortaya yeni, özgün bir düşünce ya da ürün koyabilmesi etkinliği olarak açıklanabilir (Güleryüz 2002).

Bilgiye dayalı değişim ve buna uyum çabalarımız hızlandıkça, düşünsel kapasitemizin "tek yönlü" gelişmesinin de yetmeyeceğini görüyoruz. Aldığımız eğitim, içinde yaşadığımız çevre ve günlük yaşamımızı sürdürme kaygılarımız, düşünme becerimizi hep "olayları anlama ve değerlendirme, doğru veya yanlışları bulma, en isabetli kararları verme, en uygun tutum ve davranışları sergileme" gibi konulara, yani "mevcudu en iyi şekilde kullanabilme" üzerine yönlendiriyor. Halbuki "mantık" olarak adlandırabileceğimiz bu becerimiz düşünsel kapasitemizin

sadece bir boyutunu oluşturuyor. İnsanlık tarihini incelediğimizde, gelişme ve yeniliğin çok daha farklı, hatta yukarıdakine taban tabana zıt bir düşünme biçiminden kaynaklandığını görüyoruz. "Yaratıcılık" olarak adlandırabileceğimiz bu düşünme biçimi, "farklı"yı, "yeni"yi ve "daha iyi"yi arama çabalarından kaynaklanıyor. Değişim hızlandıkça sürekli ihmal ettiğimiz bu becerimizin eksikliğini daha fazla hissediyoruz, çünkü eski çözümler yeni sorunlara çare olamıyor(Yıldırım,2003)

Zamanımızda insanlık, bir zihinler arası rekabetin içindedir. Bu yarışın sonuçlarını tayin edecek en önemli zihinsel faktörlerden biri yaratıcılıktır. Yaratıcılığın çeşitli bilgi alanlarında ve farklı milletlerdeki miktar ve derinliği çok önemlidir. Çünkü yaratıcı davranışlar yalnız bilimdeki ilerlemeleri değil, fakat bütün bir toplumu da çok büyük ölçülerde etkilemektedirler. Kendi insanları arasından yaratıcı potansiyeli olanları seçmesini, yetiştirip geliştirmesini ve teşvik etmesini en iyi bilen milletler, diğer milletler arasında çok avantajlı bir duruma sahip olabileceklerdir (Arık, 1990).

Torrance' ye (1968) göre, öğretmenin sınıf içindeki tutumları ve öğretmenin , sınıfı etkili kullanması yaratıcılık gelişimi için önemlidir. Yaratıcılığı geliştirmek için öncelikle sıklıkla okumak gerekmektedir. Yaratıcı okuma, metinleri tamamlama, metinlere başlık bulma, soru üretme, nedenleri tahmin etme veya soruşturma, görüntüleri yazıya dökme, görüntüleri geliştirme ve genişletme, sınıflandırma, hayal etme, alternatifler üretme, metinleri genişletme, abartma, ve yeniden düzenleme gibi bir takım etkinlikler gerektirmektedir. Ayrıca yaratıcılık için öğrencilerin okumaya teşvik edilmesi çok önemlidir çünkü; yaratıcılıkta derinlemesine bilgi önem taşımaktadır. Yaratıcılıkta değişiklik ve çeşitlilik de önemlidir. Bu nedenle kalıplaşmadan uzaklaşılmalıdır. Kültürün çeşitlendirilmesi, tek yönlü düşünce yerine, çok yönlü düşünce gerekmektedir. Çok kaynaklı eğitim, çağdaş eğitimin vazgeçilmez ilkesidir. Yaratıcılık ortamları, kişiden kişiye değişebilmektedir. Bu nedenle öğrencilerin özelliklerine göre sınıf ortamları oluşturulmaya çalışılmalıdır. Öğretmenlerin sınıfta araç ve gereçleri etkili

kullanması, bu araç ve gereçleri öğrencilerin kullanımına sunması da önemlidir. Yaratıcılığa zaman ayrılması diğer bir deyişle yaratıcı duraklama, yaratıcı fikirlerin ortaya çıkmasında önemli rol oynar (Rıza, 1999).

Yaratıcılık, insan beyninin aldığı dürtüler sonucunda ortaya çıkar ve beynimize bu dürtüleri sağlayan uyarıcılar kişiden kişiye değişir (Bentley, 1999). Bireyin bu dürtüleri daha kolay algılaması algılanan dürtünün kuvvet ve derecesine bağlıdır. Birden fazla duyuya hitap eden dürtü elbette diğerlerinden daha çabuk algılanacaktır. Eğitim sisteminde de bilginin alıcıya daha kolay aktarılması ve bu yeni bilginin daha yeni bilgilere dönüşmesi yaratıcılığı teşvik eden farklı öğretim metotlarını kullanan öğretmenlerle sağlanabilir.

Günümüzde bilginin hızlı üretimi ve paylaşımının yoğunluğu okulların da yeniden yapılandırılmasını zorunlu kılmaktadır. Artık ders kitaplarındaki bilgiyi aktarıcı rolündeki öğretmen odaklı eğitim anlayışı yerine, öğrenciyi merkeze alan çağdaş okul anlayışı; yaşamı doğru anlamlandırabilmek için eleştirel düşünmeyi, sorunlara yeni çözümler üretebilmek için yaratıcı düşünmeye sahip bireylerin yetiştirilmesini hedefleyen gelişmiş toplumlar, eğitim öğretimde her şeyin başladığı süreçleri kapsayan ilköğretim kademesine önem vermektedirler.

Eğitim yaşamı, sürekli değişen ve gelişen bir süreci içermektedir. Bu süreçte başarılı olmak, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşip, bu uygarlık düzeyinde ön sıralarda yer almak için yetişen yeni kuşakların iyi bir eğitim almasıyla sağlanabilir.

Eğitimdeki hedeflere ulaşmak, özgür düşünmek ve düşünceleri ortaya koyarak sağlanabilir. Bireyin, kendisinde var olan yaratıcı düşünceleri ortaya koyduğu oranda eğitimde beklenen hedeflere ulaşma yönünde hızla ilerlememize olanak sağlar.

Çalışmamızda KKTC Milli Eğitim Ve Kültür Bakanlığı'na Bağlı İlköğretim Okullarında Görevli Öğretmen Ve Yöneticilerin Yaratıcılık Algılamalarını ortaya çıkaracak bir araştırma ile "eğitimde yaratıcılık özelliklerini nasıl ortaya çıkarabiliriz?" sorusuna yanıt aranmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı; KKTC Milli Eğitim Ve Kültür Bakanlığı'na Bağlı İlköğretim Okullarında Görevli Öğretmen Ve Yöneticilerin Yaratıcılık Algılamalarına yönelik mevcut durumu ortaya koyarak, yaratıcılık konusunda iki ilköğretim okulunda öğretmen ve yöneticiler açısından karşılaştırmalı olarak değerlendirmektir.

Bu araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. KKTC Milli Eğitim Ve Kültür Bakanlığı'na Bağlı dört İlköğretim Okulunda Görevli Öğretmen Ve Yöneticilerin Yaratıcılık Algılamalarına yönelik mevcut durum nedir?

2. KKTC Milli Eğitim Ve Kültür Bakanlığı'na Bağlı dört Lefkoşa İlköğretim Okulunun Öğretmen Ve Yöneticilerinin Yaratıcılık Algılamaları arasında okul değişkeni açısından farklar bulunmakta mıdır?

3. KKTC Milli Eğitim Ve Kültür Bakanlığı'na Bağlı dört Lefkoşa İlköğretim Okulundaki Öğretmen Ve Yöneticilerinin Yaratıcılık Algılamaları arasında farklar bulunmakta mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Eğitimin hedeflerine ulaşması için genç kuşakların yaratıcılık özellikleri ortaya çıkarılmalıdır.

Yaratıcılık özelliklerini ortaya çıkartmak Milli Eğitim Sistemi ve bakanlık yönetimi açısından öncelikli bir görev olmasına rağmen uygulamada en önemli sorumluluk okul yönetici ve öğretmenlerine düşmektedir.

Araştırmamız sonucunda ortaya çıkacak veriler, KKTC Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda görevli öğretmen ve yöneticilerin yaratıcılıkla ilgili algılamalarını belirleyerek kendilerini geliştirebilmeleri ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın da bu konudaki çalışmalarına katkı koymaktır.

Yapılan bu çalışma K.K.T.Cumhuriyetinde ilk kez yapılmıştır.

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırma,

1. Kapsam açısından KKTC Milli Eğitim Ve Kültür Bakanlığı'na Bağlı dört Lefkoşa İlköğretim Okulunda Görevli Öğretmen Ve Yöneticilerin arasında Yaratıcılık Algılamalarının karşılaştırılmasıyla;
2. Yöntem açısından tarama modeli ile
3. Veri kaynağı açısından KKTC Milli Eğitim Ve Kültür Bakanlığı'na Bağlı dört Lefkoşa İlköğretim Okulunda Görevli Öğretmen Ve Yöneticiler ile sınırlandırılmıştır.

1.5. Sayıtlar

1. KKTC Milli Eğitim Ve Kültür Bakanlığı'na Bağlı iki İlköğretim Okulunda Görevli Öğretmen Ve Yöneticilerin, öğrencilere yönelik, yaratıcılık özelliklerini ortaya çıkaracak eğitim uygulamaları eğitimde başarıyı artırabilir.
2. Yaratıcılık özelliklerinin ortaya çıkarılması, öğrencilerin bireysel başarı sağlamasında etken olabilir.
3. Eğitimdeki başarı ülkenin çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmasında önemli katkılar sağlayabilir.

BÖLÜM 2

YARATICILIKLA İLGİLİ KAVRAMLAR

2. 1. Yaratıcılık Kavramı

2.1.1. Yaratıcılık Tanımı

Yaratıcılık her kapıyı açan bir anahtardır. Psikoloji dalında tanımlanması en güç kavramlardan biri olarak kabul edilir. Bilim, sanat vb. çevrelerin yorum ve tanımlarıyla biraz kimlik değiştirir. Örneğin bilim adamları yaratıcılığı “Buluş yapma veya problem çözme” olarak tanımlarken, eğitimciler; “Yaratıcı düşünme ve bu düşünciyi davranışa dönüştürme” şeklinde ifade ederler. Psikanalistlerin yaratıcılığı tanımlamaları ise; “bilinçaltı ve bilinç çatışması” ile ilgili açıklamalara dayanır (Gel, 1994)

“Yaratıcılık” kavramı köken bakımından Latince “Creare” sözcüğünden gelmektedir. Bu sözcük doğurmak, yaratmak, meydana getirmek anlamında kullanılmaktadır. “Yaratma” ise, yoktan var etme anlamı taşıyabileceği gibi, bilinen şeylerden yararlanılarak yepyeni bir şeyin gerçekleştirilmesi, özgün bir bileşime (senteze) varılarak, bir takım sorunlara yeni çözüm yolları bulma süreci olarak da tanımlanabilir (Gürgen, 1990).

Yaratıcılık, bu anlamda, zihinde var olan iki ya da daha fazla kavramı yeni bileşimler şeklinde formüle etme yeteneği olarak da tanımlanabilir. (I. Mandell,1992) O halde bulmak, keşfetmek ya da daha geniş anlamıyla yaratmak, öncelikle uygun yeri ya da bu yere giden doğru yolu bulmaya dayanır.

Yaratıcı davranış biçimi, insanların en çok ihtiyaç duydukları bir özelliktir. Yaratıcı olmayan toplumlar, milletler mücadelesinin her alanında yenik duruma düşme tehlikesiyle karşı karşıyadırlar. Sürekli değişen dünyada her alandaki yeni ihtiyaçlar, karşılaşılan problemler, insanı yaratıcılığa zorlamakta ve yeni çözümler üretmeye yöneltmektedir (Yolcu, 1995).

Yaratıcılık; sadece şanslı birkaç kişiye tanınmış bir güç olarak düşünülür (Birch, 1997). Hâlbuki yaratıcılık; birkaç seçkin kişinin ayrıcalığı olmayıp, ihtiyaç duyan her insanın başvuracağı çok önemli bir davranıştır (Yavuz, 1996).

Yaratıcı kişi, sade insanların sandığı gibi ne tanrısal bir varlıktır, ne de psikotik. Yaratıcı kişiyi farklı yapan özellik, nitel değil; yalnızca niceldir. Her insanda var olan yaratma potansiyeli, hayata geçirilebilir, aktif edilebilir. Bunun için gerekli olan şey, gerekli ortam ve şartların hazırlanmasıdır (Velioğlu, 1978).

Yaratıcılık, değişik alanlarda ve değişik yoğunlukta, her insanda var olan bir özelliktir. Bu sebeple, kesin bir dille, bazı insanlar yaratıcıdır, bazıları değildir denemez. Her insan az ya da çok yaratıcı davranış sergileyebilir. Kişilerdeki bu yaratıcı davranış farklılıkları, kalıtıma, kültür ortamına, eğitim ve öğretime bağlı olup, yaratıcı düşünce ve davranışlardaki yoğunluk bu faktörlere göre değişir (Kırıçoğlu, 1991).

Araştırmalar, yaratıcılığın öğrenmenin önemli bir boyutu olduğunu göstermektedir. Yaratıcı düşünme, bilginin kazanılması için hayati öneme sahiptir; çünkü yaratıcılığın gelişimine elverişli çevreler, çocukların öğrenmeye karşı olumlu tutumlar geliştirmelerine yardımcı olur ve öğrenmeyi eğlence haline getiren etkili güdüleyiciler niteliğini taşır (Davaslıgil, 1984).

Yaratıcılık, bireylere çekici gelen “sihir, deha, üstün yeteneklilik, vs.” gibi çoklu kavramları çağrıştıran bir kişilik özelliği olarak bilinmektedir. Ancak yaratıcılık konusunda bilimsel çalışmalar oldukça yenidir. Yaratıcı düşünce ile ilgili sistemli araştırmalara 1960’lı yıllarda başlanmıştır (Sungur, 1997). Literatüre bakıldığı zaman, birçok araştırmacının konuya yaklaşımlarında ilgi veya güdü (motiv) üzerinde durdukları görülür. Bilim adamları, yaratıcılığı, kişilere olağan olarak dağıtılmış bir özellik, bir yetenek, duygusal bir süreç ve yaşam biçimi olarak değerlendirmişlerdir. Bu uzmanlar tanımlarında, bilimde yenilik, güzel sanatlarda değişik eserler, endüstride yeni buluşlar ve orijinal görüşlere yol açan noktalar üzerinde durmuşlardır (Yavuz, 1996).

Yaratıcılık, bir şeyleri yeni bir yolla görebilme yeteneğidir. Daha önce kimsenin, var olduğu halde farkına varamadığı problemleri görebilmeyi, tek, yeni ve etkili çözümler bulmayı sağlar. Standart zekâ testleri, tek olan doğru cevabı bulma yeteneğini gerektirir. (Papalia and Olds, 1993)

2.1.2 Yaratıcılığın Önemi

Yaratıcılık tüm hayatımız boyunca yararlandığımız ve günlük hayatımızda kullandığımız bir özelliğimizdir. Bilgi ve teknolojinin devamlı geliştiği günümüzde yaratıcılığın önemi her konuda artmıştır. Yaşantımızdaki karmaşık sorunlarla ve günümüzün yeni buluş ve icatlarla ilerlemesini sağlamak için yaratıcı bireylere ihtiyaç vardır. Bazı yazarların görüşlerine dikkat ettiğimizde, yaratıcılık için genellikle yeni, farklı ve yararlı bir yeti olduğu görüşünde birleşmektedirler. Yazarların görüşlerinden hareket ederek temel unsurun insan olduğu her işletmede başarı ve etkinlik için yaratıcılığın temel şart olduğu söylenebilir.(Dikici, 2001)

Yaratıcılıklarını keşfetmiş bireyler, topluma yeni buluşlarla faydalı olmalarından dolayı toplum huzurunda saygın ve aranılır kişiler olmaktadır. Günümüzde en çok aranan özellikler arasında yaratıcılık yer almaktadır. Teknoloji geliştikçe rekabet artmış, özgün düşünce ve buluşlara önem veren işletmeler etkinlilerini de artırabilmek için yaratıcı kişileri aramakta ve onları bünyesinde toplamak istemektedir.(Ürensoy Ç., 1996)

Diğer bir sebep ise bilim ve teknolojinin ancak yaratıcılıkla geliştirilmesinin mümkün olmasıdır (Gardner, 1990). Görülmüştür ki temel unsurun insan olduğu tüm işletmeler, yenilik yapabilecek ve yaratıcılık gösterebilecek özelliklere sahip değilse, gelecekteki değişime ayak uydurabilmek , artan karmaşıklık ve sürekli gelişen teknolojiye bağlı olarak, eski sorunlara yeni çözümler bulmakta sorun yaşayacaktır.

Görülüyor ki günümüzün yoğun rekabet ortamında, işletmelerin daha etkin yönetilmeleri ve diğerlerine oranla bir fark yapabilmeleri için yaratıcılığın ortaya çıkması gereklidir. Rekabet yoğunlaştıkça insanların kendilerini geliştirmeleri ve daha iyi olabilmeleri için yaratıcılığın gereksinimi bir o kadar daha önem kazanmaktadır.

2.1.3. Yaratıcılığın Gerekliliği

Sosyal açıdan eğitimin ve öğretmenlerin en önemli işlevi öğrencilerin ülke sorunlarını anlama ve çözme kapasitelerini geliştirmektir. Temel insan haklar açısından da, eğitimin öğrencilerin yeteneklerini ortaya çıkarması ve optimum düzeyde geliştirmesi beklenir. Böylece eğitimin birbirleriyle alakalı iki amacı;

1- Bireyleri daha yaratıcı hale getirerek, topluma katkıda bulunarak kapasitelerini artırmak ve

2- Her öğrenciye potansiyelini en üst düzeyde geliştirmelerine yardımcı olmak şeklinde özetlenebilir (Özden ,1998).

Yaratıcılığı artıran bir toplum, içsel ve dışsal deneyimi özendiren bir toplumdur. Bireyi pasif, tek düzen çözümlere alıştıran yönelimler, yaratıcılık için zararlıdır. Değişim ve yenilik, risk getiren olayların başında gelir. Çünkü henüz denenmemiş ve test edilmemiştir.

Yaratıcılığı güçlendirmek isteyen toplum, vatandaşlarına dört farklı özgürlük verirler.

1- Araştırma

2- Kendini ifade etme

3- Çalışma

4- Kendi kendisi olma özgürlüğü

İşte bu amaçlar ışığında kalkınmanın ve gelişmiş toplumlar arasında yer alabilmenin yolu kalkınmanın itici güçlerinden olan yaratıcı beyinler yetiştirmekten geçer (Demirci, 2002).

2.1. Yaratıcı Düşünme

Günümüzde, özellikle rekabetin yoğun yaşandığı işletmeler arasında yaratıcı düşünce, işletmelerin etkin yönetilmesi için gerekli bir unsur olarak önem kazanmıştır. Bu sebeptendir ki, işletmeler yaratıcılığa giderek daha fazla önem vermekte, çalışanlarında yaratıcı düşünmeyi geliştirme konusunda çalışmalar yaparak yeni yöntemler geliştirme çabasına girmektedir (Ensign 1999).

Yaratıcı düşünme, bilgi çağının öne çıkan kavramlarından biridir. 1950'li yıllarda eğitim bilimcilerin akademik düzlemde tartışmaya başladıkları bu kavram; artık ekonomiden, siyasete, askerlikten teknolojiye kadar çeşitli disiplinlerde de kullanılabilmektedir. Oysa düşünme ve yaratıcı düşünme, insanlık tarihi kadar köklü bir gelişim sürecinden bugüne gelmektedir. Ancak bugüne kadar insanlığın ürettiği bilgi birikiminin, gelecek yirmi yıl içinde, katlanarak artacağı tahminleri bugün için yaratıcı düşünmeye verilen önemin büyüklüğünü de kanıtlamaktadır (Bell,1997).

Yaratıcı düşünme, bilgi çağının bilgiden yeni bilgiler üretilen yepyeni bir üretim biçiminin motor gücü olarak algılanmaktadır. Bilgi, yaratıcı düşünmenin temel ham maddesidir. Bir düşünürün söylediği gibi; "Başkalarının bilgilerini öğrenerek bilgili olabiliriz ancak; akıllı olmamız yalnız kendi aklımızın kullanılmasıyla olanaklıdır." Gelecekte, en çok ve kaliteli bilgiyi elinde bulunduranlar ve onu kullananlar; ona sahip olmayanlara karşı bir güç potansiyeli ve bir güç merkezi haline gelecektir.

2.3. Yaratıcılıkla İlgili Kuramlar

2.3.1. Psikoanalitik Kuram

Sungur'un (1992) aktarımıyla E. Kris ve L. Kubie yaratıcılık sürecinin psikoanalitik kuramlarını geliştirmişlerdir. Sigmund Freud'un da bu husularda ilgi çekici görüşleri vardır.

Kris, yaratıcı düşüncenin oluşum safhasını ikiye ayırmaktadır. Birincisi yaratıcılığın esin ile ilgili (inspirational) olan kısmı, ikincisi ise ayrıntılaşmış (elaborational) kısmıdır. Daha ziyade birinci aşama üzerine ağırlık veren Kris, egonun geçici olarak bilinç öncesi düşünme düzeyine bir geri dönüşe izin vermek için düşünce süreci üzerindeki kontrolünü gevşettiği denencesini geliştirmiştir. Kris' e göre birinci süreçte düşünme, dürtü eylemlidir fakat ikinci ayrıntılanma aşamasında ise dürtü harekete geçmekte ve eyleme yönelmemektedir.

Kubie de Kris gibi bilinç öncesinin yaratıcı düşüncenin esasını oluşturduğunu savunmaktadır. Yaratıcılık için bilinç öncesinin değeri ona göre bilgilerin toplanması, birleştirilmesi, kararlaştırılması ve yenidein taşınmasındaki özgürlükte yatar. Kubie, aynı zamanda bilinç öncesi düşünmedeki anlam yoğunlaşmasının önemini vurgulamıştır. Ona göre korku, suçluluk ve benzeri nörotik kişilik yönleri, yaratıcı üretimi sınırlamaktadır.

Freud ise yaratıcılığı, topluma zarar verebilecek libido enerjilerine karşı genç yaşta bilinçaltında yer alan çatışmalarına bir savunma olarak görür. Ruhsal hastalıklar da aynı kökten çıktığına göre, yaratıcılıkla ruhsal hastalıkları birbirine bağlamanın temeli var demektir (Yavuzer,1989).

Freud, yaratıcılığın ve nevrozun ortak bir kaynaktan, bilinçaltı çatışmadan geldiğini düşünmektedir. Yaratıcılık bilinçaltındaki düşünce ve isteklerle,gerçek ve toplumsal yasakları da göz önüne alarak denge kurmaya çalışan egonun arasındaki çatışmalardan meydana çıkar. Çatışmalar, sansür uygulayan egonun kabul edeceği biçimde çözülürse,bundan az çok yaratıcı bir etkinlik çıkar ki burada içgüdüsel tepkiler yüceltilmiştir. Tersine, çözüm bulunmazsa ego yeniden ortaya çıkar. Yaratıcı bireyde ego, kişiyi nevroza

götürmeden idare edebilecek kadart esnebektir. Bu esneklik de yaratıcı tasarımın koşuludur (Yavuzer,1989).

Freud'a göre yaratıcı kişi, doyuma erişmemiş bilinçaltı enerjilerine bir çıkış yolu bulmak için kısmen gerçek dünyadan bir düşünme sığınmaktır. O'na göre, yaratıcılığın, anlamının bir parçası,çocuklukta başlamış olan "uyumun" bir devamıdır. O'na göre, yaratıcı kişi "yüceltme savunmasını kullanarak tepkilerinden yararlanır ve bu savunma, yaratıcılığı ruhsal bozukluklardan ayırmaktadır. Psikoanalitik yorumlar Freud'un görüşünden uzaklaşarak ele alınmış fakat eleştiriler psikoanalizin getirdiği yenilik ve düzeltmeler ihmal edilmiştir (Demirci,2002).

Adler insanın bazı gizli güçlere sahip olduğu ve bunların yaşam boyu giderek etkinlik kazandığını savunmuştur. Bu gizli güçleri sistematik bir biçimde incelemiş olan Adler, buları iki ana grupta toplamıştır (Geçtan,1988).

2.3.2. İnsancıl Kuram

Carl Rogers ve Maslow bu akımın öncüleridir. Rogers, yaratıcı süreci, bir taraftan bireyin biricikliği (uniquenes) dışında gelişen bir karmaşık ilişkisel ürünün ortaya çıkışı, öte yandan maddelerin, olayların, insanların veya onun yaşantısının koşullarının ortaya çıkışı olarak tanımlar (Sungur,1992,s.52).

Rogers'e göre yaratıcılığı belirleyen iki koşul vardır ve bu iki koşulu X ve Y olarak iki kategoride incelemektedir (Sungur.1992):

X- Psikolojik Güvenlik

a)Bireyin tek ve tartışmasız değerli olduğunu kabul etmek.

b)Dışsal değerlendirmenin olmadığı bir ortam sağlamak.

c)Empatik anlayış.

Y- Psikolojik Özgürlük

Rogers'e göre yaratıcılığın değer ölçütünü bireyin içinde kabul ettiğimiz andan itibaren yaratıcılığa doğru ilerleyebiliriz. Birey kendisinin kendi dışındaki ölçütlerle değerlendirildiğini hissettiği zaman huzursuz olmaktadır.

Maslow ise temel yaratıcılık, yani kendiliğinden fışkıran oyun niteliğinde yaratıcılık ile ikincil yaratıcılık, yani kontrollü, disiplinli yaratıcılık arasında ayırımı gitmektedir (Rouquette, 1992,).

Maslow çalışmalarının sonunda, özel yetenek gerektiren yaratıcılık ile kendini gerçekleştirme anlamındaki yaratıcılığı kişilik özelliklerinden ayırarak, ikincisinin olağan yaşamda geniş ölçüde ortaya çıkan ve kendisini büyük bir yapıttan öte bir tür mizah ya da herhangi bir şeyi yapma olarak tanımlamaktadır. Ona göre yaratıcı kişi ne yaparsa yapsın, kendi ruhunu ortaya koyar biçimde yapması önemlidir (Sungur, 1992).

Insancıl kurama göre, bireyin seçimleri daha bir belirginlik ve kesinlik kazanmaktadır. Kuşkusuz kör talihi kınamaktan çok, kıvancı aramakla, ölümden çok yaşamı övmekle mutlu olunmaktadır (Yavuzer, 1989).

2.3.3. Çağrışım Kuramı

Bu kuramın temelleri İngiliz ampiristleri Hume ve J.S.Mill'e kadar gitmektedir. Onlara göre fikirler arasındaki çağrışımlar düşünmenin temelini şekillendirir.

Yaratıcılığı çağrışımçı kurama göre inceleyen Mednick'e göre bireyler yaratıcılıkta farklıdır. Bu görüşe dayanarak farklı denenceler geliştirilmiştir. Yaratıcılığın bir alandaki bileşik elemanlarının bilgisini gerektirdiğini denenceleştirerek bir bireyin yaratıcılık düzeyinin, onun çağrışımsal hiyerarşisine bağlı olduğunu öne sürmüştür. Ona göre yaratıcı bireylerin iraksak düşünceye daha fazla ulaşabilme olanakları vardır (Sungur, 1992).

Yaratıcı kimselerde çağrışım hiyerarşisiyle ilgili eğri düz bir eğilim gösterecektir. Yavaş bir tempoda ama daha çok üretimde bulunacaklardır. Örneğin "masa" sözcüğüne yaratıcı olmayan bireylerin verecekleri en çabuk karşılık "sandalye"dir. Ondan sonra yanıt sürati hızla azalacak, "örtü" çağrışımı daha geç olarak çıkacaktır. Bunlar yaratıcı olmayanların yapabilecekleri en kuvvetli iki çağrışım olacaktır. "Tahta", "ayak", "yemek" gibi çağrışımlar ise daha geç ve zorlukla, "Fatma" gibi ilginç çağrışımlar ise çok geç çıkacak veya hiç çıkmayacaklardır. Dolayısıyla yaratıcı olmayan

bireylerin çağrışım veya tepki kuvveti eğrileri çok popüler bir iki sözcükten sonra keskin bir düşüş göstereceklerdir. Buna karşılık bunların çağrışım eğrileri yaratıcı bireylerde kısmen daha yavaş olmakla birlikte mutlaka çıkacak ve bunların çağrışım hiyerarşisi eğrileri daha yukarıda ve düz olarak gerçekleşeceklerdir (Arık, 1990).

2.3.4. Gestalt Kuramı

Gestaltcılar, "yaratıcılık" yerine daha çok "üretken düşünce" ve "sorun çözme" kavramını kullanırlar. Wertheimer'e göre yaratıcı düşünce, sorunun yeniden yapılandırmasını gerektirir. Wertheimer, bir sorunun yapısal yönleri ve gereklerinin, düşünürde stresler ve gerilimler yarattığını söyler. Eğer bu stresler izlenirse onlar düşünürde stresleri azaltıcı ve düşünürün sorunu algılamasını değiştirci yöneltmelere yol açarlar. Bu türün yeniden yapılaştırılması bir çözüm ortaya çıkıncaya kadar sürer.

Werthimer yaratıcı düşüncenin ilkelerini şöyle sıralamıştır (Sungur,1992):

1. Açıklıklar, güçlük, sorun bölgeleri ve rahatsızlıklar gözden geçirilmeli ve yapısal olarak ele alınmalıdır.
2. Sorunu çözen birey, rahatsızlıkların hangi durumla ilgili olduğunu bütün ve parçalarıyla ilişkili olarak düşünmelidir.
- 3.Yapısal gruplaştırmının, bütünleştirmenin ve merkezleştirmenin sorun uyarlanması gerekmektedir.
4. Sorunun asıl ve önemsiz yönleri birbirinden ayrılmalıdır.
- 5.Yapısal doğruluk, parça doğruluktan daha çok aranmalıdır.

Görüldüğü gibi Gestalt yaklaşımı, çağrışımcılığın seçeneklerine karşı çıkararak bütünü, yani Gestaltın, parçadan daha önce geldiğini hatta bütünlerde analizi yapılabilen her bir ögenin, içinde bulunduğu bütüne bağımlı olduğunu ve bütün sayesinde anlam ve başka değerler kazandığını öne sürmektedir. Gestalt psikolojisinde yaratıcı davranış ve keşif süreci

çözülmesi gereken sorunların ya da beliren zorlukların fonksiyonu olarak, belirli bir durumu yeni bir bütünde yeniden keşfetmek, örneğin bir değnekte bir silah veya bir aygıt görebilmektir (Vexliard, 1966,).

2.1. Yaratıcılık Ve Hayal Gücü

Düşünme biçimleri; bilimsel, eleştirel, yaratıcı, sorun ya da problem çözmeye yönelik olarak değişiklikler gösterir. Eğitim açısından bütün düşünme biçimleri önemli olmakla birlikte gerçekte hayal gücünü de devreye sokan yaratıcı düşünme, asıl üzerinde durulmak istenen konudur. Hayal gücü (imgelem) yaratıcılıkta çok önemli olmakla birlikte birçok bilimsel çalışmanın önünü açan ve temelini oluşturan bir durumdur. Bir dahi bile hayal gücüyle düşünme eyleminden mahrum bırakılamaz. Einstein "Dünyayı hayal gücü döndürür" derken bilim adamını eyleme sevk eden ,bu önemli özelliği vurgulamıştır.

Hoy (2002) "Eğitimde Hayal Gücü ve Yaratıcılık" isimli makalesinde Yaratıcılığı, hayal gücünün uygulanması olarak bizim zekâmıza bağlamaktadır. Yaratıcılık ve Hayal gücünü sadece 'sanat, müzik, mimarlık, şiir ve edebiyat alanında değil toplumun kalkınmasında itici rol oynayan teknolojik ve bilimsel alanların da vazgeçilmez bir etkeni olarak değerlendirmiştir.

Özgün düşünceler, sorular üretmenin temelinde hayal gücü vardır. Hayal gücü bazen bilimsel gelişmeleri başlatan eylem olma özelliğiyle de varlığını ortaya koymaktadır. Koşak (1996) "hayal gücü yaratıcılığın temel ve vazgeçilmez hammaddesidir" der. Hayal gücünün yaratıcılığa sevk edebilmesi için kazanılmış yaşantıların ve deneyimin yani bilgi birikiminin olması gerekir. Yaratıcılıkta hayal gücü boş bir düşünme çabası değildir.

Yavuzer (1989), hayal gücünün bireyin olduğu kadar toplum içinde çok önemli bir yetenek olduğunu vurgulamış ve sınıf öğretmenlerinin, öğrencilerin hayal güçlerini bilgi uygulamaya yönelik olarak eğitememelerinin hayal

gücünü kullanmalarına engel teşkil ettiğini söylemiştir. Hayal gücünü bilgi uygulamalarında kullanmayan bireylerin toplum içinde çok önemli olan bir yeteneği körelteceğini belirtmiştir.

Hayal gücü, yaratıcı düşünmenin oluşması için en önemli etkenlerdendir.

Eğitim sürecinde çocuğun bu özelliğini sıkça kullanmasına izin verilmeli, hatta hayal gücünü devreye sokabileceği çalışmalara yönlendirmelidir. Okul başlamadan (okul öncesi dönemde) müdahale edilmediği sürece çocuk bu özelliğini rahatça kullanır. Belleğindeki nesneleri hayal gücü ile birleştirerek hareket eder. Küçük bir çocuğun deniz resmini sarı ya da kırmızı bir renge, yeşil yapraklı bir ağacı mor renge boyaması hayal gücünü kullanmasından kaynaklanmaktadır. Çocuk ilerleyen yıllarda bu özelliğini kullanmasının bir saçmalık olduğunu düşünür (Atkinci , 2002)

Hayal gücü yaşamlarımızı geliştirmek ve kendi gerçeğimizi yaratmak için zorunludur. Kendi gerçeğimizi ortaya çıkarmak, istek, hayal gücü ve ümit gerektirir. Yaratıcılık bir çocuğun duygusal ve ruhsal yaşamının temel yönüdür. Çocukların kendi içlerindeki sese ulaşmaları; yaratıcılığı, hayal gücünü ve sezgiyi açığa vurmaları için, tamamen desteklenmiş ve güvende hissetmeleri gerekmektedir. Bir çocuğun huzuru ve eğitim ortamındaki iklimi arasında güçlü bir korelasyon vardır. Yargılamasız ve yarışmasız, işbirlikçi ve detaylı bir öğretim yaklaşımı sadece beceri derslerinde uygulanamaz. Bu dayanak noktaları öğrenci ve öğretmenler arasındaki mevcut ilişkiler için bir temel oluşturmali ve öğrencilerin düşünce ve hislerini vurgulamak için kendilerini rahat hissedebilecekleri bir sınıf ortamının egemen olmasını sağlamalıdır. Bu tür ortamlarda, çocuklar büyük bir ilgiyle keşfetmeyi öğrenirler, böylece iyi bir kolektif güç gelişir. Bu güç her çocuğun bireysel bir araştırma yapıp konuyla ilgili verebileceklerini gruba getirmesine dayanır. Böylece, grup her çocuğu güçlendirir ve keşiflerini kıymetlendirir (Hoy 2002).

2.5. Yaratıcılık Ve Zeka

Zekâ ile yaratıcılık, hele sanatsal yaratma söz konusu olduğunda, hep ayrı davranışlar olarak düşünülmüştür. “Bir kişinin yüksek zekâsı yoksa bile, özel yeteneği var” cümlesi, sözel ya da sayısal olmayan zihin karakteristiklerinin, zekâdan daha aşağıda “yetenek” olarak tanımlandığını göstermektedir (Kırıçoğlu, 1991).

Psikologların bir kısmı zekâyı “soyut düşünme, olaylar arasında ilişkiler kurabilme, kendi kendini tenkit edebilme” yetkinliği olarak tanımlamıştır. Başka bir kısmı zekâyı “çevreye ve yeni durumlara intibak edebilme” kabiliyeti olarak değerlendirmiştir. Daha başkaları ise zekâyı “öğrenme kabiliyeti”olaraktanımlar(<http://www.geocities.com/enveryolcu/yaratıcılık/zeka/htm>).

Bilim adamlarının bazıları da, uzmanlık alanlarına göre, zekânın belli bir yönüne ağırlık veren tanımlar yapmışlardır. Örneğin, biyologlar zekâyı “çevreye uyum yeteneği” olarak görürlerken, eğitimciler “öğrenme”, psikologlar “ilişkileri anlama”, bilgisayar bilimcileri “bilgiyi işleme” yeteneği olarak görmektedirler.

Zekânın biyolojik temelli olduğu ve özellikle erken yaşlarda karşılaşılan zihinsel uyarımlar gibi çevresel faktörlerin etkisiyle bu kapasitenin ne kadarına ulaşılabileceğinin belirlendiği genel olarak kabul edilmekte, ancak aradaki etkileşim mekanizmaları henüz tümüyle anlaşılamamaktadır (Dağ, 1995).

Yaratıcılık kavramının zekâyla ilişkisi olduğunu ileri süren bir çok psikolog vardır. Genellikle yüksek zekâ bölümü (ZB) olanlardan yaratıcı davranış beklenir de, düşük olanlarda ise böyle bir yeteneğin olabileceği düşünülmez. Hiç şüphe yok ki, bir zekâ testinin ölçütü ZB ile bazı yaratıcı beceriler arasında kayda değer bağlantılar bulunmakta ama, bu bağlantı tam olarak bilinmemektedir. Yavuz'un (1996) naklettiği gibi, bu bağlantıların olduğunu gösteren kaynaklar, Terman ve arkadaşlarının (Terman ve Cox, 1926) araştırmalarında görülürse de, kesin bir sonuca varılamamıştır.

Uzunçarşılı (1994)'ya göre de, ölçülen Zeka Bölümü, 120'nin üstüne çıktığında, yaratıcılık için bir ayrıcalık getirmemektedir.

Yaratıcılıkla zekâ arasındaki ilişkinin önemi, bu geçmiş yarım yüzyıl boyunca, çeşitli açılardan psikologların (Catell, 1963; Coler, 1963; Guilford, 1950, 1959, 1968, 1981; MacKinnon, 1962; Roe, 1951, 1963; Terman, 1954, 1955; Torrance, 1960, 1967) dikkatini çekmiştir. Genetikten mühendisliğe, diğer çeşitli bilim dallarında çalışan bilim adamları da zekânın, yaratıcı keşiflere ve icatlara olan yardımını; Aristo ve Plato'dan , Immanuel Kant'a, Brand Blanshard ve Jacques Maritain'e kadar filozoflar, yaratıcılığın orjinini ve rasyonel düşünce ile olan ilişkisini düşünmüşlerdir (Haensly ve Reynolds, 1989).

Yaratıcılıkla zekâ arasında belli bir ilişkinin varlığını aramak amacıyla yapılan araştırmalar sonucunda, doğrudan ve kesin bağıntılara varılamamıştır. Bu araştırmalarda görülmüştür ki, sınavlarda başarılı ve zekâ testlerinde de yüksek seviyede zeki çıkan bazı öğrenciler, çeşitli alanlarda özgün, yeni düşünceler ortaya koyamamışlardır (San, 1985). Farklı yaratıcılık seviyelerinde olan çocukların kişilikleriyle ve okul başarılarıyla ilgili bulgular, çocukların Zeka Bölümleri arasında farklar bulunabileceğini, fakat yaratıcılığın bunlardan anlaşılamayacağını, bu yeteneğin, çok üstün yaratıcılıkla "bir miktar yaratıcı olmak" arasındaki farkın, açıkça görülen bazı özelliklerle anlaşılabileceğini ortaya koyuyorlar (Jersild, 1972).

Guilford'un, bilimsel yaratıcılık alanında yoğunlaştırdığı çalışmaları doğrultusunda, yaratıcılığın zekânın genel durumu içinde yer aldığını söyler. Ona göre bilişsel düşünme, bellek, ıraksak düşünme, yakınsak düşünme ve eleştirel düşünme gibi beş zihinsel işlemin yer aldığı bu durum içinde, ıraksak düşünme faktörü, yaratıcılığa en yakın olandır (Kırıçoğlu, 1991).

İraksak düşünme, olası çözümler hatırlama ya da yeni çözümler üretmedir; kişinin düşünceleri bir çok farklı yol boyunca "ıraksar" (genişleyerek yayılır). Yakınsak düşünme ise, ihtimalleri daraltmak ve en uygun çözüme "yakınsamak" için bilgi ve mantık kurallarını uygulamak olarak tanımlanmıştır (Atkinson, 1995). İraksak düşünme, yakınsak düşünmeye göre

daha esnektir; yalnız eldeki bilgilerle yetinmeyen bir düşünme yöntemidir; daha zengin fikirler akımına açıktır ve dolayısıyla yeni çözümlere ve yaratıcılığa daha yatkındır (Jersild, 1972).

Araştırmacılar, yüksek seviyede zekânın, yüksek seviyede yaratıcılığı garanti etmediğini, yaratıcılıkla zekâ arasında çok yüksek bir korelasyon olmadığını, daha zeki bir kişinin daha yaratıcı kişi anlamına gelmediğini belirtmektedirler. Guilford'a göre "zekâ, yaratıcılıkta hiçbir zaman tek başına belirleyici bir değişken olmadı. Faktör analizi ile çok boyutluluğu ortaya konulan zekâ, tek başına yaratıcılığı açıklayamadı. Üstelik zekânın bir alt bileşeni olarak ortaya çıkabilen bir değişken, yaratıcılığın da bir alt bileşeni olarak karşımıza çıkabilirdi" (Sungur, 1997). Yaratıcı potansiyellerin gerçekleşmesi için, genellikle, hiç olmazsa ortalamanın biraz üstünde bir zekâ seviyesi gerekli olmaktadır. Fakat bu kritik seviyenin üstünde, zekâ ile gerçek yaratıcılık arasındaki ilişki yaklaşık olarak sıfırdır (Arık, 1990).

Wallach ve Kagan (1965), zekâ ve yaratıcılığı incelemek amacıyla çocuklar üzerinde yaptıkları bir araştırmada, geliştirdikleri yaratıcılığı ölçme testinden elde edilen sonuçlarla zekâ testinden elde edilen sonuçları karşılaştırmışlar ve çocukları dört gruba ayırmışlardır (Ülgen ve Fidan, 1989)

- Zekâ ve yaratıcılık düzeyi yüksek olanlar,
- Zekâ ve yaratıcılık düzeyi düşük olanlar,
- Zekâ düzeyi yüksek, fakat yaratıcılık düzeyi düşük olanlar,
- Yaratıcılık düzeyi yüksek, fakat zekâ düzeyi düşük olanlar.

Bu araştırma sonuçları da göstermektedir ki, zekâ ve yaratıcılık arasında doğrudan bir bağlantıdan söz etmek pek mümkün görünmemektedir. Bir çocuk, zekâ düzeyi düşük olsa bile yüksek derecede yaratıcı; veya bunun tersi olarak, zekâ düzeyi yüksek olduğu halde yaratıcılık düzeyi bakımından düşük seviyede bir düzeyde olabilmektedir. Ne var ki, elde edilen bu veriler, tüm çocuklar için aynı sonuçları vereceğini söylemek için yeterli değildir. Aile ortamı, sosyo-kültürel çevre, eğitim, kalıtım vb. gibi çeşitli faktörlerin, özellikle küçük çocuklar üzerinde yaptığı etkiler, onların değişik özellikler ortaya koymalarını sağlayabilmektedir. Ayrıca, bütün

bunların yanı sıra, yaratıcılığı tanımlama biçimi, bu tanımlamaya yönelik olarak hazırlanmış olan ölçme araçları ile zekâ testlerinin ölçmedeki yetersizliği yönündeki tartışmalar, zekâ ile yaratıcılık arasındaki bağıntıyı belirleme konusunda çok net cevaplar ortaya koymayı engellemektedir.

Diğer taraftan, yaratıcılığın değişik alanlarda değişik boyutlarının olduğu dikkate alındığında, inceleme ve araştırmaların yapıldığı alana göre farklı sonuçlar elde edilebileceği de göz ardı edilmemelidir. Sözgelimi, teknik alanda yaratıcı davranışlar gösterdiği halde sanatsal yaratıcılığı olmayan bir çocukla, sanat alanında yaratıcı davranışlar gösterdiği halde teknik alanda yaratıcılığı olmayan bir çocuğun, aynı özellikleri göstermesi düşünülemez.

Bugüne kadar yapılan bilimsel araştırmaların ışığında denilebilir ki, zekâ ve yaratıcılığın, farklı alanlarda farklı işleyiş biçimleri, farklı yaklaşımları, farklı değerlendirmeleri ve sonuçları vardır; her ne kadar belirli bir seviyede zekâ gerekli ise de, zekâ ile yaratıcılık arasında doğrudan bir bağıntı yoktur. Kaldı ki, son yıllarda yapılan çeşitli araştırmalar sonucunda, tek bir zekâdan bahsedilemeyeceği; başarılı olmanın yüzlerce, binlerce yolunun bulunduğu ve hedefe ulaşmaya yardımcı olacak bir sürü değişik yeteneğin var olduğu ileri sürülmektedir. Bu bilim adamlarından biri, psikolog Howard Gardner'dır.

Goleman'ın (1999) belirttiğine göre Gardner, 1983 tarihli Frames of Mind (Zihnin Çerçeveleri) adlı eserinde, hayatta başarılı olmak için tek tip bir zekânın şart olmadığını, yedi temel çeşitlemesi olan geniş bir yetenekler yelpazesi bulunduğunu ileri sürmektedir. Gardner'ın listesi, sözel ve matematiksel-mantıksal yatkınlık olmak üzere iki standart akademik zekâ türünün yanı sıra, ressam ve mimarlarda bulunan uzamsal kavrama kapasitesini; fiziksel akıcılık ve zarafette kendini gösteren kinestetik dehayı ve müzikal yetenekleri de kapsıyor. Ayrıca, yine kendi deyimiyle "kişisel zekâlar" başlığı altında topladığı kişiler arası ilişki yetenekleri ve psişik yetenekler, Gardner'ın listesini tamamlayan diğer zekâ türleridir.

Gardner'a göre IQ, tek ve değişmez bir belirleyicidir. IQ testlerinin, asıl beceri ve yetenekleri ölçmekten yoksun olduğunu belirten Gardner, "bu testlere göre insanlar ya zekidir ya da değildir, o şekilde doğmuşlardır, bunu

değiştirmek için yapılacak pek fazla bir şey yoktur ve testler de size zeki kişiler arasında olup olmadığınızı söyler" diyerek, hem IQ tarzı bir düşünme biçimine hem de IQ testlerine karşı çıkmaktadır.

2.6. Yaratıcılığın Geçirdiği Aşamalar

Ned Hermann, Wallis'in yapmış olduğu sınıflamadan yola çıkmış ve yaratıcılığın aşamalarını, yaratıcı beyinde olup biten etkinliklerle birlikte aşağıdaki gibi aşağıdaki sınıflamıştır (Hermann, 1998).

1. Hazırlık: Bu dönemde, sorun, gereksinim ya da gerçekleştirilmek istenen şey saptanır tanımlanır. Czm ya da gereklilikler için bilgi, malzeme toplanır ve bunlar czmn geçerliliği, işlerliliği bakımından ölçütlere vurulur. Öyleyse beynimizin sol yarı küresinde olguların czmlenmesi, serimlenmesi, süreçlerin belirlenmesi oluşur. Sonra beynin sağ alt ve st blmlerinde sezgiler, görsel yetiler ve beyin fırtınası (brain storming) seçenekleri işe koyulur. Sağ yarıdan edinilen bu i grsel, sezgisel, bireşimsel düşünöler gene sol alt bölümde kaydedilir.

2. Kuluçka: Kuluçka aşamasında, sorundan çıkarak geriye gidilir. Sorun zihnin irdelemesine, incelemesine bırakılır. Bu dönem hazırlık aşamasındaki gibi dakikalar sürebileceği gibi haftalar ya da yıllar sürebilir. Bu aşamada, görevini yapmış olmanın güveni içinde, bilinçaltının hummalı bir biçimde çalıştığının bilincinde olarak başka işlere dnlr. Bu arada sağ alt ve sağ st küreler devrededir; dalgın düşünme; derin düşünme, bilinçaltı süreçler, görselleştirme ve duyumsal algılama gibi yetiler çalışır.

3. Aydınlanma: Bu aşamada, düşünöler yaratıcılığa bir temel oluşturmak üzere zihinden doğarlar. Bu düşünöler sonuç-ürünün parçaları olabileceği gibi sonucun kendi de olabilir. Bağlamın tm her iki durumda da birden ve tam olarak grlr. Bu aşama çoğunlukla an'lıktır ve müthiş bir igrler zenginliği içinde gelişir. Birkaç dakika ya da birkaç saat sürebilir. Beynin sağ st çeyreği devrededir. Dşn sözel olmaksızın formle edilmiş ve sıklıkla bir "hah" nlemiyle belirlenmiştir. Bu anda, beyin bu oluşumu hemen kaydeder, sol alt ve sağ st blmler arasında hızlı gidip gelmeler ve

yinelemeler yoluyla çözümün tanımlanması ve uygulamaya geçirilmesi için doğrulamasını yapar.

4. Gerçekleştirme - Doğrulama: Gerçekleştirme-Doğrulama aşaması; aydınlanma aşamasında ortaya çıkan ne ise, onun gereksinimleri karşılayıp karşılamayacağını, hazırlık aşamasında saptanmış ölçülere uyup uymayacağını anlaşılmaması ve gösterilmesi için yapılan bir dizi etkinliktir. Beynin sol yarı küresi devrededir. Bazı yazarların yapmış oldukları sınıflamalara göre yaratıcı düşünmenin aşamaları aşağıdaki tabloda sınıflanmıştır (Dacey, 1989)

2.7. Yaratıcı Kişinin Özellikleri

Yaratıcılığın bilimsel incelenmesinde kişilik kavramının önemli bir yeri vardır. Araştırmalar; yaratıcı davranışta güdülenmenin incelenmesi ve yaratıcı kişilerin yaşam biçimlerine ait özellikleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Birincisi, yaratıcı davranışın, kişinin çevresiyle olan ilişkilerinde kişinin tüm yetenek güçlerinin gerçekleşmesini sağlayan bir oluşum görüşü; ikincisi ise, bastırılmış ya da kişinin kabullenemeyeceği tepkilerin etkisinde yer alan yan ürün oluşumu görüşüdür. Aktüel yaratıcılık ve potansiyel yaratıcılık ayırımına giden Lowenfeld'e göre yaratıcılık, bireylerin değişken miktarlarda sahip oldukları ve durumlara bağlı olarak az çok ortaya çıkmaya elverişli bir tür özelliktir. Bir başka deyişle, kendini göstermek için uygun koşullarla karşılaşması gereken kişide bulunan bir potansiyel güç söz konusudur. Çok sayıdaki yaratıcılık testlerinin ortaya konmasının kökeninde de aynı görüş bulunur. Çeşitli teorik yaklaşımlar da bu yönelişten esinlenirler ve onu rafine ederler (<http://www.geocities.com/enveryolcu/yaraticilik/kavramlar.html>, Mayıs 2007.)

İnsan çevresi ile sürekli bir etkileşim içindedir. Çevresinden bilgiler alır, onları yorumlar ve bir davranışta bulunur. Çevresinden etkilendiği gibi aynı zamanda kendisi de Çevresini etkiler. Aniden ortaya çıkar gibi görünse de, aslında birikim yoluyla oluşan etmenlerin sonucudur. Bu birikimler bireyi yeni eserler yapmaya ya da yeni buluşlar yapmaya yöneltecektir (http://www.isguc.org/serpil_aytac_1.php Haziran 2007).

Eğitim sistemi içinde, hangi alanda olursa olsun yaratıcı kişilik özelliklerini taşıyan bireyleri dikkatli bir gözlemle ayırt edebiliriz.

Araştırmacı olmak eğitimcinin görevi de olmalıdır. Bunun yanı sıra bireyleri yaratıcı kılmak için de bu türden özellikleri bireye kazandırmalıyız. Çeşitli bilim ve meslek alanlarında yapılan incelemelerden edinilen bulgulara göre; yaratıcı insanlara özgü kişilik etmenleri şöyle sıralanabilmektedir (Bakioğlu, 2002)

- ◆ Başarılıdır ve başarısını hayale değil, gerçeğe dayandırmaktadır.
- ◆ Yargılar ve değer eğilimleri estetiğe doğru kaymaktadır.
- ◆ Duygu ve heyecanlara açıktır.
- ◆ Bağımsız ve özerktir.
- ◆ Güdülerinde süreklilik, iş yapma yeteneği ve sevgisi taşır, kendini disipline edebilme, dayanıklılık, yüksek üretim gücüne sahip, tamamına erdirendir.
- ◆ Baskı ve mekanizmasını geri iticidir. Kendini daha az ketler.
- ◆ Liderdir ve kişisel girişimlerde bulunur. Öz kanıtlama gereksinimi içindedir
- ◆ Çok yönlüdür, ilgileri çeşitlidir.
- ◆ İçe dönük olduğu kadar, sosyal yönden duyarlıdır ancak bu değerinin kendisini etkilemesine izin vermez.
- ◆ Eleştiricidir, kendi yaratıcılığının farkındadır.
- ◆ Duygulara ve (Duygu düşünceden daha önce gelir.) heyecanlara açıktır. Sezgileri güçlüdür. Psikolojiye yatkındır. Diğer kişileri etkileme gücüne sahiptir. Bu nitelikleri; açık - seçik düşünebilmesi, geniş ilgileri, çok yönlülüğü, uyanıklık ve çekiciliği olmakla birlikte karamsar ve kendini savunmaya geçme özelliklerinin de taşıyabilmektedir.
- ◆ 0 anda olana ve oluşana açık olabilme yapıcı yaratıcılığın önemli bir koşulu olmaktadır.
- ◆ Değerlendirici yargı kaynağı kendi içindedir. Kendisi için yaratır.

Yaratıcı kişilere ait sıralanan bu özelliklerin hepsinin bir kişide bulunması mümkün olmamakla birlikte, birçoğunun bulunması olasılık içindedir.

Yine İlhan'ın (2002) yaklaşımıyla yaratıcı kişiler genel olarak şu özellikleri göstermektedirler.

- Akıcılık (verileri süre içinde çeşitli fikirler öne sürmek)
- Esneklik (nesneler için alışılmadık kullanım önerebilmesi)
- Elaborasyon (görsel veya sözel detaylandırma)
- Orijinal, ayırt eden, meraklı, çabuk kavrayan, derin düşünen, deneme yapmaya hevesli,
- Güvenilir, spontan (içinden geldiği gibi), doğal, engel tanımayan,
- Bilinenlere bağlı olmayan, şaşırtıcı ve gizli yanıtlar verebilen,
- Yargı ve fikirlerinde özgür, kolay çözümlerden hoşlanmayan,
- Yeni fikirlere açık olan, eleştirel, risk almaktan kaçınmayan,
- Birbiriyle ilgisiz fikirler arasında ilişki kurabilen,
- Paylaşmaya istekli, enerjik, ısrarlı, sezgili, dış dünyaya duyarlı,
- Değişen durumlara çözüm bulabilen,
- Belirsizlikleri tolere edebilen, yalnız vakit geçirmeye gerek duyan,
- Meraklı ve oyuncu, mizahi duyguya sahip, yeni deneyimlere açık kişilerdir.

Bu anlamda öğretmenlerin yaratıcı düşünceye yönlendirecek olanak- ve durumları yaratmaları önemli bir etken olmaktadır. Yaratma yeteneğinin her bireyde az ya da çok bulunmakla birlikte; hayal gücü devindirilerek, tüm duyuları alıcı duruma getirilerek "eğitim yoluyla" kazanılması sağlanabilecektir. Bireysel farklılıklarda dikkate alınarak her bireyde sanatsal yaratmaya yatkınlık, en azından "anlayabilme" durumu sağlanmalıdır. Böylece birey, ilgi ve yönelimlerinde daha bilinçli kılınacaktır. Uygun çevre sağlanarak, heyecan yaratılarak ve sorgulamaya yöneltmek yaratıcı sürece hazırlanmalıdır (Haliçınarlı, 1988).

Yaratıcılığın çok küçük yaşlarda yoğun bir şekilde görüldüğü akılda tutulursa öğretmenlerin yaratıcılığı geliştirebilecek ve yok olmasını sağlayacak yöntemleri kullanması büyük bir önem derecesinde olduğu görülmektedir.

2.8. Yaratıcılık Nitelikleri

Yaratıcı birey özelliklerinin dışında genel olarak yaratıcılık nitelikleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Gardner,1990).

1. Açıklık: Açıklık kişilerin çevrelerindeki görüntü, ses, olay ve fikirleri algılama özelliğidir. Kazanılan deneyimlere karşı açık olmak, kuşkusuz, kişinin dış dünya ile iç dünyası arasında kurduğu paralellik ölçüsünde geçerlidir. Yaratıcı kişinin dış dünyayı algılamadaki becerisinden daha önemlisi, kendi iç dünyasına karşı olan açıklığıdır. MacKinnon ve arkadaşlarının dediği gibi, teknik açıdan yaratıcı insan "kendisini bilinçli şekilde kontrol etmeyi bir yana bırakıp kişinin daha ilkel ve bilinçaltı derinliklerinden gelen korku, merak ve hayallerle yüz yüze gelmede üstün yetenek sahibidir".

2. Bağımsızlık: Yaratıcı insanın bizlerin yakalandığı toplumsal baskılar açısından kendisini kurtarma gücü vardır. "Başkaları ne der?" sorusuna kafa yorarak vakit' kaybetmez. "Herkesin yapıyor' olması onunda yapmasını gerektirmez. J.P. Guilford'un dediği gibi, yaratıcı insan "olan" ile "olması gereken" arasındaki farkı görebilme yeteneğine sahiptir. Bu da onun "olan" dan belirgin bir ölçüde uzaklaşmayı başardığını gösterir. Yaratıcı insan bağımsızlığını ve diğerlerinden ayrılığının kökeninde, riske atılabilen ve arkadaşlarından gelebilecek olan eleştirilere açık olabilme gücü vardır. Yaratıcı insan bağımsızlığını kendisini gerçekten ilgilendiren, yaratıcılığının etkili olduğu alana saklar. Bu da onu dikkatleri üzerine çekecek şekilde ve yerlerde sosyal kuralları bozan teşhircilerden farklı kılar.

3. Esneklik: İnsanların kullandıkları geleneksel kategorilerle ve soyutlamalarla kendisi arasında bir mesafe koyabilmesi, aynı mesafeyi yerleşmiş geleneklere ve sıradan işlere karşı da koruyabilmesi, yaratıcı

kişinin esnekliğinin önemli bir bölümünü oluşturur. Esnekliğe bağlı olarak yaratıcı insanın, psikologların "belirsizlik toleransı" diye adlandırdıkları bir özelliği daha vardır. Bireyin iç çelişkilerine tolerans gösterme kapasitesi ve nihai kararları geciktirme eğilimi taşır. Cevabı alınmamış sorunların, çözülmemiş farklılıkların varlığı onu rahatsız etmez.

4. Deneyimle Kurallara Ulaşma Yeteneği: Büyük yaratıcılık yeteneği olan kişi, değişik ve zengin deneyimler edindikten sonra, tüm bu karmaşık deneyimlerin ardındaki gizli düzeni bulmada olağanüstü bir güce sahiptir. MacKinnon'un önerdiği gibi yaratıcı insan, eğer gördüğü kaosa yeni bir düzen getirebileceğine dair kendisine derin bir güven duymazsa, çevresindeki bir çok fikir ve deneyimi hoşgörü ile karşılayamaz.

5. Devrimci: İlk bakışta devrimci, yaratıcı insanlardan bir adım ötede gibi görünse de, genellikle devrimci yaratıcıdan daha farklı bir varlıktır. Bazı devrimciler yaşamlarının bir kesiminde yaratıcı olabilseler bile, yaratıcılığı, verdikleri savaşın acımasızlığı içinde terk edebilirler. Bazıları ise sonuna dek yaratıcılıklarını koruyabilirler. Radikaller, toplumsal değişmeyi gerçekleştirmek için polemiğe girdikçe, giderek katı bir kişiliğe bürünerek dogmatik örgütler yaratırlar ve rütbe farkından doğan olaylara karşı hoşgörüleri hiç kalmaz. İçlerinde oluşan bu farklılıklar hiç hoşgörüyle karşılanmadığı içindir ki, çoğu, reform hareketleri sonunda dağılır. Bu nedenlerden ötürü devrimci kişi daima dünyadaki "normal" insanlara ters düşer.

Bu niteliklere Levinson'un yaptığı sınıflamadan farklılık taşıyan aşağıdaki nitelikler eklenebilir (Levinson, 1980):

1. Merak : Belirsizliğin, tehlikenin ve riskin bulunduğu konular yaratıcı kişiler için sınırsız bir çekim kaynağıdır. Bu eğilim yaratıcı kişilere doğal gelir ve başkalarının niçin kendileri ile paylaşmadığını merak ederler. Aşırı merak ve risk alma eğilimleri yaratıcı kişileri tehlike ve sorunlarla sık sık karşılaştırır ve istenmeyen durumlara düşmelerine neden olur. Buna karşılık başkalarının kaçındığı konularda meraklarını doyurabilmeleri halinde çevrelerinden farklı ve üstün bir konuma gelirler. Meraklı olmak farklı düşünebilmenin bir ön koşulu, gerek ve yeter şartıdır.

2. Risk-Alma : Yaratıcı kişiler başkaları tarafından risk gibi görülen belirsizlik, karmaşıklık, statü kaybı gibi konularda son derece cesur ve atılgan olabilirler. Yaratıcı kişilerin göze aldığı riskler dışlanmak, alay edilmek, arkalarından konuşulmak ve kurallara uymayan kişilerin başına gelebilecek türden şeylerdir. Toplumsal düzen sözsüz ve gizli bir sözleşme ile herkesten, verilen rol ve statülere uymasını bekler. Kendilerine çizilen sınırları aşanlar, yabancı hatta düşman sayılır ve hizaya gelmeleri veya getirilmeleri beklenir. Farklı düşünenler ve farklı davrananlar ise bu sınırları aşmaya cüret edenler ve bunun müeyyidelerini göze alanlardır. Yaratıcı kişiler kendileri için Öngörülen rolleri yorumlamadan ve tartışmadan oynama eğiliminde değildirler. Merakları, ilgileri, bilgileri ve kendileri ile mutlu olan yaratıcı kişiler bu yalnızlığı göze alır ve buna katlanabilirler.

3. Paradigma Bağımsızlığı : Bir paradigma herkes tarafından paylaşılan bir görüş tarzıdır. Paradigmalar bize etrafımızdaki sosyo-teknik evrenin ne olduğu ve nasıl çalıştığı konusunda standart bilgiler verir ve davranışını tahmin etme olanağı sağlar. Başka bir deyişle paradigmalar çevremizi algılama, yorumlama, değerlendirme ve gereğine göre davranma konusunda temel referans çerçeveleridir. Paradigmalar, bireylerin çevreye uyumunu kolaylaştırdığı gibi bazı sorunların da kaynağı olurlar. Bir tür algılama kalıpları olduğundan, değişen olgu ve ilişkilerin anlam ve önemini kavranmasını güçleştirebilirler. Ayrıca, hazır ve kolay modeller olduklarından, bireylerin gerekli bilgilere ulaşma gereğini azaltır ve bir anlamda hayatı kolaylaştırır. Yaratıcı kişiler yoğun merakları, esnek algılama eğilimleri, bilgi birikimleri ve engelleri aşma heyecanları nedeniyle paradigmalarla düşünmeye yatkın değildirler. Egemen paradigmalara önem vermedikleri ve bunlar çerçevesinde haberleşmedikleri için de çevreleri tarafından anlaşılmaz ve dışlanırlar.

4. Israrlılık: Yaratıcı kişiler çevrelerinin istek ve beklentilerine uyum göstermeye direnirler. Özlemlerinin ve hedeflerinin referans çerçevesini çevrelerinden değil kendi iç uyarılarından alırlar. Hedeflerine ulaşabilmek için kendilerine gösterilen direnişe, uyarılara, tehditlere, anlayışsızlıklara inatçı bir sabırla katlanabilirler. Yaratıcı kişiler çevrelerinden farklı olduklarının bilincine varabilirler fakat referans noktası olarak çevreyi değil kendilerini aldıklarından

bunun sorumluluğunu çevrede bulurlar ve çevrelerini değiştirme çabası içinde olurlar. yaratıcı kişiler ile çevreleri arasındaki gerilim sosyal değişimin önemli enerji kaynaklarından birini oluşturur (Levinson, 1980)

2.9. Yaratıcı Kişinin Tutumları

2.9.1.Yaratıcı Bireyin Kendine Karşı Tutumu

Yaratıcı bireyin kendine karşı tutumları aşağıdaki gibi sıralanabilir(Sungur, 1997).

- İçer dönük, ben merkezci, içsel kaygılan olan
- Yeni deneyimlere açık olan
- Kendini korumaya daha az istekli
- Kendi kendinin farkında olan
- İçsel olgunluk
- Büyük bir ego ve karakter gücü gösteren
- Aşırı heyecansal tepkileri olan
- Düşük heyecansal tutarlılık gösteren
- Kendini kabule daha az istekli bireylerdir.

2.9.2.Yaratıcı Bireyin Başkalarına Karşı Tutumu

Yaratıcı bireyin başkalarına karşı tutumları aşağıdaki gibi sıralanabilir (Sungur, 1997)

- Katılımcı olmayan
- Çok az dostu olan
- Bağımsız
- Başat
- Girişken, cesur, atılgan

- Kişiler arası ilişkilere çok az ilgi duyan
- Ana-babasından bağımsız
- Özellikle baskı altında, bağımsız yargılama yeteneği olan kişilerdir.

2.9.3.Yaratıcı Bireyin İşine Karşı Tutumu

Yaratıcı bireyin işine karşı tutumları aşağıdaki gibi sıralanabilir (Sungur, 1997):

- Düşünceleri ve nesneleri bireylere tercih etme
- Zihinsel çalışmalara yüksek ilgi
- İş güvenliğine daha az değer verme
- Ayrıntılı ve rutin çalışmalardan daha az doyum sağlama
- Kaynak kişi olmada yüksek yeterlilik ve uyum
- Açık, kuşkucu ve eleştirici
- Dürüstlük ve bütünlük
- Elemanlarla oynayabilme
- Belirsizliğe karşı yüksek hoşgörü
- Dayanıklılık
- Teorik değerleri vurgulama ön plana çıkar.

2.10. Yaratıcılığı Engelleyen Faktörler

Yaratıcılık sorunlara, aksaklıklara, bilgi eksikliklerine, kayıp öğelere, uyumsuzluğa karşı duyarlı olmayı, güçlükleri tanımlamayı, güçlüğe çözüm aramayı ve kestirimde bulunmayı sağlamaktadır. Herkeste yaratıcı bir potansiyel bulunmaktadır. Bu noktada asıl önemli olan, her bireyin kendi yaratıcılığının farkında oluşu, bu yaratıcılıklarını ortaya çıkarabilme, kullanabilme ve sürdürebilmelerini engelleyen etmenlerin tespiti ve en aza çekilebilmesidir (Cürebal, 2002).

Yaratıcılığı engelleyen kişisel faktörler şu şekilde sıralanabilir (Ürensoy,1996)

- Kendine güvensizlik,
- Hata yapma ve eleştirilme korkusu,
- Mükemmeli isteme,
- Engellerden korkma,
- Bir konu üzerinde yoğunlaşarak sabırla çalışma güçlüğü,
- Kimlik duygusundan doğan savunma mekanizmaları.

Kişisel faktörlerin yanı sıra, anne-baba tutumları ve eğitim kurumlarında karşılaşılan yaklaşımlar da yaratıcılığı engelleyen faktörler arasında sayılabilir. Aileler ve öğretmenler, çocuklara hata yapma özgürlüğü vererek ve onların fikirlerine saygı duyarak çocuklara yaratıcılığı öğretebilirler. Bu nedenlerle yaratıcılığın gelişmesinde, kişisel faktörlerin yanı sıra aile ve eğitim kurumlarının yaklaşımının da rolü büyüktür.

İşletmelerde ise yaratıcılığın önündeki engeller(Çoban S.,1999) hata yapma korkusu, geçmişte yapılanların devamını isteme gibi geleneklere bağlılıktan kaynaklanan faktörler, yetersiz yaratıcı yönetim, işletmeye bağlılığın yetersizliği ve yaratıcılığa karşı kültürün düşmanca tutumu olarak gösterilebilir.

Yaratıcılığı engelleyen faktörler bir diğer yaklaşıma göre şu şekilde ifade edilmiştir (Tahir E ,1999)

2.10.1.Duygusal Engeller:

Utangaçlık, aptal yerine koyulma korkusu, yanlış yapma korkusu, belirsizliklere karşı hoşgörü yetersizliği ve aşırı özeleştiri bu gruba girmektedir.

2.10.2.Kültürel Engeller:

Toplumsal değerler bir kültürden diğerine değişmektedir. Bazıları

yaratıcılığı desteklediği gibi bazıları da engellemektedir. Hayal etmenin boşa harcanan zaman olarak kabul edilmesi, bir çok oyunun sadece çocuklar için olduğunun düşünülmesi kültürel engellere örnek olabilir.

2.10.3. Öğrenilen Engeller:

Eşyaların kullanımı (fonksiyonel kalıplaşma), anlamların verilmesi, ihtimallerin beklenilmesi ve kutsallaşmış tabularla ilgili gelenek engellerini kapsamaktadır.

2.10.4. Algılama Engelleri:

Adetler, problemlerin önemli olan öğelerini tanımada başarısızlığa yol açabilir. Bunlara aşağıdaki engel de eklenebilir.

2.10.5. Eğitim Programı Engelleri:

Kalıplaşmış konular yığını olan ve belli süre içinde tamamlanılması gereken eğitim programları da yaratıcılığa engel olabilmektedir.

Bununla birlikte, genel olarak yaratıcılığı etkileyen faktörler kültür, psikolojik etmenler, sanat ve eğitim olarak dört grupta toplanmıştır (Wallence ve Gruber,1989).

Yaratıcılık ve Kültür: Çeşitli kültürler içinde barındırdıkları bireyleri, kimi konularda yaratıcılığa özendirirken kimi konularda ise aynı şeyi yapmazlar. Katı ve kapalı toplumlarda yeniliğe ve değişime karşı olumsuz bir tutum sergilenirken yaratıcı kişilerin benimsenmesi ve kabullenilmesi oldukça zordur. Buna karşılık, açık ve değişim yanlısı kültürlerin yaratıcılığın geliştirilmesi için gerekli çabayı gösterdikleri bilinmektedir.(Sungur,1997)

Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde bilim ve sorun çözümü özendirilirken politik ve sosyo-ekonomik konularda bu özendirmeye rastlanmaz. Arap kültüründe ise teknik konularda yaratıcılığa izin verilirken,

dini konularda izin verilmez. Diğer yandan, kimi kültürler uyum ve yapıya önem verirken, kimileri de yeniliği özendirmektedir. Kısaca, kültürel farklılıkların yaratıcılık üzerindeki etkilerinin de değişik olduğu söylenebilir.

Yaratıcılığı temelde yetiştirilen aile ortamı, arkadaş çevresi ve toplumun baskısı olumlu ya da olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Bu baskının olumsuz etkilerinin mümkün olabildiğince azaltılması zamanla yaratıcılığı körükleyebilecek önemli bir etken olabilmesini sağlayacaktır.

Yaratıcılık ve Psikolojik Etmenler: Genellikle yaratıcı insanlar hem arkadaş canlısı, hem de etrafındakiler tarafından sevilen kişilerdir. Risk almaya ve yeniliği araştırmaya eğilimlidirler. Bu davranışları onları daha bağımsız ve gelenek dışı yaparken, aynı zamanda onları duygusal kararsızlığa götürmektedir (Sungur,1997).

Rollo May, büyük ressamalarda heykeltıraşlarda, yazarlarda ve müzisyenlerde uyumlu insanların çok nadir karşımıza çıktığını belirtmektedir (May, 1987). Yaratıcılığın kendi özel kültüründe ciddi psikolojik sorunlarla bütünleşmesi doğal olarak kabul edilmekte ve Van Gogh'un çılgınlıkları buna bir örnek olarak verilmektedir.

Yaratıcı insan diğer insanlardan biraz farklı olan insandır. Ancak bu farklılığa rağmen yaratıcılığın söndürülmesi; yaşamdan doyumun engellenmesine ve yüksek düzeyde gerilimlere, sinir bozukluklarına neden olmaktadır. Yaratıcılık bir anlamda sağlıklı her bireyin gizli gücü olarak görülmektedir.

Yaratıcılık ve Sanat: Yaratıcılık yüzyıllar boyu olağanüstü insanlara özgü bir özellik olarak kabul edilmiş ve en çok güzel sanatlar alanında kullanılmıştır.

Baltacioğlu'nun, sanatta yaratıcılık konusundaki şu sözleri ilginçtir (Baltacioğlu,1976) "Sanat bir yaratıcı değil, bir uyandırıcı, bir coşturucudur. Estetik duygu insanda var olan ancak bilinçaltında kalan şehvet duygusu gibi

biyo-psikolojik ya da sosyo-psikolojik duyguların uyanması, bilinç üstüne çıkmasıyla meydana geliyor. Böyle olunca her sanat eseri değer kuramında sıraladığımız, duygulardan birini aşıl原因an değil, bilinçaltında yaşayan türlü duyguları canlandıran, bilinç üstüne çıkartan bir teknik demektir." Sanat bu anlamda yaratıcılığı etkileyen bir faktör olmaktadır.

Yaratıcılık ve Eğitim: Yaratıcılığı etkileyen faktörler arasında belki de en önemlisi eğitimidir. Eğitim düzeyi arttıkça, yaratıcılık düzeyi de artmalıdır. Okul; aklın ve mantığın egemenliğini güçlendirerek bilinmezi, özgün olanı ayıklamalıdır. Buna karşın, bireyin yaratıcılık açısından başarı çizgisi okul çağında düşebilmektedir. Sungur'a göre eğitim programları, eğitim araçları ile pekiştirilerek sol beyni koşullayan bir ağıta dönüşmektedir. Buna göre, fazla eğitilmiş insanlar daha az yaratıcı olurlar. Çünkü yaşamları boyunca yanılma ve başarısızlığın tehlikelerini öğrenirler. Araştırma ve yaratıcılıkta yüzlerce kez yanılma ve bir kez başarı bulunmaktadır (Sungur, 1997).

Eğitim sistemimizde, yaratıcılığın geliştirilmesine yönelik çabalar yer almasına karşılık, öğretmen merkezli bir sistemin var olması yaratıcılığın gelişmesine bir engel oluşturmaktadır. Derslerde hayal gücünün kullanımına yönelik konular işlenmeli, öğrenciler hayal etmeye ve düşünmeye yönlendirilmelidir. Unutulmamalıdır ki, toplumlar ancak yaratıcı beyinlerle bir hedefe varabilmektedir. Öğrencilerin ortaya attıkları her düşüncenin çok değerli olduğunun ve sonuç ne olursa bu fikirleri uygulamaya koymaları için en azından cesaretlendirmelerinin önemi büyüktür.

Günümüzde örgütler çalışanlarının yaratıcılığını geliştiren çalışmalara yönelmiştir. Bu nedenle işletmeler yaratıcılığa önem vermekte ve çalışanlarında yaratıcılığı ve yaratıcı düşünmeyi geliştirme konusunda eğitimler vererek yeni yöntemler geliştirmeye çabalamaktadırlar.

2.11. Yaratıcılığı Geliştirme Teknikleri

Eğitimin en önemli amaçlarından biri sosyal yönden yararlı kavram ve tutumlar oluşturma olmakla beraber, öğrenciden gerçekleştirmesi istenen

nihai hedef yaratıcılıktır. Öğrenci yaratıcılığını engelleyici veya teşvik edici çevresel koşullar büyük ölçüde öğretmen tarafından etkilenmektedir (Alkan, 1992).

21. yüzyılda bireyin çok yönlü gelişiminde "öğrenmeyi öğretmek" kilit kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Gürkan, 2001). Armstrong' un belirttiği 'gibi, öğrencilerin ileride hatırlayacakları, tek şey, büyük bir olasılıkla, öğretmenlerinin kafalarına yükledikleri bilgiler değil, onlara düşünmeyi, eleştirmeyi, problem çözmeyi, öğrenmeyi öğretip öğretmedikleri olacaktır (Armstrong, 1994). Arıcı (1994) Armstrong ile aynı görüşü savunup, öğrencilerde yaratıcılığın oluşabilmesi için öğretmenlerin öğrencilere bilgiyi bulma yollarını öğretmeleri gerektiğini belirtmektedir.

Alkan ve arkadaşlarına (1995) göre yapıcı-yaratıcı öğrenmeyi desteklemek için şu noktalara dikkat etmek gerekmektedir.

- ◆ Bir konuyla ilgili çoklu bakış açılarını sağlamak,
- ◆ Bilgilerin birden fazla (çoklu) biçimlerde sunumuna olanak vermek,
- ◆ Bilginin ve anlamın öğrenci tarafından yapılandırılmasına yönelik etkinlikleri sağlamak,
- ◆ Bağlama ve içeriğe bağımlı bilgi yapılandırmayı desteklemek,
- ◆ Öğrenmeyi gerçekçi ve ilgili bağlamlarda bütünleştirmek,
- ◆ Öğrencinin yansıtmacı etkinlikleri kullanmasını sağlamak,
- ◆ Önceden belirlenmiş öğretim döngüsü yerine, gerçek dünyaya ait durumlara dayalı öğrenme ortamları sağlamak,
- ◆ Ortaklaşa etkinlikleri destekleyerek, işbirliği ve iletişimi arttırmak,
- ◆ Öğrencinin kendi öğrenmesi üzerinde daha çok sorumluluk almasını sağlamak üzere öğrenci denetimini desteklemek,
- ◆ Öğrenme sürecine öğrencinin etken katılımını ve kendini ifade edebilmesini sağlamak,
- ◆ Öğrenme ile toplumsal deneyimleri bütünleştirmek,
- ◆ Öğrencilerin öğrenmeyi öğrenme, etkili düşünme, sorun çözme, usamlama, öz denetim gibi becer.ilerini geliştirecek olanaklar yaratmak,

- ◆ Öğrenciler arası yarışma yerine toplumsal anlaşmaya dayalı bilgi yapılandırmayı desteklemek,
- ◆ Çoklu biçimlerde bilgi sunumunu ve bunlara erişimi desteklemek üzere etkileşimli teknolojilerin kullanımına ağırlık vermek,
- ◆ Rastlantısal, öğrenmeyi desteklemek
- ◆ Öğrencinin öğrenme sürecinde yaptığı hatalardan yararlanmak,
- ◆ Tümevarımcı (keşfetmeye dayalı) etkinlikler kullanmak,
- ◆ Gerektiğinde tümdengelimci (doğrudan) öğretimden de yararlanmak,
- ◆ Öğrencinin ilgi, gereksinim, içten gelen güdülenme ve dikkatini sağlayacak çekicilikte ve ilginçlikte deneyimleri sağlamak şeklinde sıralanabilir.

Öğrenci yaratıcılığını geliştirmede belki de en önemli nokta öğrencilerin bilgiyi nasıl bir öğrenme ortamında ve hangi öğrenme yaşantılarıyla kazanıp yeni bilgilere nasıl transfer ettikleridir. Aşağıda yaratıcılığı çok daha fazla geliştirmeye yarayan öğretim teknikleri açıklanmaya çalışılmıştır.

2.11.1. Beyin Fırtınası

Alex Osborne tarafından 1930'lu yıllarda geleneksel iş eğitimi konferanslarına tepki olarak geliştirilmiştir. 1953 yılında yazdığı "Applied Imagination" adlı kitabında da tekniğin kurallarını oluşturmuştur (Sungur,1997). Beyin fırtınası tekniğinin "THINK THANKS", YARATICI PROBLEM ÇÖZME VE DACUM (desing curriculum) adı altında uygulanış biçimleri de vardır. Bu teknikte; benzerinden yararlanma, düşünce ilişkisi kurma ve zarardan yarar üretme gibi çözüm yolları da kullanılabilir (Sönmez, 1999).

Beyin fırtınası şöyle tanımlanır: Çok sayıda fikri, bir grup insandan, kısa sürede elde etme tekniğidir (Rawlinson, 1995). Rawlinson'un tanımında beyin fırtınası ile ilgili dikkat çeken özellikler, "çok sayıda fikir", "bir grup insan" ve "kısa süre" dir. Burada üzerinde durulması gereken nokta bir çok sayıda fikirdir, iyi fikir değil, "çok fikir", tartışılan fikirler ileride çok iyi fikirlere dönüşüm sağlamaktadır. Öğretim kademesinde ise öğrencilerden alınan çok

sayıda fikir onların düşünmelerini sağlayacak, doğruyu ve yeniyi bulmalarına zemin hazırlayacaktır.

Beyin fırtınası, bir konuya çözüm getirmek, karar vermek ve hayal yoluyla düşünce ve fikir üretmek için kullanılan yaratıcı bir tekniktir. Buna "Buluş Fırtınası" da denilmektedir. Özden (2000)' in aktarımıyla Osborn'a göre beyin fırtınası, bir probleme çözüm getirmek ve çeşitli konularda fikir ve düşünce üretmek için kullanılan bir öğretim tekniğidir. Sayıları beş ile on iki kişi arasında değişen grupların spontan şekilde tartışmaları şeklinde gerçekleşir. Fikirler iyi-kötü, doğru-yanlış yargılamasından bağımsız olarak üretilir. Bir öğrencinin fikrinin diğer öğrencide başka fikirler çağırıştırabileceği varsayılarak çok sayıda fikrin ortaya atılması esastır. Yani, fikrin niteliğinden çok niceliği önemlidir.

Beyin fırtınasında, önce problem seçilir. Problemin soru şeklinde ifade edilmesi düşünmeyi kamçılar. Gruplar oluşturulur. Her grubun başkanı ve notu tutan kişi belirlenir. Grup başkanı problem hakkında olumlu bir ifade ile konuya girer. Daha sonra diğer öğrenciler o konuda akıllarına gelen tüm düşünceleri sıralar. Not tutan öğrenci bütün fikirleri kaydeder.

Gerekirse öğretmen gruplara yardım eder. Oturum bitmeden, son bir dakika veya belli bir süre tanınır. Arkasından, grup ortaya çıkan fikirlerin değerlendirmesini yapar. Her fikrin avantaj ve dezavantajları göz önünde bulundurularak liste önem sırasına göre küçültülür. Sonunda gruplar fikirlerini sınıfta öğretmenin liderliğinde tartışır.

Demirel (2000), beyin fırtınası tekniğinin özelliklerini şu şekilde sıralamıştır;

1. Toplantının amacı ya da sorunun ne olduğu belirtilmeli,
2. Zaman sınırı belirlenmeli, bu süre içinde herkesin katkı getirmesi istenmeli, ancak eleştiriler için zaman ayrılması istenmeli,
3. Tartışma süresi bitince söylenenler analiz edilmeli, değerlendirilmesi ve yeniden örgütlenmesi yapılmalı,
4. Toplantı sonunda tartışmalara devam edilip edilmeyeceğine karar verilmelidir.

Beyin fırtınası tekniğinin yararları aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Özden, 2000);

- ◆ Etkili bir yaratıcı problem çözme tekniğidir.
- ◆ Tüm öğrenciler katılabilir.
- ◆ Kısa zamanda çok fikir ve düşünce üretilir.
- ◆ Hiçbir araç-gereç gerektirmez.
- ◆ Fikirler yargılanamayacağı için tartışma çıkmaz.
- ◆ Öğrenciler için motive edicidir.
- ◆ Öğrencilerin farklı görüşleri kabul etmelerine yardımcı olur.

2.11.2.Yaratıcı Drama Tekniği

Eğitimde drama anlayışı 19. yüzyılın başlarında gündeme gelen bireyin kişilik gelişimine etken olan, onu edilgen durumdan kurtaran önemli eğitimsel, 'iletişimsel bir amaç ve araçtır (Arfut, 2002).

Drama sözcüğü bugünkü anlamına yakın biçimde Yunanca dramenon'daki "seyirlik olarak benzetme" olgusuna dayalıdır ve eylem anlamını taşır. Eğitsel yaratıcı drama yöntemi, çocuk oyunlarından ve benzer etkinliklerden yola çıkılarak gözlem yapma, doğaçlama, rol oynama, dramatizasyon gibi tiyatro ya da drama tekniklerinden yararlanılarak bir grup çalışması içinde, çeşitli yaşam durumlarını canlandırma, olayları yeniden yaratıp irdeleme, bu yaşam durumlarından bilgilenme ve öğrenmeye geçme çalışmalarıdır (İlhan, 1999).

Yaratıcı drama; önceden yazılmış hazır bir metin olmaksızın, katılımcıların kendi yaratıcı buluşları, özgün düşünceleri, öznel anıları ve bilgilerine dayanarak oluşturdukları eylem durumları ve doğaçlama canlandırmalarıdır (San, 1998).

Öğrenci yaratıcılığını geliştirme konusunda büyük önem taşıyan yaratıcı drama çalışmaları, örgün eğitimin her basamağında, yaygın eğitimde, dersler için bir öğretim yöntemi olarak yaygınlık kazanmaktadır.Yaratıcı

drama ile ilgili olarak, derslerde ya da konu alanlarında ve hemen her düzeyde uygun koşullar sağlanması durumunda kullanılabileceğinin bilinmesidir. Yaratıcı drama etkinliklerine katılanların, en başta grup içi bir çalışmaya hazır olmaları, kendilerini rahat ve güvenli duyumsamaları, kendilerinde yeni ve değişik yönler keşfetmeye hazırlıklı olması gereklidir (Üstündağ,2001).

Adıgüzel' e (2002) göre yaratıcı drama özellikleri, çok yönlü işlevselliği nedeniyle sınıf dışındaki amaçlara uygun her türlü ortamlarda yaşantılara dayalı öğrenmeyi gerçekleştirmede etkili bir yöntem ve disiplin olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocukların, ergenlerin ve gençlerin gerçek dünya ile kurgusal dünya arasında gidip gelmelerini sağlamakta böylece zengin bir iç dünyanın gelişimine olanak vermektedir.

Dramatizasyona başlamadan önce çocuklara öykü veya hikaye sunulmalıdır. Örneğin hikaye anlatımında hangi metot kullanılırsa kullanılsın, üzerinde durulması gereken nokta, çocuğun hikayedeki hareketi ve karakterlerin birbiriyle etkileşimini anlamasıdır. Dramatizasyona başlarken "kimsenin daha önce duymadığı bir hikaye yapacağız" şeklinde bir açıklama yapmak işleri kolaylaştırır. Bazen hikaye kuklalarla da canlandırılabilir. Kukla oynatma hem çok eğlenceli hem de çok yönlü bir eğitim aracıdır. Hayal gücünü kullanmayı sağlar, dinleme ve iletişim becerilerini geliştirir, çocukların bastırdığı bazı rahatsız edici duyguların ortaya çıkmasına yardım eder. Yaratıcı drama etkinliklerinde çocuk kukla oynatırken istemese bile konuşur. Çekingen olan veya dilde zayıflığı olan çocuklar kuklayı bir kalkan gibi kullanırlar. Kuklalarla hikaye anlatma veya oynama sadece eğlenceli bir olay değildir, aynı zamanda bir eğitim aracıdır (Artut,2002).

Çocuklar, kendilerine özgü , yapmacık, suni olmayan.özgün dünyası olan özel bir varlıktır.Drama onlar için son derece özgür hareket etmelerine olanak sağlayandoğal bir ortamdır.Drama onların hayal güçlerini geliştirici.uyarıcı.artistik.yaratıcıkişilik kazandıran önemli bir faktördür.Onlardan bir tiyatrocü,müzisyen,dansçı,ressam gibi davranmaları ve yetenekli olmaları konusunda beklenti içine girmek doğru değildir.

Drama etkinliğinde ,bir yetişkinin standartlarını zorlamaksızın, çocukların kişisel olarak gerçeği hissetmeleriyle ilişkili olduğu zaman.çocukların imgesel güçlerinin zenginleştirilmesinde önemli bir anlam taşımaktadır. Rol yapma, oyunlaştırma çocukların duygularını açıklamasına yardım eder. Kuklaların kullanımı. yaratıcı hareket.drama ve dil gelişimi için önemli olanaklar sağlar (Mayesky,1995)

Okul ortamında drama, okulöncesinin son dönemlerinde başlayarak ortaöğretimi de kapsar. Yetişkinlik döneminde de değişkenlikler göstererek eğitimin son derece önemli bir parçasını oluşturan süreçtir.

Dramanın Yararları:

- Çocuğun dünyası genişledikçe canlandırdığı roller artar.
- Çocuğun zihninde yeni kavramların sayısı artar. Kavram zenginliği. düşünce zenginliğini beraberinde getirir.
- Çocuk, düşünür, soru sorar, yanıtlar bulur, deneyler yapar.
- Çocuk. kavram gelişimi için gerekli olan dil becerilerini geliştirir ve Çocuğun bilişsel gelişimine katkıda bulunur.
- Çocuk, kendi düzeyine uygun rolleri tekrarlayarak sosyal ortamisk konumunu benimser ve sosyalleşir.
- Çocuk diğer sosyal rolleri canlandırarak kendisini başkalarının yerine koymayı dener.
- Çocuk. oyunlardaki rolleri toplum kurallarına uygun olarak biçimlendirmeye yönelir.
- Çocuk. yeni arkadaşlar edinmeyi, toplumsal becerilerini geliştirmeyi, yaşlılarına uyum sağlamayı öğrenir.
- Çocuk, bazı gerçekleri oyun sırasında öğrenir. Çaba harcamayı gücünden yararlanmayı başladığı işi bitirmeyi ve bundan zevk almayı öğrenir. Kabullenmekte güçlük çektiği kuralları oyun sırasında benimser.
- Çocuk, ben ve başkası kavramını öğrenir. İş birliği, paylaşma, yardımlaşma, yenme ve yenilmeyi yaşayarak öğrenir.
- Çocuk, iletişim kurmayı, derdini anlatmayı, duygu ve düşüncelerini ifade etmeyi öğrenir.

- Çocuk, oyunlarında yaşadığı olayları benimser, dener, takdir eder, tekrarlar, grup oyunlarında daha iyiyi, güzeli başarmayı amaçlar.
- Çocuk, arkadaşları ve zengin araç-gereç kullanımı ile kaslarını hareket ettiren yeni yöntemleri bulur, dener ve bedeni çok yönlü gelişir.
- Çocuğun ilgi ve yetenekleri daha iyi belirlenir. Yetişkinlere bu konuda önemli ip uçları verir.
- Ders konularını öğrenmede girdiği drama etkinliklerinden yararlanır (Artut,2002).

2.11.3. Nitelik Sıralama

Özden'in (2000) aktarımıyla, Crawford tarafından dizayn edilen bu yaratıcı eğitim tekniğinde bir eşyanın nitelikleri ve geliştirilmesi için gerekenler sıralanır.

Nitelik sıralamada öğrenci bir problemin veya objenin temel karakteristiklerini bir sütunda sıralar ve objenin her bir özelliğini geliştirmenin yollarını düşünür. Örneğin, okul sıralarının nasıl daha kullanışlı getirilebileceği şeklindeki bir problemi çözmek için önce sıranın tüm özellikleri bir sütunda sıralanır. Bu liste sıranın büyüklüğü, yüksekliği, eni, boyu, rengi, kitap koyma yerlerinin büyüklüğü kullanılan materyalin özellikleri gibi bilgileri içerir. İkinci sütunda her bir niteliğe ilişkin geliştirici ve iyileştirici fikirler sıralanır. Bu esnada yeni kombinasyonlar, sıranın mevcut şeklini değiştiren fikirlerde üretilir.

Nitelik sıralamanın yararları (Özden, 2000);

- Öğrencilerde düşünme yeteneğinin gelişmesine yardımcı olur.
- Konuları bir bütün halinde görmeye yarar.
- Olayları ve konuları tümdengelim yöntemi ile sıralarlar.
- Aktif katılım sağlar.
- Her problemin birden çok çözüm yolu olabileceğinin öğrenciler tarafından görülmesini sağlar.

2.11.4. Sinektik (Benzetme)

Birbiri ile ilgisiz parçaları bir araya getirme işlemidir. (Peat, 2002) Benzetme tekniği, farklı ve görünürde ilgisiz elemanları, sistemli biçimde bir araya getirmeye dayanır. Bu teknik benzetme ve mecazları kullanır. Teknik, 1944 yılında Gordon' un grup ve bireysel yaratıcılık çalışmalarından doğmuştur.

Gordon' a göre, geleneksel yaratıcılık anlayışı, tümüyle seçkin yapıda gelişmiştir. Kavram, esin ve deha olarak sınırlanır ve sadece doğuştan geldiği varsayılır. Oysa yaratıcılık, akıl dışı ve heyecansal öğelerin akılcı ve zihinsel olanlardan daha önemli olduğu bir süreçtir. Eğer yaratıcılık yeteneği geliştirilmek isteniyorsa önce bu elemanlar anlaşılmalı çalışılmalıdır.

Sorunların çoğunu kendileri ile çok yakın olduğumuz için çözemeyiz. Klasik bir anlatımla ağaç yüzünden ormanı göremeyiz. Bu koşullar altında, uygun bir mecaz ve benzetme gerekli uzaklığı bize taşıyarak yaratıcı çözüme varmamızı sağlar. Eğitim programı, bireylerin benzetme tekniğine ilişkin gizil güçlerini araştırmayı amaçladığı için öğrenciler geniş ölçekli bir okuma etkinliği ile işe başlarlar. Okuma konuları genellikle fen bilimleri, keşifler ve buluşlar gibi yaratıcılık ve buluşun gerekli olduğu temel yaşam alanlarına ilişkindir. Mecaz ve benzetmeler kullanılarak yeni öneriler yapılmakta ve yeni bir takım olaylar keşfedilmektedir (Sungur, 1998).

Özden'e (2000) göre Sinektik' in genel olarak fikirleri başka ortamlara dayandırma üzerine kurulu üç yöntemi vardır.

- Doğrudan analogi
- Kişisel analogi
- Fantazik analogi

Doğrudan Analogi: Bu yöntemde öğrenciden, sorunu tabiattaki canlıların çözdüğüne benzer bir şekilde çözmesi istenir. Öğrenci sorulara; bir hayvan, kuş, böcek, v.b. nin benzer durumda ne yaptıklarını esas alarak, çözüm

getirmeye çalışır. Örneğin; üşümek için hayvanların ne yaptığı incelenerek, nasıl sıcak kalınabileceğine ilişkin öneriler üretilir. Aynı şekilde, karanlıkta gören bir aracın geliştirilmesi için yarasanın gece nasıl uçtuğunun bilgisi tartışılabilir.

Kişisel Analoji: Bu yöntemde öğrenciden kendisini bir eşya ya da başka bir canlının yerine koyması istenir. Özellikle ilköğretim çocukları için sıklıkla kullanılan bu yöntemde çocuklardan kendilerini bir eşyanın yerine koymaları istenmektedir. Çocuklardan kendilerini bir köpeğin yerine koymaları, bir kelebek gibi uçmaları, ormanda bir ağaç olmaları veya bir saatin yelkovanı olmaları istenerek yaratıcılık güçleri harekete geçirilmektedir.

Fantazik Analoji: Bir çeşit arzu ve temenniler listesi çıkarmaktır. Öğrencilerden insanların yemeden, içmeden yaşayabilmesi, istediği yere istediği 'anda ulaşabilmesi, uçabilmesi, gözleri ile iş yapma gücünü elde etmesi v.b. arzularını sıralamaları istenir. Amaç; imajinasyonu güçlendirmek ve hayal gücünü kullandırmaktır. Çünkü hayal gücü en yoğun bir şekilde ilköğretim çağında bulunan çocuklarda görülmektedir (George, 2002). Sinektiğin faydaları ise, olguların betimlenmesinde ve öğrencilerin hayal güçlerinin artırılması olarak özetlenebilir.

2.11.5. Karakteristik Özelliklerin Sıralanması Yöntemi

Bu yaratıcılık tekniğinin elle tutulur nesneler söz konusu olduğunda uygulanması, fikirler söz konusu olduğunda uygulanmasından daha kolaydır. Ele alınan nesnenin karakteristik özellikleri tanımlanarak kaydedilmelidir. Daha sonra bu özelliklerin değiştirilmeye ne kadar uygun olduğu açısından ele alınmalı ve değerlendirilmelidir (Rawlinson , 2000).

Bu tekniğin amacı; kullanılış amacı doğrultusunda herhangi bir iyileştirici değişiklik yapıp- yapılamayacağını tespit etmektir. Karakteristik özelliklerin sıralanması yönteminin kullanılabileceği biçimlerden bir diğeri de, tek bir karakteristik özelliği ele alınıp bunun başka uygulamaları olup olamayacağına bakmaktır.

2.11.6. Birleştirme Tekniği

Bu yöntemde farklı nesneler ya da fikirler ele alınmaktadır. Eğer birleştirilseydi, nasıl bir yeni cisim veya fikir ortaya çıkardı sorusuna yanıt aranmaktadır. İki ya da daha fazla birbirinden farklı ürün veya fikir ele alınıp birleştirilerek, başlangıtakilerden farklı ve tamamen yeni bir ürün veya fikir ortaya konabilmektedir (Rawlinson, 1995). rnek olarak, bugün yaygın olarak kullanılan ve oturanların rahat bir biçimde not almasına olanak vermek için kol dayama yeri şeklindeki bir çubuğa küçük bir masayı andıran platformun monte edilmiş olduğu iskemleler, bu yaklaşımın ürünüdür.

2.11.7. Morfolojik Analiz Yöntemi

Morfolojik analiz yöntemi de karakteristik özelliklerin sıralanması yöntemine benzemektedir. Bu tekniği 1960'lı yılların ortalarında ilk defa geliştiren Fritz Zwicky'dir ancak o tarihten günümüze pek çok değişikliğe ve gelişmeye uğramıştır (Jay, 2000). Bu tekniği kullanarak, bir sorunun içindeki bütün muhtemel değişkenler ele alınmakta ve bunları yeni ve değişik şekillerde bir araya getirmenin yolları aranmaktadır. Bu işlemden sonra ortaya çıkan yeni uygulama olanaklarının bazıları, zaten yapılmış şeyler, bir kısmı, gerçekleştirilmesi mümkün olmayan kombinasyonlar, bir kısmı ise tamamen yeni ve üzerinde çalışılmaya değer fikirler olabilmektedir

Bu yöntem uygulanan bir çalışmada, değişkenlerin ana başlıklar altında liste şeklinde düzenlenmesi kolaylık sağlayacak, şerit halinde düzenlenen bu listeler sayesinde, ana başlıklar altında yan yana sıralanmasıyla yeni kombinasyonlar ortaya çıkabilecektir. Başka bir yöntem de, değişkenlerin ana başlıklara göre farklı renkler taşıyan kartlara yazılarak karıştırılması olabilmektedir. Bu şekilde her renkten bir kart alınarak yeni kombinasyonlar kolaylıkla ortaya çıkarılabilmektedir.

2.11.8. Yaratıcı Düşünme ve PO Şifreli sözcük Tekniği

Fikirlerin değerlendirilmesi ve oluşturulmasında analitik yaklaşım sonucu, "analiz" ve "yargı" ögeleri içerdiğinden ancak iki şekilde sonuçlanabilmektedir. Ortaya atılan fikir ya kabul ya da reddedilir. Bu durumda, özellikle de yeni ve farklı fikirler söz konusu olduğunda, çoğunlukla red edilme eğilimi göstermektedir.

Yaratıcı düşünme, geniş bir yelpazede fikirler ne kadar uçuk olursa olsun bütün düşüncelerin paylaşılmasını amaçlayan bir yöntemdir.¹³⁷ Bu yöntem sayesinde, erken yargılamayı engellemek için, kolay kabul görmeyeceği düşünülen fikirlerin önünde şifreli bir sözcük "PO" kullanılarak, dinleyicileri gelen fikre hazırlamak ve hemen yargıda bulunmamaları için uyarmak mümkün olabilmektedir. Edward De Bono tarafından ortaya atılan bu teknik, bir anlamda beyin fırtınasının "değerlendirmenin ertelenmesi" ilkesiyle paralellik göstermektedir (Bono,1973) Böyle bir şifreli sözcük, çalışmalar zor bir aşamaya ya da tıkanma noktasına geldiğinde, bir çıkış yolu bulmak için de kullanılabilir. Tüm fikirlerin yargılanmadan ortaya atılmasına olanak veren bu yöntem, yepyeni düşüncelerin de ortaya konmasına imkan verebilmektedir.

Po tekniğinin amacı problem çözme değil fikir üretmektir. Po tekniği alışılmış kavramların dışına çıkmak isteyen, fikirlerle oynamak isteyenler için faydalı bir tekniktir. Kişilerin farklı düşünme güçlerini değişik yollarla uyarıp esnetmeye yöneliktir. Adımları değiştirmek heyecan verebilir ve farklı düşünme pratiği yapmanın da ideal yoludur. Po'ya tamamen gerçek olmayan bir dilek ya da herhangi düşünce ile başlanabilir. Örneğin okullarda kurallar, duvarlar, statüler olmayabilirdi, futbol kare bir alanda dört yönde, dört takımla topu ele geçirmeye çalışarak oynanabilirdi, otomobiller stop lambaları ile kontrol edilebilirdi ya da alarmlı saatler çalışmayabilirdi.

Po hayal gücünü canlandırmaya basit bir şekilde yardımcı olur. Beyin fırtınası kuralları uygulanır ve fikirler yürütüldüğünde yargılama yapılmaz.

Po'da diğer tekniklerden farklı olarak özel bir hedef olmadığını unutmamak gerekir. Yetişkinler Po ile düşünürken çocuklara oranla güçlük çekerler çünkü çocuklar zaten sık sık bu düşünme tarzını kullanmaktadırlar (Yaratıcı Problem Çözme,2003).

2.11.9. Kontrol Listeleri Yöntemi

Komplike bir problemin çözümünde, problemin her açıdan ele alındığını kontrol etmenin en iyi yolu bir kontrol listesi oluşturmaktır. Bu teknikle yapılan fikir oluşturma çalışmalarında, düşüncelerin kolaylıkla üretilebilmesi ve üretilenlerin unutulmaması amacıyla listeler oluşturulmaktadır (Jay,2000). Liste tamamlandıktan sonra eğer hala bir çözüm görülemiyorsa en azından problemi netleştirmekte fayda sağlanmış olacak ve diğer tekniklerden yardım alınarak çözüm sağlanabilecektir.

Bu yöntemde en yaygın olarak kullanılan listelerden biri, Alex Osborn tarafından geliştirilen "genelleştirilmiş liste"dir ve aşağıdaki sorulara cevap aranır (Rawlinson,1995).

- Başka amaçlarla kullanılabilir mi?
- Uyarlanmaya uygun mu?
- Geliştirilebilir mi?
- Büyütülebilir/Küçültülebilir mi?
- Yerine başka bir şey ya da kendisi başka bir şeyin yerine konulabilir mi?
- Yeniden düzenlenebilir mi?
- Tersine çevrilebilir mi?
- Tersine işletilebilir mi?
- Başka şeylerle birleştirilebilir mi?

Bu kontrol listesi fikir ya da nesnelerin ne ölçüde işe yarar olduklarını kontrol etmek için kullanılabilir ve bu yöntemle yeni fikirler elde edilip geliştirilebilir (Rawlinson,1995). Bu yöntemle örnek olarak, bir sodalı içecekler şirketinin reklam için normalden çok daha büyük bir gazoz şişesi açacağı

üretmesini gösterebiliriz. Bu büyütülmüş ağacanın üzerinde çeşitli slogan ve içki tariflerinin de basılı olması başka amaçlar için de kullanılabilmesini göstermiştir.

2.11.10. Etraflıca Düşünme Tekniği

Etraflıca düşünme bir problem üzerinde çalışırken yan taraflara yönelebilmek, farklı algılayışları deneyebilmektir. Etraflıca düşünme tekniği iki anlamda kullanılabilir (De Bono, 2003).

Spesifik: Genel kavramları ve algılayışları değiştirmede kullanılan bir grup sistematik tekniktir.

Genel: Tek bir yaklaşımı izlemek yerine çeşitli yaklaşım ve ihtimalleri keşfedebilmektir.

Etraflıca düşünme tekniği, çözümü zor olan bir probleme alışlagelmemiş yöntemlerle ya da analitik düşünme ile olsa muhtemelen göz ardı edilebilecek öğeler-yardımla çözüm arayan bir düşünme şeklidir.

Dr. Edward de Bono düşünceyi iki metotla ifade etmektedir (De Bono, 1975). Birini mantık çerçevesinde olan "düşey düşünme" yani geleneksel tarihi metoda olarak da adlandırır. Diğerini ise "etrafıca düşünme" yani aşikar bir dizi düşünceyi dağıtarak çözüme başka bir açıdan ulaşma olarak tanımlar.

Yeni gelişen fikirler çaba harcanarak veya şans eseri elde edilmek zorunda değildir. De Bono'nun etrafıca düşünme metodu ile açık, sistematik bir yöntem kullanılarak yaratıcı düşünme sağlanabilmektedir. Yaratıcı düşünme kalıtsal bir yetenek değil öğrenilebilen bir beceridir. İnsanların doğal yeteneklerine güç katarak onları güçlendirmekte, yaratıcılıklarını geliştirmekte, bu şekilde üretim ve kazancın artmasına neden olmaktadır. Günümüzde daha iyi kalite ve daha iyi hizmet sunmak gereklidir ama yeterli değildir. Yaratıcılık ve yenilikler uzun süreli global bir başarının yakalanmasında tek lokomotif olarak görülmektedir.

Advanced Practical Thinking Training Inc.'e göre; Etraflıca düşünme yöntemleri aşağıdaki gibi uygulanabilir:

- Alternatifler: Genel kavramların yeni fikirlerin oluşumunda başlangıç oluşturmaları ve bunların nasıl kullanılabileceğidir. Bazen açık alternatifler bile görülememektedir.
- Odaklanma: Düşüncenin odak noktasının nasıl ve ne zaman değiştirileceğidir. Odak noktasının tanımlanması ve ona sadık kalmayı öğrenmek gerekmektedir.
- Sorgulama: Geleneksel düşünce şekillerinden ve sınırlamalarından uzaklaşabilme. Sorgulamada o an üretilen düşüncenin her zaman en iyi düşünce olmadığı düşünülerek hareket edilir.
- Rastgele giriş: Yeni fikirlere meydan verebilmek için konuyla ilgisi olmayan girdilerden faydalanılır.
- Kışkırtma ve Hareket: Yaratıcı ifadeleri kışkırtmak ve bunları yeni fikirlerin oluşumunda kullanmak.
- Ürün Toplama: Yaratıcı dışavurumu zapdetme. Yaratıcı düşünme seansının ardından yalnız uygulanabilir görünen belirli ve açık fikirler not edilir.
- Fikirlerin Değerlendirilmesi: Fikirlerin nasıl değerlendirilip geliştirilebileceği ve işletmede nasıl uygulanabilir kılınabileceği tespit edilir.

Etraflıca düşünme tekniğinin uygulanması ile ilgili olarak, yukarıda da açıklandığı gibi bir çok yöntem öne sürülmüştür. Bu yöntemlerin bir çoğunun farklı insanlar ve kültürler için sistematik ve efektif olarak çalışabildiği görülmüştür. Bu yöntemlerin çalışabilirliği konusunda şüphe yoktur. Eğer bir yöntem çalışmıyorsa şu olasılıklar geçerli olabilir (De Bono ,2003)

- Yöntem sadece bu belirli koşulda işlememektedir. Bu beklenen bir durumdur çünkü her yöntem her koşulda işleyecek diye bir kural yoktur.
- Yöntemin güvenilirliği için daha fazla pratik gereksinimi duyulabilir. Bu deneyimden gelmektedir.
- Yöntemde takılıp kalınan bir nokta olabilir.

Esasında, yöntemler yaratıcı süreç için son derece temel ve gereklidir öyle ki eğer yöntem gerektiği gibi kullanılamazsa yaratıcı olunması söz konusu değildir. Bununla birlikte, yöntemlerin istenen doğrultuda çalışması için bir çaba gösterilmesi önem taşımaktadır. Tıpkı bisiklet sürmek gibi gerekli kavramayı yakalayınca kadar başlangıç aşaması oldukça zorlayıcıdır.

2.11.11.Meditasyon Tekniği

Yönetim stresinden zaman zaman arınmak ihtiyacı duyulduğunda başvurulabilecek bir tekniktir. Hem konsantrasyon artırmaya hem de sakinleşmeye ve sorunları farklı açılardan ele almaya fayda sağlamaktadır. Günümüzde meditasyonun etkin yönetim ve işletme için önemi keşfedilmiştir. Bir çok işletme yöneticisi için meditasyon tekniği çalışanların etkinliğini ve işletme içi üretimini artıran bir etken olarak görülmekte ve bu sebeple çalışanlar arasında uygulanması desteklenmektedir.

Araştırmalar işletme içinde uygulanan meditasyon tekniği ile işletme başarısının arttığını göstermektedir. Çalışanların iş tatmini, yüksek performans ve etkinlik, olumlu iş ilişkileri sağlayabilecekleri, bununla birlikte, işte duyulan endişe, sigara ve alkol kullanımında da azalma gösterdikleri tespit edilmiştir (Summary of Scientific, 2003). Çalışanların fiziki ve akıl sağlıklarında da gelişmeler görülmektedir. Bu tekniğin yaygınlaştırılmasıyla, çalışan memnuniyetindeki artışın yanı sıra, sağlık problemlerinin azalması ile işletme içi maliyetlerde de kar sağlanabilmektedir.

2.11.12. Yaratıcı İmgeleme

Yaratıcı imgelemeyi anlayarak ve uygulayarak hayat yeniden düzenlenebilir. Yaratıcı imgeleme sayesinde kişinin kendisiyle ve yaşadığı dünya ile ilgili inancını, dolayısıyla bu inancın ürünlerini değiştirmek mümkün olabilmektedir. Yaratıcı imgeleme, fikrin olduğu her yerde başarı da var olacaktır felsefesine dayanmaktadır.

Belki herkes mucit olamaz ancak yaratıcı imgelemenin gücüyle bir çok yerde, yeni fikirlerle başarıya ulaşılabilecektir(Gwain,2003).

Yaratıcı imgeleme, bir diğer ifadeyle, hayatta istenen şeyleri yaratabilmek ve hayatı olumlu yönde değiştirebilmek için zihinsel betimleme ve onaylama sanatıdır. Günümüzde artık pek çok alanda, bu tekniğin bilincine varılmış olup başarıyla kullanılmaktadır. Günlük yaşantımızın bir parçası haline getirildiğinde; kişisel gelişime hız kazandırabilir, yaratıcılık yeteneği geliştirilebilir, zararlı alışkanlıklardan kurtulunabilir, mesleki hedeflere ulaşılabilir ve daha sayısız bir çok aktivite gerçekleştirilebilir.

Yaratıcı imgelemenin işleyiş biçimi aşağıdaki gibi açıklanabilir(Roy D.,1996)

- **Fiziksel evren enerjidir:** Fiziksel olarak hepimiz enerjyiz. Hepimiz tek ve büyük bir enerji alanının parçasıyız. Fiziksel anlamda da bizler gerçekten "bir"iz.
- **Enerji manyetiktir:** Örneğin bazen düşünmekte olduğumuz kişiyle "tesadüfen" burun buruna geliriz. Ve o anda gereksindiğimiz bilgi içeren bir kitabı elimize alırız. Yani şekil fikri takip eder. Bir ressama önce bir ilham gelir ancak ondan sonra tablosunu yapmaya başlar.
- Bu tekniğe göre evrene ne gönderirseniz prensibe göre size geri yansır. "Ne ekerseniz onu biçerseniz" özdeyişi bu prensibi içerir. Eğer temelde olumlu yaklaşımlara sahipsek hayattan zevk bekliyor ve bunların düşünüy kuruyorsak bu olumlu beklentilerimize uyacak kişileri durumları yaratır ve kendimize çekeriz. Böylece o düş yaşamımızda çabuk bir biçimde gerçekleşmeye başlar.

Yaratıcı ve etkili bir imgelemede temel adımlar şu şekilde ifade edilebilir (Gwain,2003).

- Hedefler belirlenmeli.
- Net bir fikir düşünülmeli.
- Sık sık üzerine odaklanmalı.

- Ona pozitif enerji yüklenmelidir.

2.11. 13. Altı Şapkalı Düşünme Tekniği

Edward De Bono, altı şapkalı düşünme tekniğini kısaca şu şekilde anlatmaktadır(Bono,1997).

Beyaz şapka: Net bilgiler (tarafsız şapka); görüşülen konu ile ilgili net bilgiler, sayılar, araştırmalar, kanıtlanmış veriler ortaya konur. Beyaz; tarafsız ve objektiftir. Bu şapka objektif olgular ve rakamlarla ilgilidir. Beyaz şapkaca düşünmenin amacı pratik olmaktır.

Kırmızı şapka: Duygular (duygusal şapka); görüşülen konu ile ilgili olarak, kişilere hiçbir dayanağı olmadan hislerini söyleme şansı verir. Kırmızı; öfke, tutku ve duyguyu çağırıştırır. Duygusal bir bakış açısı verir. Amacı arka planda yer alan duygusal algılama biçimini görünür kılmaktır.

Siyah şapka: Tehlikeler (kötümser şapka); görüşülen konunun riskleri, gelecekte doğuracağı problemler, eleştiriler ortaya çıkar. Siyah; karamsar, olumsuz ve kötümserdir. Bir şeyin niçin yapılmayacağını görür. Eleştirme şapkasıdır, ancak bir tartışmada taraf tutmak anlamına gelmez. Düşünme yöntemindeki hatalara işaret edebilir.

Sarı şapka: Avantajlar (iyimser şapka); o işin avantajları ortaya konulur. Getirileri göz önüne alınır. Sarı; güneş gibi aydınlık ve olumludur. İyimser, umutlu ve olumlu düşünme ile ilgilidir. Bu düşünüş, değerli ve yararlı olan şeyleri araştırır ve mantıklı destekler arar. Yapıcı ve üreticidir, somut teklifler ve öneriler ortaya çıkar.

Yeşil şapka: Yaratıcılık (yenilikçi şapka); konuyla ilgili alternatifler araştırılır. Yaratıcılık ön planda tutulur ve toplantıya katılanların yaratıcı olmaları teşvik edilir. Önemli olan fikrin saçma olup olmaması değil, orijinal, yeni, üretken olmasıdır. Yeşil; bereket ve verimli büyüme demektir. Yaratıcılık

ve yeni fikirlerle ilgilidir. Bu şapkayı takan yaratıcı düşünmenin kavramlarını kullanır.

Mavi şapka: Sonuçlar (serinkanlı şapka); düşünce sistematize edilir. Toplantının sonuçları ortaya çıkarılır, durum analizi yapılır ve özetlenir. Mavi; serinkanlılığı temsil eder ve her şeyin üstündeki göğün rengidir. Düşünme sürecinin düzenlenmesi ve kontrolü ile uğraşır, mavi şapka düşünürü orkestra şefi gibidir.

Şapkalar işlevleriyle değil renkleriyle tanımlanır, bunun iyi bir gerekçesi vardır. Eğer bir kişiden bir konu hakkındaki duygusal tepkilerini ortaya koymasını isterseniz, ondan dürüst bir cevap almanız hemen hemen olanaksızdır. Çünkü insanlar duygusal olmanın yanlış bir şey olduğunu düşünürler. Ancak "kırmızı şapka" terimi tarafsızdır. Birisinden bir süre için "Siyah şapkasını çıkarmasını istemek", ondan "Bu kadar olumsuz olmayı bırakmasını" istemekten daha kolaydır. Renklerin tarafsızlığı, şapkaların sıkıntı duymadan kullanılmalarını sağlar. Düşünme faaliyeti tasvip' edilmeme ya da kınanma tehlikeleri olmayan kuralları tanımlanmış bir oyun haline gelir. Şapkalara doğrudan göndermelerde bulunur (Ekser D.,2003).

Altı şapkalı düşünme kavramının iki ana amacı vardır (Gaziantep Üniversitesi Yayınları,2003) İlk amacı düşünürün her seferinde sadece bir şeyle uğraşmasını sağlayarak düşünme faaliyetini sadeleştirmektir.Altı şapkalı düşünme tekniği ile düşünür duyguların,mantığın, bilginin, umut ve yaratıcılığın hepsine aynı anda dikkat etmek yerine onlarla ayrı ayrı ilgilenebilme olanağına sahiptir.

İkinci ana amacı ise; gerekli düşünme biçimlerine istenildiği anda geçiş yapmayı sağlamaktır. Düşünme şapkalarının bir tür kısaltılmış talimatlar olduğu söylenebilir. Altı şapkalı düşünme kavramından en fazla yararın sağlanabilmesi için herkesin oyunun kuralları hakkında bilgi sahibi olması gerektiği açıkça ortadadır. Altı şapkalı düşünme kavramı, ancak insanlar arasında bir tür ortak dil haline geldiğinde verimli olabilecektir.

Bu yöntem, düşünce ve önerilerin belirli bir düzen içinde sunulması ve sistematikleştirilmesi için kullanılmaktadır. "Şapkalar" düşüncelerin ayrıştırılması için kullanılan bir, semboldür. Şapkaların rengi değiştikçe rengin simgelediği düşünceler belirli bir düzen içinde aktarılır.

Altı şapkalı düşünme tekniğinin belirlenen üç önemli avantajı bulunmaktadır(Köksal,2003). Bunlardan ilki; bir konu üzerinde daldan dala atlanarak belirtilen görüşler bir sisteme sokulmuş olmaktadır. İkincisi ise, fazla zaman kaybını önlemektedir. Son olarak, bir karara varma ve sonuçların ortaya çıkmasını kolaylaştırmaktadır.

2.11.14. Güç Alanı Yöntemi

Yönetim bilimine önemli katkılarda bulunan bir teorisyen olan Kurt Lewin'in geliştirdiği ve literatürde "Güç Alanı Analizi" olarak bilinen yaklaşımı, yönetimde insan ilişkileri ve insan davranışları alanına uygulanabilmekte ve en çok değişimi yönetmek amaçlı kullanılmaktadır(Jay,2000).

Güç alanı analizine göre işletmede, destekleyici güçler ve engelleyici güçler olmak üzere birbirine zıt iki güç bulunmaktadır(Jay,2000). Lewin'e göre destekleyici güçler, üst yönetimin alt yönetim kademeleri üzerindeki olumlu ve/veya olumsuz etkileridir. Engelleyici güçler ise, organizasyonun daha yüksek performansla çalışmasını sınırlandıran faktörlerdir.

Örneğin, her organizasyonda tembellik, işten kaçma, hata yapma korkusu vs. nedenlerden dolayı organizasyonun performansının artmasına engel teşkil eden faktörler mevcuttur. Bu engelleyici güçlerin ortadan kaldırılmasında iki farklı yönetim modeli söz konusu olabilir. Organizasyonda takdir ve ödüllendirmeye dayalı bir motivasyon sistemi, yetki ve sorumluluk devri, katılımcı yönetim teknikleri (ekip çalışması, öneri sistemleri vs.), yatay iletişim, ortak vizyon ve misyona sahip olma gibi faktörler organizasyonun gelişmesini engelleyici faktörlerin ortadan kalkmasına yardımcı olabilir.

Buna karşın organizasyonda korkuya ve cezalandırmaya dayalı bir sistemin aynı zamanda, merkeziyetçi-hiyerarşik bir yönetim yapısının mevcut olması durumunda ise organizasyonun önündeki engelleyici güçlerin ortadan kaldırılması zor olabilir. Bu durumda organizasyona karşı duyulan güven ortamı yok olur ve organizasyona karşı düşmanlık daha da artabilir(Aktan C.,2003).

Bir diğer ifadeyle, güç alanı analizi, bir problemin çözümünü destekleyen veya karşı olan faktörlerin belirlenmesi için kullanılır. Değişim güçler arasındaki mücadelenin sonucudur. Bu fikri ifade eden tekniğe güç alanı analizi denir. İstenen değişikliğin tüm yönlerini görmeyi sağlamaktadır. Destekleyici güç değişikliğe zorlayan, önleyici güç ise hareketi engelleyen güçtür.

Güç alanı analizi yaratıcı düşüncenin oluşmasına aşağıda belirtilen şekilde yardım etmektedir , (Gaziantep Üniversitesi Yayınları,2003).

- Arzulanan değişiklik için insanları her şeyi bir arada düşünmeye zorlar. Burada yaratıcı düşünce desteklenmelidir.
- Kişileri denge çizelgesinin her iki yanındaki faktörlerin önceliği hakkında fikir birliğine varmaları için cesaretlendirir.
- Değişime başlamak için hedef seçmede bir başlangıç noktası sağlar.

Kurt Lewin' in güç alanı analizi, özet olarak organizasyon yapısı ve kültürünün çalışanlar üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini görmeye imkan sağlayan önemli bir tekniktir.

2.11.15. Zihin Haritası Yöntemi

Zihin haritası (mind map), beynin doğal çalışma şekline uygun, düşünce geliştirme, öğrenme ve iletişim aracıdır. Bu teknik 1970'li yılların ortasında Tony Buzan tarafından geliştirilmiştir. Zihin haritası hem yaratıcılığı hem de üretkenliği artırır. Bu yöntemle düşünce üretmek, organize etmek ve göstermek çok kısa zaman alır. Zihin haritası yöntemiyle sağ beyin ağırlıklı

2.11.16. Diğer Teknikler

Yaratıcılığı artırmak için yukarıda açıklanan tekniklerin yanı sıra diğer tekniklerin de kullanılması önerilmektedir. Sağ beyni kullanma bu tekniklerden ilki olarak gösterilebilir. Beynin sol yarısının daha sayısal ,sağ yarısının ise sezgi temelli ve soyut davranışlara odaklı olduğu tespit edilmiş ve yaratıcılık için sağ beynin daha etkin hale getirilmesi önerilmiştir (Jay,2000)

Kişinin gün içinde yaratıcılığın en yüksek ve en düşük olduğu zamanları belirlemesi yani bir anlamda yaratıcı zaman periyodunu tanımlaması da onun çalışmalarına yardımcı olabilmektedir. Son olarak günlük yaşamın sorunları ile uğraşan kişinin, aklına gelen fikirleri unutmaması için bir günlük ya da not defteri taşıması önerilmektedir. Böylece akla gelen yeni fikirleri sorunsuzca hatırlamak her zaman mümkün olabilecektir.

Yukarıda açıklanan yaratıcılığı geliştirici program ve teknikler, problemlerin çözümü, yeni fikirlerin ortaya çıkarılması ya da yeni bir ürünün keşfedilmesi için evrensel bir takım yollar sunmaktadır. İşletmelerin daha yaratıcı olabilmesi için, bahsedilen program ve teknikleri göz ardı etmemesi, söz konusu teknikleri öğretici eğitim programlarını sürekli kılması önerilmektedir. Bireyin var olan alışkanlıklarından kurtularak değişik bakış açıları kazanmasına ve yaratıcılığını ön plana çıkartmasına yarayan yaratıcılık teknikleri günden güne artış göstermekte, bu da konuya olan ilgi ve ihtiyacın giderek arttığına işaret etmektedir.

BÖLÜM 3

EĞİTİMDE YARATICILIK

3.1 Eğitimde Yaratıcılık

Toplumların değişim ve dönüşümünü gerçekleştiren yaratıcı insanlardır. Günümüzde de bu yaratıcı insanlara fırsat vermek, önlerini açmak, yaratıcılık eğitimine yer vermek toplumsal gelişme için bir zorunluluktur (Güleryüz, 2001).

Bir toplumun gelişmesi ve geleceği o toplumdaki insanların yaratıcılığı ile yakından ilişkilidir. Yaratıcılık buluşlara, buluşlar teknoloji ve üretime dönüşmekte, sonuçta ekonomik anlamda kalkınma ve toplumun genel refah düzeyi yükselmektedir. Yaratıcılıkları değerlendirilemeyen, üretici becerilerden yoksun bireylerden oluşan toplumların maliyeti yüksek olmaktadır. Yaratıcı sorun çözme becerilerinin geliştirilmesinin, demokrasilerini yerleştirmeye ihtiyacı olan toplumlar için önemi açıktır. Yine toplumların geleceği oluşturmaları, öngörülerde bulunmaları ancak geleceği yaratmaları ile mümkündür. Toplumsal yaratıcılığın, akıl ve bilincin yönetime yansması, kararlara katılım, çoğulcu demokrasi kültürünün bir gereğidir. Buradan hareketle bireyleri topluma hazırlayan eğitim kurumlarının yaratıcılığının değerlendirilmesi ve geliştirilmesi, toplumsal kalkınmanın vazgeçilmez bir parçasıdır (Cürebal, 2002). Yaratıcılık ve eğitim, birbirlerini doğrudan etkileyen önemli kavramlardır.

Yaratıcı anlayış ve niteliklerden yoksun geleneksel eğitim, günümüz çağdaş eğitim yöntemlerinde kabul görmeyen bir yaklaşım olarak düşünülür. Ne yazık ki bazı okullar (formal eğitim) akademik-analitik düşünceyi ön plana çıkararak, yaratıcı eleştirel düşünceyi körelten bir anlayışa sahiptir. Yine Öktem' e göre (2001) Geleneksel eğitim sistemimiz çözümleyici zekâyâ yöneliktir ve buna uygun hazırlanan testlerle daha çok bu yön ölçülür, yaratıcı ve evirgen zekâ ise unutulmaktadır. İnsanların yaş ve eğitim düzeyi ne olursa

olsun kendi anlayışlarına, düzeylerine uygun yaratıcı etkinliklerde bulunarak becerilerini Geliştirebilirler. Doğuştan var olan yetilerin yanı sıra insanda yaratıcı becerilerinin geliştirilmesinde koşullar oldukça belirleyici önemli bir özellik olarak karşımıza çıkar. Yaratıcılık her ne kadar doğuştan gelen bir özellikse de; yaratıcı düşünme, yaratıcı bakış açıları ve yaratıcı beceriler büyük ölçüde, öğrenilebilen, öğretilebilen davranışlardır (Artut, 2002). İşte bu öğrenilebilen davranışlar eğitimle daha kolay ve sistemli bir şekilde kazandırılmaktadır.

Temel bir insan hakkı olarak eğitim kurumları, öğrencilerin yeteneklerini ortaya çıkarabilmeli ve bireyleri "olabileceklerinin en iyisi yapabilmeli ve kendini gerçekleştirmiş bireyler olmalarını" sağlamalıdır. Toplumun bir üyesi olarak bireylerin de kendisinin, çevresinin, ülkesinin ve dünyanın sorunlarını kavrayarak onlar üzerine düşünceleri ve çözüm üretebilmeleri yaratıcı beceriler istemektedir. Ülkemizin eğitim anlayışının temelinde ise 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun Genel Amaçlarının 2. maddesinde belirtildiği üzere" yapıcı yaratıcı ve verimli bireyler yetiştirmek hedeflenmiştir. Yine ilköğretim kurumlarının amaçlarında da "öğrencilerin ilgi, istidat ve kabiliyetleri istikametinde yetiştirilmesi, estetik duygularının gelişmesi, hayal ve yaratıcılık gücünün artmasını sağlamak" yer almaktadır (Uysal, 1998).

Talim Terbiye Kurul Başkanlığı bu bağlamda "yaratıcı düşünmenin" geliştirilmesiyle "ulusal" ve "kültürel değerlerimizin" öncelikle yüceleceğine inanmakta ve yaratıcılığın teşviki için şu maddelerin önemine değinmektedir . (Başer, 2001).

1. Öğrencinin eğitimsel süreçlerde daha aktif olması ve eğitimsel tercihlerini "kendi yetenekleri" ve "olanakları" doğrultusunda daha çok kullanabilmesi,
2. Öğretim programlarının, "ders disiplinin", "bireyin" ve "toplumun" beklentilerini gerçekleştirilmesi,
3. Temel kavramların "kuru bilgi" olarak değil, konular içinde pratik durumlara "uygulanacak" şekilde "işlevsel" olması ve derinliğine öğretilmesi,

4. Ezbere dayalı bilgi kazanımı yerine; "eleştirel düşünme", "problem çözme", "proje üretme", "değerlendirme" gibi daha üst kazanımların ön planda tutulması,
5. Öğrenci başarısının ölçme ve değerlendirilmesinde bireyin "uygulama yeterlilikleri", "yaratıcı düşünme" gibi kazanımlarının da dikkate alınması,
6. Herkesin, yetenekleri ve olanakları ölçüsünde başarılı olabileceği eğitimsel seçeneklere yönlendirilmesi,
7. Öğretmenin yeni rolünün "sınıfın tek hakimi öğretici" olarak değil, "öğrenmeyi öğreten", "öğrenmeyi kılavuzlayan" ve "öğrenme ortamını düzenleyen" kişi olarak belirlenmesi,
8. Eğitimsel süreçlerde, öğrencilerin "birey" olarak merkeze alınmasına özen gösterilmesi,
9. Öğretim programlarının "disiplinler arası yaklaşım" ve "kültürler arası yaklaşım" la hazırlanması ve işlevsel olarak uygulanması,
10. Öğrenme ortamlarının "yaratıcı düşünmeyi" daha çok destekleyecek çağdaş eğitim araç, gereçleriyle donatılması, önceliklerimiz arasında yer almaktadır.

Öğrenme ve öğretme ortamları öğrencinin yaratıcı davranışlarını geliştirecek biçimde düzenlenmelidir. Bunun için öğretmen, anne ve babalar çocukların çok boyutlu düşüncelerini sağlamak için uygun strateji, yöntem ve teknikleri eğitim ortamında kullanmalıdırlar. Yaratıcı düşüncenin oluşması için buluş yolu, araştırma, soruşturma ve tam öğrenme stratejileri, güdümlü tartışma, örnek olay, gösterip yaptırma yöntemleri ile, küçük ve büyük grup tartışması, münazara, drama, yaratıcı drama, gösterme, yaptırma, deney, gözlem, beyin fırtınası, workshop, demonstrasyon, problem çözme gibi teknikler eğitim ortamında uygulanabilir (Temel, 2001).

Öğrencinin kendini özgür hissedeceği, bir öğrenme öğretme ortamı olmalıdır. Yaratıcılık; 2-7 yaşlar arasında dramatizasyon, demonstrasyon, yaratıcı drama, rol yapma gibi tekniklerle geliştirilebilir. Bu yaşlar somut işlemler dönemine denk düştüğünden eğitsel oyunlar eğitim ortamında sıkça

kullanılmalıdır. 11-15 , yaşlarında ise, çocuk soyut işlemler dönemine girmiştir. Bu dönemde şiir, öykü, anı yazma, resim yapma, bilimsel düşler kurma ve geliştirme daha baskındır. Bu dönemde de bu tür etkinliklere yer verilmelidir.

Öğrencinin problemin farkına varmasına, onu anlayıp sınırlamasına, denenceler kurmasına ve diğer kişilerle birlikte çalışmasına imkan ve fırsat verecek şekilde eğitim ortamı düzenlenmelidir. Aynı zamanda yeni düşünceler, kuramlar, sistemler üretmesini engelleyen kültürel değişkenler ortadan kaldırılmalı, öğrenci özgün, yeni ve tutarlı ürünleri ortaya koyduğunda bu ürünler . pekiştirilmelidir. Oysa bizim eğitim ortamında ve kültürel yapımızda, bu tür düşünce ve davranışlar hemen hemen her yaşta ve ortamda engellenir. Özellikle üstün yetenekli çocuklar, bu konuda en çok zarar görenler olduklarından, onlar için ayrı eğitim programları hazırlanmalıdır. Öğrenciler eğitim ortamında sürekli desteklenip yüreklendirilmelidir; çünkü yaratıcılık; bilişsel, duyuşsal, devinişsel yani kültürel bir etkinlik sonucu ortaya çıkabilir. Sınıf ortamında yaratıcılığı geliştirmek için öğretmenler şu tür etkinliklerde bulunabilirler. Öğretmen öğrencilere bir öykü, anı, olay anlatabilir, bir film, oyun sunabilir ve en can alıcı yerinden keserek \ "bundan sonra neler olabilir, ya da siz olsanız neler yapardınız, neden?" gibi sorularla onların düşünmelerini, yeni yollar önermelerini isteyebilir. Bu gibi durumlarda, öğrencilerden özgün görüşler gelebilir. Özellikle yöntemlere, mantığa, düşüncelere ters düşen, onlarla çelişen görüş, yöntem ve mantıkların üretilmesi için öğrenciler yüreklendirilmelidirler. Çünkü yaratıcı düşünme; yanal düşünme (lateral) yi gerektirir. Yanal düşünmede, alışılmış .düşünce ve yöntemlere ters düşen akıl yürütmeler ve görüşler baskındır (Ulgün, 2001).

Öğrencilere yaratıcı drama, sosyo drama kullanma imkan ve fırsatı verilmelidir. Bunun için öğrencilere bir problem sunulmalı, onların problemle ilgilenmeleri sağlanmalıdır. Problemden çatışmalara, kilit karakterlere yer verilmeli, öğrencilerin bunları bulmaları için gerekli ipuçları, dönüt ve düzeltmeler eğitim ortamına sunulmalıdır. Bu tür etkinliklere tüm öğrenciler, seyirci ve dinleyiciler aktif olarak katılmalıdırlar. Öğrenciler çatışmaları, kilit

karakterleri, çelişkileri bulduktan sonra bunların çözümü için yeni yollar, denenceler üretmelidirler. Son basamakta ise, problemin çözümüne geçmeden yeri geldikçe etkinliklere ara verilmelidir.

Yaratıcı düşünceyi, kişilerde geliştirmek için eğitsel oyunlar, hedef davranışlara ve kişinin hazır bulunuşluk düzeyine göre sınıf ortamında kullanılabilir. Bunun için okul bahçeleri, parklar, caddeler, duvarlar, boş alanlar bu tür etkinlikler için açılmalı buralar yeniden düzenlenmelidir. Bilgisayar, televizyon, video, çok amaçlı araç-gereçler yaratıcı düşünceyi geliştirmede etkili bir biçimde kullanılabilir. Özellikle bilgisayar kişinin çok boyutlu düşünmesine, yeni modeller, kuramlar, çözüm yolları bulmasına yardımcı olabilir.(Aslan, 2000)

3.2 . Yaratıcılık Ve Okul

Hızlı bir değişim sürecinin yaşandığı bu çağ bilgi çağı olarak adlandırılmaktadır. Bu çağın özelliği ise, öğrenebilir insan davranışlarıdır. Can' a (1998) göre bunlar; bilim dünyasının verilerini anlamak, yorumlamak, kullanmak, yenilerini ortaya koymak, problem çözme yeteneği kazanmak gibi özelliklerdir.

21. yüzyıl toplumunda bireylerin yaratıcılığı önemlidir. Bilgi çağının bireyleri, kendini gerçekleştiren, girişimci, yaratıcı ve üretici olmaya yöneliktir (Özdemir, 1997). Bilgi çağının eğitimi, yaratıcı ve yenilikçi insanları yetiştirmeyi temel amaç edinmektedir. Bilgi çağında bilgiler aktarılmakla öğretilemeyecek kadar çoğalmakta ve bu nedenle eğitim-öğretimde bilgi aktarılmaktan daha çok bilgiye nasıl ulaşılacağı üzerinde durulmaktadır (Erdoğan, 2000). Açıkalin'a (1995) göre; geleneksel yaş sınırlaması geçerliliğini yitirecek, zira sona ermiş bir eğitim olmayacak, iş yerleri de çalıştırdıkları insanları, öncelikle de yöneticileri yetiştirme ve geliştirmenin sorumluluğunu yüklenmiş olacaktır.

Okullar çevreye açık olan, bireyselliğe yer veren, çeşitliliğin barındırıldığı yerlerdir. (Erdoğan, 2000) Okullar, bilgi üretebilen yerler olmaktadır. Öğrencilere bilgiye ulaşma yolları ve bilgiye ulaşabilecekleri teknolojileri kullanabilmeleri öğretilmelidir. Okulların asıl işlevi, öğrenci yaratıcılığını ve öğrenme kapasitesini geliştirmek olacaktır. Okul, örgütsel kültüründe önemli değişiklikler gösterecektir. Bu kültür, bilimsel gelişme yenilik ve yaratıcılığa açık, insan kaynaklarına değer veren, bireyin kendini gerçekleştirmesine yardım eden örgütsel kültür olmalıdır ve bireysel yetenekler üzerinde yoğunlaşmalıdır (Çelik, 1997).

Sungur (2001) yaratıcı okulların eğitsel ilke ve çalışma ilkelerini aşağıdaki şekilde sıralamaktadır.

3.2.1. Yaratıcı Okulun Eğitsel İlkeleri:

- İnsanlığa saygı/Kendine saygı.
- Bireyin büyümesine sınırsız destek verme.
- Kişilerarası bağlılık.
- Öznelliğe değer verme.
- Zamanı etkili kullanma.
- Dostluk/ Kendini sevmek.
- İşbirliği/Takımla çalışabilme.
- Geleceğe güvenme.
- Aileyi koruma.
- Demokrasiyi koruma.
- Özerkliğe değer verme.
- Nezakete değer verme.
- Yanılma özgürlüğüne izin verme.
- İyi bir tüketici olma.

3.2.2 Yaratıcı Okulun Çalışma İlkeleri;

Sungur (2001) yaratıcı okulun çalışma ilkelerini aşağıdaki gibi sıralamıştır;

- Demokratik; katılma, tartışma sonucu oluşan fikir birliğine dayalı eğitim, öğretim ve yönetim süreçlerinin,
- Üyelerden yüksek beklentilerin,
- Güven ve gizliliğin olduğu,
- Takım çalışmasının uygulandığı,
- Deney, gözlem ve yanılma özgürlüğüne izin veren,
- Kabul ve karşılıklı saygının olduğu,
- Koruma, kollama ve onur duygusu veren,
- Karara katılmanın olduğu,
- Bilgi, yaratıcı ve yeterlik temellerine dayalı,
- Özgün geleneklere bağlılığın hakim olduğu,
- Dürüst ve açık iletişimin kullanıldığı,
- Başarı, yönelimli,
- Özerkliğe değer veren,
- Bireyin sürekli gelişimi ve performans düzeyini yükselten,
- Toplumsal ve doğal çevre sorumluluğunun kıvancını paylaşan,
- Karşılıklı hizmet içi eğitimin vurgulandığı bir okul, bir felsefe, bir alt kültür paylaşımının heyecanını kutlayan eğitim ve çalışma ortamını yaratmaktır.

3.2.3. Yaratıcılığı Geliştirme ve Öğretmen Özellikleri

Rıza' ya (2001) göre, öğretmen merkezli öğretim metotları öğrenciyi pasifleştirdiği için öğrencilerin yaratıcılık gelişimlerini engellemektedir. Yaratıcılık için öğrenci merkezli öğretim metotlarının kullanılması gerekmektedir. Bazı öğrenciler bireysel çalışma ile yaratıcı başarıya ulaşırlarken bazı öğrenciler de grup çalışması ile bu başarıyı gösterirler. Bu

nedenle, öğrencilere alternatif öğretim metotları uygulayarak onlar için uygun öğrenme ortamları yaratmaya çalışmalıdır.

Torrance'ye göre, öğretmenin sınıf içindeki tutumları ve öğretmenin sınıfı etkili kullanması yaratıcılık gelişimi için önemlidir (Torrance, 1968).

Yaratıcılığı geliştiren öğretim ortamları öğrencilerin kendilerini özgür hissettikleri ortamlardır. Bu ortamları sağlamak ise öğretmenlerle mümkündür(Sönmez, 1994). Ezbere dayalı, tek düze, öğretmen merkezli öğretim yapan, baskıcı-otoriter, yanlış yapabilme özgürlüğü sağlamayan öğretmenler yaratıcılığın önündeki en büyük engel olmaktadır.

Aşağıda genel olarak yaratıcılığı geliştiren öğretmen özellikleri yer almaktadır (İlhan,2002).

- Bireysel olarak, grupça veya tüm sınıfla işbirliği içinde konu ile ilgili sorunları çözebilen,
- Öğrencilerin görüşlerini anlayabilmede empati ve iletişimin anlam ve önemini bilen,
- Tek yönlü değil çok yönlü düşünebilen,
- Paylaşıcılığı vurgulayan bir öğretim biçimini uygulayabilen,
- Öncelikle öğretmenin mesleğini sevmesi ve bunu öğrencilerine hissettirmesi gerekir,
- Öğretmen hazırladığı konuları heyecan verici ve öğrencilerin mümkün olduğunca gerçek yaşamla bağlantı kurma becerisini sağlayıcı olmalıdır.
- Öğretmen karmaşık konuları anlaşılabilir hale getirmelidir.
- Öğretmen öğrencilerine bilgi ve düşünmeyi, hayal gücünü kullanmayı gerektiren yanıtlar sağlayıcı sorular yöneltmelidir,
- Öğretmen öğrencilerin düşüncelerini dinlemeli ve değer verdiğini göstermelidir.
- Öğretmen öğrencilerinin aktif olarak çalışabileceği çalışma ortamını sağlamalıdır.
- Öğretmen öğrencilerini yüreklendirmeli, onların üstlendikleri görevleri başarıyla tamamlamalarını sağlamalıdır.

- Öğretmen sert tavırlı değil, yumuşak, nazik tavırla öğrencilerine yanaşmalıdır.
- Öğrencilere sadece bir öğrenci gibi değil aynı zamanda onlara sorumluluk sahibi bir birey gibi davranmalıdır.
- Sınıfta rahat ve eğlenceli, hoş bir atmosfer yaratmalıdır.
- Sınıfta her koşulda hakim olmalıdır.
- Derste konusunu ilginç ve canlı bir biçimde sunmalıdır.
- Dersi anlaşılabilir kılmalıdır.
- Öğrencilerin başarılı olmalarını sağlayıcı bir biçimde neyi nasıl yapacakları konusunda açıklamalar yapmalıdır.
- Öğrencilerin başarılı sonuçlar çıkarabileceği bir eğitim ortamı düzenlemelidir.
- Zorlanan öğrencilere yardımcı olmalıdır.
- Öğrencilerin yeteneklerine uygun aktiviteler seçmelidir.
- Öğrencilerine motive edici övgülerde bulunmalıdır.
- Öğrencilerin beklentilerini yüksek tutmalarını teşvik etmelidir.

Ayrıca yaratıcı bir öğretmende kendisine sorması gereken sorular ise şu şekilde belirlenmiştir (İlhan,2002).

1. Öğrencilerime ne gibi bilgiler vermeye çalışmalıyım?
2. Bu bilgiyi öğrenirken öğrenci ne kazanacaktır?
3. Benim onlardan beklentilerim neler olacaktır?
4. Öğrencilerimden nasıl yanıt beklemekteyim?
5. Hangi yöntemi/ yöntemleri kullanmalıyım?
6. Hangi ders araç-gereçlerini kullanırsam ders başarılı geçer?

3.3. Eğitim Programları Ve Yaratıcılık

Demirel'e (1997) göre eğitim programı bir programlama, bir plan ya da öğrenme yaşantıları olarak tanımlanır. Eğitim programında " ne " sorusuna yanıt aranır Eğitime gerçek akışkanlığı veren eğitim programlarıdır. Öğrenci

açısından program, öğrenme yaşantıları düzeni, eğitimci açısından ise eğitim durumları düzenidir.

Eğitim sistemimize ilişkin yapılan eleştirilerin pek çoğu da eğitim programlarıyla ilgilidir. Programlarla ilgili yapılan eleştiriler genellikle:

- ❖ Programların içerik yönünden çok ağır,
- ❖ Yıllardır pek fazla değişiklik ve gelişme göstermediği,
- ❖ Bilgi ağırlıklı olup ezberci öğrenmelere yol açtığı,
- ❖ Öğrenciyi düşünmeye ve bireyselliğini ortaya koymaya teşvik etmediği,
- ❖ Öğrencinin yaratıcılığını körelttiği ve pasif öğrenmelere neden olduğu şeklindedir,

Temel eğitim olarak adlandırılan ilköğretimin ilk yıllarına ilişkin kazanılan davranışların ve alışkanlıkların değiştirilmesi oldukça zor ve zahmetlidir. Yapılan uygulamalarda başından itibaren bilinçli bir yol izlenmesi gerekmektedir. Yaratıcı düşünmenin gelişmesinde yalnızca eğitim programları yeterli değildir. Ancak yapılan eğitim ve öğretimin tarzını eğitim programları belirler. Bu nedenle yaratıcılığın gelişmesi adına yapılacak düzenlemelerin öncelikle programlara yansması beklenmektedir (Atkinci, 2002)

Eğitim programlarında amaçlar öğretimin niçin yapılacağına belirleyicisidir. Öğretmen sınıfta programda belirlenen amaçları gerçekleştirmektedir. Hangi kademede olursa olsun her öğretmen öncelikle eğitim programlarına göre hareket etmeyi düşünmektedir. Aynı durum öğrenciler içinde söz konusudur. Okul öncesi dönemde yaratıcı düşünme yeteneklerini (merak, hayal gücü, sına, soru sorma gibi) kullanarak öğrenen çocuklar, okula başladıktan sonra eğitim programlarının amaçları doğrultusunda belirlenen öğretim etkinliklerine uygun düşünme alışkanlığı oluşturmaktadırlar. Araştırma sonuçları ve literatür verileri de göstermektedir ki okullarımızda geleneksel bir anlayışla devam eden bu süreç çocuklarda yaratıcılık gelişimini sağlayamaz.

Yaratıcılığı geliştirmek için eğitim programlarının da düzenlenmesi gerekir. Bilgiyi bulmaya yardımcı ezbersiz bir eğitim programı yaratıcılığı geliştirmeyi kolaylaştıracaktır. (Özden1997) ,yaratıcılığı geliştirmeye yönelik bir eğitim programının amaçlarını şöyle sıralamaktadır:

- ◆ Yaratıcılık bilinci ve yaratıcı tutumların kazanılması,
- ◆ Yaratıcılığı yaşatacak öğrenme etkinliklerinin düzenlenmesi,
- ◆ Yaratıcılık sürecinin anlaşılması,
- ◆ Yaratıcı düşünme tekniklerinin öğretilmesi,

Özden'in de belirttiği gibi programlar, yaratıcılığı geliştiren tutumları kazandırmayı amaçlamalıdır. Eğitim programları yaratıcılığı geliştirme yönünde öncelikle bireylerde yaratıcılığa ilişkin tutumlar oluşturmayı hedeflemelidir. Özden (1997), yaratıcılık bilincinin yerleşmesi ve yaratıcı tutumların kazanılmasının yaratıcılık eğitiminin %90'ını oluşturduğunu ifade etmektedir. Bir eğitim programı, yaratıcı düşünmeyi geliştirmeye, öncelikle yaratıcılık bilincini oluşturmakla başlamalıdır. Yani öğrenciler yaratıcı düşünebilmeleri için yaratıcılığın ne olduğunu kavramalıdırlar. Bilgi ağırlıklı eğitim programlarının bu amaçları ne derece 'kazandırabileceği tartışılmalıdır. Yaratıcılığı geliştirmeye yönelik bir eğitim programında amaçlar öğrencilerin,

- ❖ Yaratıcılık bilinci ve tutumu kazanmasını,
- ❖ Bireysel düşünme yeteneklerinin gelişmesini,
- ❖ Zihinsel süreçlerini çok yönlü kullanmasını,
- ❖ Hayal gücü ve sezgi yeteneklerinin geliştirilmesini,
- ❖ Sorunlar karşısında çözüm üretebilme becerisinin geliştirilmesini,
- ❖ Özgün düşünceler üretebilmesini sağlamayı hedeflemelidir.

Eğitim sistemlerinin önemli bir unsuru olan eğitim programlarının düşünme becerilerini kazandırmada ve bu becerileri geliştirmede etkin bir rolü olduğu düşünülmektedir. Çünkü eğitim programları öğretim tarzını ve ulaşılacak hedefleri belirler. Bilgi depolamanın yanında bilgiyi kullanabilme, kalıpsallaşmış düşünce yerine yeni düşünceler üretebilme, var olan problemlerin yanına, geleceğin problemlerin keşfedip ekleyebilme becerisini

sağlamayı amaçlayan eğitim programları bu anlamda yaratıcı düşünmenin gelişmesine imkan sağlayacaktır (Atkıncı, 2002).

3.4. Öğrenci Merkezli Eğitim ve Yaratıcılık

Öğrenci Merkezli Eğitim Uygulama Modeli'nde Öğrenci Merkezli Eğitim; "bireysel özellikler dikkate alınarak, bilimsel düşünme ve iletişim kurma becerisine sahip, öğrenmeyi öğrenmiş, üretken, bilgiye ulaşım kullanabilen, yaratıcı, evrensel değerleri benimsemiş, teknolojiyi etkin kullanan ve kendini gerçekleştirmiş bireyler için, eğitim sürecinin, her aşamada birey katılımını sağlayacak biçimde yapılandırılması" olarak belirtilmiştir (Erdem, 2005),

Çeşitli tanımlar sonucunda iki tür eğitim anlayışı ortaya çıkmıştır.

- 1) Geleneksel Eğitim (ezberci - bankacı tipi - öğretmen merkezli eğitim)
- 2) Öğrenci Merkezli Eğitim (değişimci - gelişimci-yaratıcı - özgürlükçü eğitim) (<http://www.abone.turk.net> , 4 Ocak 2007)

Öğrenci Merkezli Eğitim; eğiten ve eğitilenlerin kendi gerçekleri üzerinde düşünerek, eleştiri yaparak, durumlarını iyileştirmek için var olan tüm koşulları değiştirme yeteneklerini kullanarak öğretme ve öğrenme ortamlarını hazırladıkları bir süreçtir; akılcılıktır, bilimselliktir ve çağdaşlıktır. Öğrenci Merkezli Eğitim Modeli'nin temel hedefi öğrenciyi merkeze alarak; birey olarak kendisinin ve sistemin ihtiyaç duyduğu değişim sürecini başlatmaktır. Öğrenci Merkezli Eğitim, öğrenmeyi öğrenmenin esas olduğu, her öğrencinin farklı zaman, tür ve hızda öğrenebileceğine inanan, düşünme becerilerini geliştirmenin yaratıcı düşünceyi geliştirdiğini kabul eden bir yaklaşımdır (<http://www.earged.meb.gov.tr>, 4 Kasım 2006).

Öğrenci Merkezli Eğitim'e göre öğrenci:

1. Kendini tanır ve bireysel özelliklerinin farkında olur,
2. Yetenek ve ilgi alanlarının farkında olarak bunları geliştirir,
3. Kişisel, bilişsel, sosyal ve devinsel gelişim için istekli olur,
4. Kendini gerçekleştirme bilincini yaşam biçimi haline getirir,
5. İşbirliği ile çalışma becerisi kazanır,
6. Grupla uyum içinde çalışır ve düşüncelerini rahatlıkla söyler,
7. Problem çözme ve karar verme becerisi kazanır,
8. Eleştirel düşünme beceri ve alışkanlığı kazanır,
9. Sorgulayan ve neden sonuç bağı kuran bir düşünce yapısına sahip olur,
10. Etkili iletişim becerilerini geliştirir,
11. Bilgi edinme yollarını öğrenir ve bilgiyi kullanır,
12. Kendine özgü öğrenme stillerinin farkına varır ve bunları etkili şekilde kullanır,
13. Akademik bilgiler ile yaşam arasında bağ kurar,
14. Bilimsel düşünme becerisini yaşam biçimi haline getirir,
15. Teknoloji ürünlerini tanır ve bunları kullanma becerisi kazanır,
16. Yordamda bulunur, olası problemlere çözüm önerileri getirir,
17. Anlamli öğrenme için öğrenme stratejileri geliştirir,
18. "Yaşam Boyu Öğrenme" bilincini yaşam biçimi haline getirir,
19. Zamanını ve enerjisini verimli kullanır,
20. Yaratıcı düşünme becerilerini geliştirir.

(<http://www.earged.meb.gov.tr> 4 Kasım 2006)

Çağımız insanı için hedeflenen özelliklere ulaşmak için belirlenen özellikleri sınıf ortamında kazandırmanın en etkili yolu öğrenci merkezli öğretim yöntemleri kullanmaktır. Bu yöntemlerden bazıları:

Öğrenci Merkezli Öğretim Metotları:

- Gösterme Yöntemi
- Rol Yaptırma Yöntemi
- Bilgisayar Destekli Eğitim
- Simülasyon Yöntemi

Öğretmen-Öğrenci Etkileşimli Yöntemler:

- Beyin Fırtınası
- Soru Sorma Tekniği
- Tartışma Tekniği
- Grup Çalışması

Öğrenme ve öğretme ortamları öğrencinin yaratıcı davranışlarını geliştirecek biçimde düzenlenmelidir. Bunun için öğretmen, anne ve babalar, çocukların çok boyutlu düşüncelerini sağlamak için uygun strateji, yöntem ve teknikleri eğitim ortamında kullanmalıdırlar. Yaratıcı düşüncenin oluşması için buluş yolu, araştırma soruşturma ve tam öğrenme stratejileri, güdümlü tartışma, örnek olay, gösterip yaptırma yöntemleri, küçük ve büyük grup tartışması, münazara, yaratıcı drama, gösterme, yaptırma, deney, gözlem, beyin fırtınası, problem çözme gibi teknikler eğitim ortamında işe koşulabilir (<http://www.geocities.com/firatyuceltr>. 14 Mart 2007).

3.5. Okul Yönetimi Ve Yaratıcılık

Örgütler, kültürlerini ve alt kültürlerini karakterize eden yargıların bir araya gelmesiyle öğrenirler. Yeni örgütsel tepkiler; alt kültürlerde, öğrenme kültürlerindeki değişiklikleri yenilemeye ihtiyaç duymazsa, diyalog böyle bir öğrenmenin esas unsuru olacaktır. Öğrenen örgüt öğrenmeyi teşvik eden, personeli geliştirmeyi ön plana alan, açık haberleşme ve yapıcı diyalogu ön plana çıkaran örgüttür (Koçel, 1995).

Yaratıcı örgüt insanların nasıl değişebileceklerini, kendi gerçeklerini nasıl üretebilecekleri keşfettikleri yerdir (Senge, 1993). Öğrencilere analitik düşünce, eleştirel bakış, yargıya varma becerisi, sayısal mantık, zıt bakış açılarını dengelemek gibi bazı anahtar bilişsel becerilerin, nasıl öğrenildiği ve nasıl düşünüldüğü, gibi duyuşsal özelliklerin kazandırılması yaratıcı okul açısından önemli hedeflerdir.

Yaratıcılığı destekleyen kültüre sahip bir örgütte; yönetim, görevliler ve müşteriler öğrenme ve gelişme imkanlarına da sahiptir. Gruplar aktif olarak diyalog ve görüşme sürecine girerler. Gruplar arasında sağlam iletişim kurmayı kolaylaştıracak liderlerin rehberliğine ihtiyaç vardır (Töremen, 2001).

Okul yönetici, yaratıcı okulda öğretim ortamlarını insan, doğa ve teknoloji yönünden zengin bir ortamda çeşitlendirmek ve farklılaştırmak için çevre ve okul kaynaklarını en üst düzeyde kullanmaya çalışır. Okul yönetimi, bol miktarda malzeme, araç, gereç, fen bilgisayar laboratuvarları, öğrenme merkezleri, iş atölyeleri ve geniş olanaklara sahip kitaplık ve okuma merkezlerini öğrencilerin her saatte kullanabilecekleri durumda tutmaya çalışır. Bunları gerçekleştirecek finansman, kadro, yetişmiş insan gücü gereksinimlerini karşılamak için üst yöneticileri ikna etmek, okul çevresini okul yönetimindeki kararlara katmak durumundadır. Yaratıcı çocukların gelecekte başarımları ve üst düzey bir yetenek ortamına gelebilmeleri için erken yıllardan başlayarak okula ilişkin bir dizi

1. Okul kuralları,
2. Ödül ceza sistemleri,
3. Okulda kazandırılacak değerler,
4. Eğitim programları,
5. Kazandırılacak beceriler, okul yönetiminin liderliğinde veliler ile birlikte saptanmalıdır.

Okul çalışma plan ve beceri envanterleri ortaya çıkarıldıktan sonra yapılacak işler bir toplumsal kontrat, bir aile sözleşmesi biçiminde yeniden

oluşturulur. Bu tür bir çalışma yönetiminde, okuldaki yöneticinin öğretmen ve velinin ajandasında ortak etkinlikler aynı sayfada yer alırlar.

Yaratıcı yöneticinin etkinliklerinde öğrenci merkeze alınmış bir bireydir. Yöneticinin yarattığı yenilikçi okul kültüründe okula ilişkin tüm üyelerin bilmesi ve aynı yönde enerjisini kullanması gereken şu temel değerler var olmalıdır (Sungur, 2001).

- Her çocuk zekidir.
- Her çocuk yaratıcıdır.
- Her çocuk bir bilim adamıdır.
- Her çocuk bir sanatçıdır.
- Her çocuk üretkendir.
- Her çocuk yeteneklidir.
- Her çocuk sorun çözebilir.

Öğretim ve eğitim programlarında dikkat edilmesi gereken nokta, transferi güç ve yararsız bilgilerin elenmesidir. Çünkü sorun çözmede iyi performans ilgili konuda çok fazla temel bilgiye sahip olmayı gerektirmektedir. Bu konuların seçimi de toplumun, ailenin ve öğretmenin kararlarıyla oluşmaktadır. Yaratıcılık, uyumun zıddı değildir. Birey, hem kendi ve hem toplumun güvenliği için bazı yasa ve düzenlemelere uymak zorundadır. Bloklarla inşaat yapan bir erkek çocuk ile bir araştırma mühendisinin ortaya çıkardığı yenilik arasında bir fark yoktur. Yaratıcılık, ait olduğu alanda çok çetin koşullarda çok uzun süren çalışmalar gerektirir. Başboş, kuralsız ve disiplini olmayan ortamlar, bireylerin gizli güçlerinin tümünün otoriter biçimde bastırıldığı ortamlar kadar yaratıcılığa zarar verir. Bir öğretmen ve veli için en güç görevlerden biri, çocukların uymak zorunda oldukları minimum (en düşük) alanları korurken, onların yaratıcılığını maksimum (en yüksek) düzeye çıkarmak zorunda oluşlarıdır.

Okulda var olan değerlerin ve başarı ölçütünün en önemlisi öğrencinin öğrenme düzeyidir. Yaratıcılık eğitimi ise sürekli sorgulama ruhunu geliştirir (Agarwal, 2002) Ertelenemeyecek tek sorun öğrenmedir. Öğrenmeyi en üst düzeye çıkaracak yönetici davranışı ise öğrenciye olumlu bir ben algısı ve

sorunlarla savaşım g¼c¼ kazandırabilmektir. Y¼netici, bu amaçla okulun t¼m ¼yelerini ¼ğrencinin akademik başarısı ve olumlu ben algısının pekiştirilmesine y¼nlendirir. Y¼netici, takım çalışması yaptığı ¼yelerine şu değerleri iletir ve yaşatılmasını sağlar (Sungur, 2002).

1. Okuldaki her ¼ğrenci sorun ç¼zebilir.
2. Okuldaki her ¼ğretmen ¼st d¼zeydeki her sorunu ç¼zebilir.
3. Okuldaki t¼m ¼yeler her d¼zeydeki sorunla baş edebilecek d¼zeydedirler.
4. Velilerimiz okulumuzun en yakın dostlarıdır. Ve okula ilişkin sorunlarda okula destek olabilirler.

Sungur'un (2002) aktarımıyla yaratıcı y¼neticiler şu şekilde ifade edilmişlerdir.

İzole olmuş okul y¼neticileri geri plana kaymakta, bunun yerine işbirliği yapan takım ile bu takımda çalışan y¼neticiler ¼n plana geçmektedir. Y¼neticiler artık her şeyi ¼nceden bilen ve astların onun talimatına uyup uymadığını kontrol eden kişiler değil, aksine ¼ğrenim s¼reçlerini başlatan ve astların yeteneklerini, yaratıcılıklarını ve angajmanlarını optimal gelişme ve ¼rg¼t¼n amaçlarının gerçekteşmesi i¼in destekleyen bir kişidir. Kısaca onun rol¼ y¼neticilikten liderliğe kaymıştır (Hesapçioğlu, 1998).

Y¼netici;

- ❖ T¼m ¼ğrencilerine sayęı, sevgi ve nezaketle davranır.
- ❖ ¼ğrencilerin kendi kendilerinden ve arkadaşlarından beklentilerini y¼kseltmek i¼in her t¼rl¼ yolu kullanır.
- ❖ ¼ğrencileri beceri geliştirmede birbirlerine yardımcı olmaya ¼zendirir.
- ❖ T¼m ¼ğrencilere eşit bi¼imde ¼ğrenme ve kendilerini değerlendirme olanağı yaratır.
- ❖ ¼ğrenciler i¼in y¼ksek beklentiler ve y¼ksek başarı standartları koyar.

Yaratıcı bir okul, demokratik tutum ve davranışların yer aldığı bir kültür ile belirlenir. Sınıftaki ve okuldaki demokrasi, öğrencinin bu kültürü daha ilköğretim çağında kazanmasını sağlar.

Yaratıcı bir ilköğretim okulu, yetenekli yönetici ve öğretmenler yardımıyla var olabilir. Okullar, yaratıcı bir beyin, soru soran bir çocuk karşısında kendi yeteneklerini gözden geçirmeli, çocuk düşüncesinin mantık ve fantezi boyutunun her iki yönünü de geliştirmek için önlemler almalıdırlar. Geleneksel eğitim sisteminin zayıflıkları; çocuğun zihinsel gelişimini, onun düşünme, iletişim, araştırma, buluş yapma ve sanatsal becerilerini geliştirmeyi ihmal etmeye devam etmektedir.

Yaratıcı okulda yönetici, çocuklar gibi düşünüp her konuda kendine NE? - NEREDE? - KİM? - NEZAMAN? - NASIL? - NEDEN?, Sorularını sorabilmelidir. Çünkü, *YARATICILIK TÜM BİLİM VE SANAT DALLARININ KESİŞTİĞİ NOKTADA*'dır. Bir okulun kültürü yaratıcılığı ve sorun çözmeyle kuşkusuz etkileyecektir. (Sungur,2002)

Bu arada ise yaratıcı okulların nasıl olacağı akla gelmektedir. Agarwal (2001:1).ise yaratıcı okulları, zengin öğretim yöntemlerinin çoklu ortamlarda görsel ve işitsel ders araçlarının öğrencilere sunulduğu hiçbir zaman bilgilerin hepsinin öğrenilemeyeceğinin bilindiği okullar olarak nitelendirmektedir.

Yaratıcı bir okul yöneticisi ise öğretme süreçlerini değerlendirebilecek eğitimden geçmiş olmalıdır. İyi bir okul yöneticisi (Sungur, 2001);

- ◆ Öğretim, yöntem ve tekniklerini bilmeli bunları öğretmene aktarmalıdır.
- ◆ Tüm kadroyu, öğretmen ve öğrenciyi buna göre eğitmelidir.
- ◆ Okul geliştirme yöntemlerini ve dinamiklerini bilmelidir.
- ◆ Sınıftaki öğretimi gözlemeli ve öğretmenle olumlu eleştirilerini yöneltmelidir.

- ◆ Çevrenin amaç ve değerlerine uyar ancak, öncelikleri öğrencilerin ihtiyaçları ve okul hedeflerini gerçekleştirmeye çalışır.
- ◆ Okulun gelecek hedef ve önceliklerinin belirlenmesinde girişimi ele alır.
- ◆ Öğretmen, öğrenci ve kendisi için yüksek standartları koyar.
- ◆ Okulla ilgili tüm grupların "ÖĞRENMEYİ EN ÜST DÜZEYE" çıkarmaları için öncelikle ısrar eder.
- ◆ Çevre koşullarını okula uygun biçimde ayarlar.
- ◆ Yenilikleri be yenilik taleplerini öğretmen ve personelden bekler, kollar ve konuyla ilgili bilgiler toplar.
- ◆ Özel öğretim teknik ve yöntemlerini öğrenip, öğretmenlere öğretmeye çalışır.
- ◆ Sınıf gözlemi, ders planlarının eleştirisi ve öğrenci performansı yoluyla öğretim liderliğini sürdürür.
- ◆ Yenilik ve değişimle ilgili fikirleri, okul yönetici kadar öğretmenlerden alır.
- ◆ Kendisini, okuldaki program lideri olarak görür.
- ◆ Yeni uygulamalar için gerekli araç-gereç ve programları bir araya getirir.
- ◆ ÖĞRETMENLER ÖĞRETİR, ÖĞRENCİLER ÖĞRENİR sloganını vurgular.
- ◆ Öğretmen-yönetici-personel arasında olumlu ilişkiler yaşanır.
- ◆ Okul yöneticisi BİZİM OKÜLUMUZ kavramını vurgular. Velinin, öğrencinin, öğretmenin özdeşleşmesini sağlar.
- ◆ Öğretimi kolaylaştıracak araç-gereç bürosu oluşturur.
- ◆ Bir okulun en önemli özelliği yapılan planlanmış değişikliklerdir.
- ◆ Okul etkinliklerinin tümü "öğrenci başarısının yükseltilmesi" olarak kabul edilmeli ve uygulamaya geçirilmelidir.

- ◆ Okul politikası ve süreçleri öğrenci ve öğrenci başarısı etrafında örgütlenmelidir. Okul içerisindeki tüm gruplar bu FIKIR BİRLİĞİ'ne (Consensus) bağlılık için ikna edilmelidir.

Yine, Sungur (2002) tarafından yaratıcı sorun çözme becerisi kazanmış yöneticinin özellikleri aşağıdaki şekilde sıralanmıştır.

1. Okul amaçlarının ve mevzuatın sık değişmesinden suçluluk duymaz.
2. Okulunu temel yapısından daha ileriye daha uzağa taşımaya çalışır.
3. Öğretmenlerine yeni ders programları üretmeleri için program geliştirecek ortamlar hazırlar.
4. Öğretmenlerine yaratıcı olmaları için esneklik tanır.
5. Okulun çok iyi bir kitaplığı, fen ve bilgisayar laboratuvarı, bilim merkezi ve iş atölyeleri olmasına dikkat eder ve bu ortamları her an çocukların hizmetinde tutar.
6. Öğretmenlerin çok sayıda görsel-işitsel ders araç gereçleri yapmasına yardımcı olur.
7. Anlaşmazlık durumunda velilere karşı "öğretmenini" korur.
8. Ders dışı etkinliklerde öğretmenini destekler ve yardımcı olur.
9. Öğretmenlerin okulda olup bitenleri her sabah masalarında yazılı olarak bulmasını sağlar.
10. Öğretmenini bir meslektaş gibi görür "BENİM OKULUM, BENİM ÖĞRETMENİM" demekten kaçınır. Bir çocuğu eğitmek ortak bir sorumluktur. BİZİM OKULUMUZ SÖZÜ kullanılmalıdır.
11. Öğretmenlerini kişisel niteliklerine göre değil, okul amaçlarına katkılarına göre değerlendirir.
12. Program geliştirmeye ilgili en son yenilikleri izler ve okulunda uygular.
13. Çevre yapısını iyi analiz eder ve okul yararına kullanır.

3.6. Yaratıcılığı Geliştirmeyi Etkileyen Etmenler

Rıza'ya (1999) göre, yaratıcılığı engelleyen faktörler şöyle sıralanabilir;

1. Duygusal engeller: Utangaçlık: . aptal yerine konma korkusu, yanlış yapma korkusu, belirsizliklere karşı hoşgörü yetersizliği ve aşırı özeleştiri bu gruba girer,
2. Kültürel engeller: Toplumsal değerler bir kültürden diğerine değişmektedir. Bazıları yaratıcılığı desteklediği gibi bazıları da engellemektedir. Hayal etmenin boşa harcanan zaman olarak kabul edilmesi, çok oyunun sadece çocuklar için olduğunun düşünülmesi, v.b. kültürel engellere örnek olabilir.
3. Öğrenilen engeller: Eşyaların kullanımı (fonksiyonel kalıplaşma), anlamların verilmesi, ihtimallerin beklenilmesi ve kutsallaşmış tabularla ilgili gelenek engelleri kapsamaktadır.
4. Algılama engelleri: Adetler, problemlerin önemli olan öğelerini tanımada başarısızlığa yol açabilir.
5. Yüklü program engelleri: Kalıplaşmış konular yığını olan ve belli süre içinde tamamlanması gereken eğitim programları da yaratıcılığa engel olmaktadır.

Büyük bir ihtimalle bizi yaratıcı olmaktan alıkoyan en büyük engel kendi kendimize getirdiğimiz sınırlamalardır. "Yaratıcı bir insan olduğuma inanmıyorum, bu yüzden de yaratıcı bir insan değilim" gibi sözler yaratıcılık için engeldir. Her insan yaratıcılık deryasının içindedir. Bu deryada ilerlemek için bireyin ilk olarak yaratıcı olduğunu, ikinci olarak da yaratıcı potansiyelini artırabileceğini kabul etmesi gerekir (Bentley, 1999).

Sönmez' e (1995)göre, yaratıcılık; "hem bir süreç, hem de bu sürecin sonunda ortaya özgün bir ürün koyma olarak ele alınabilir". Sönmez, yaratıcılığın ürün kısmının önemli olduğunu, özgün olması gerektiğini belirtir. O'na göre özgün ürün, yeni, tutarlı, sorun çözücü ve benzersiz özelliklerden en az biriyle donatılmış olmalıdır. Özgün bir ürün ortaya koyabilmek için,

kişinin üzerinde çalışacağı alanın bilgi, beceri ve duyularıyla donanık olması gerekir. Bu alanlardaki eksiklik ve yanlışlıklar yaratıcılığı engelleyebilir. Kişinin çalışacağı alana ilgi duyması, zaman ayırması, severek çalışması gibi duyuşsal özelliklere sahip olması gerekir.

Rawlinson (1995) da yaratıcı düşünmenin önündeki engelleri şöyle sıralar;

1. İnsanların kendi kendilerine koydukları engeller,
2. Kalıplar ya da tek bir geçerli sonuç bulma zorunluluğu,
3. Muhafazakarlık,
4. Açıkça görülen şeyleri sorgulamama,
5. Fazla hızlı değerlendirme,
6. Aptal gözükme korkusu,

Günümüzde, çoğu gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin eğitim sistemlerine yapılan en ağır eleştiri yaratılıktan yoksun olmasıdır.- Özellikle eğitimde fırsat eşitliğinin geçerli olduğu tüm toplumlarda, herkese aynı eğitim imkanı sağlamak olarak algılandığı için, merkeziyetçi, tek tip ders kitabı ve ezbere dayalı eğitimle yaratıcılık dikkate alınmamaktadır (Ataman, 1995). Noyalpan da (1993). genel eğitim sistemlerinin yakınsak düşünmeye endeksli olduklarını belirtmektedir. "Uygulanan tüm sınavlar ve testler yakınsak düşüncenin gelişimini değerlendirme eğilimindedir. Olması gereken ıraksak düşünmeyi geriletmektedir" demektedir. Ülkemizde zekânın ve yaratıcılığın geliştirilmesi gerekirken, salt belleğin geliştirilmesine önem verilmektedir. "Eğitimde amaç insan beynini doldurmak değil, olgunlaştırmak ve geliştirmektir" (Ersoy, 1993). Eğitim dalı ve düzeyi ne olursa olsun sadece mantıksal düşünmeye, yani mevcut olanları değerlendirmeye dayalı eğitim yaratıcılığın gelişmesini engeller (Yıldırım, 1998).

Yaratıcılığı hem fiziksel hem de sosyal çevre etkiler. Aşırı gürültü veya ışık, soğuk ya da sıcak ortam konuya yoğunlaşmaya engel olur. Ancak bazı kişileri rahatsız eden ortamlar, diğerlerinin düşünmesini kolaylaştırabilir. Hatta bazı dahilerin ürünlerini çok özel koşullarda verdikleri söylenebilir. Sosyal çevrenin ise yaratıcılığa etkisi daha büyüktür. Takım çalışmalarında yaratıcı

fikirler geliştirmek daha kolaydır. Yaratıcılık, bireysel olmasına rağmen işbirliği ve güvene dayalı bir ortamda daha çabuk gelişir. Takım sorumluluğu ve disiplin duygularımızı artırarak konu üzerinde odaklanmamızı kolaylaştırır. Takıma uyum kaygısı, üyeler arasındaki çatışma veya birbirlerinin başarısını sahiplenme gibi olumsuz davranışlar yaratıcılığı engelleyebilir (Yıldırım, 1998). Ayrıca Yıldırım yaratıcılığı destekleyen sosyal koşullara şu örnekleri vermektedir;

- İşbirliği ve güven ortamı,
- Fikirlerin eyleme geçirilebildiği ortamlar,
- Herkesin fikrine değer verilmesi, statü veya yetkinin düşünce üretimine yansıtılması,
- Yeniliğe ve öğrenmeye destek ve farklılığa tahammül etme,
- Yanılığıya hořęr ile bakma,
- Takdir ve fark edilme, düşünceyi sahibine mal etme,

Öğrencilerin yaratıcılığının geliştirilmesinde eğitim dünyası içerisinde bulunan herkese büyük görevler düşerken, en büyük görev öğretmenin öğrencilerine karşı gösterdiği tutum ve davranışlarında yatmaktadır. Öğretmenler, öğrencilerinden gelecek yeni düşüncelere, fikirlere açık olmalı ve bu fikirlerin gelişmesini zendirmelidir. Yaratıcı ama zekâ yönünden üstünlüğe sahip olmayan öğrenciler bir kenara itilmemelidir. Üstün zeklı öğrenciler her öğretmenin gözde öğrencisidir. Yaratıcı yeteneğe sahip öğrenciler ise olumsuz davranışlarından dolayı bir kenara itilmektedir. Öğretmen beklediğinden farklı bir cevap alınca değerlendirmede sıkıntı eker ve kolay karar verememek onu huzursuz eder (Yavuz, 1996). Bu nedenle öğretmenlerin yaratıcılığın ne olduğunu ve yaratıcı yeteneğe sahip öğrencilere nasıl davranılması gerektiğini iyi bilmelidir.

Royer ve Feldman (1984), sınıflarda yaratıcılığın geliştirilmesinin yollarını şöyle belirtirler; Sıra dışı fikirlerin açıklanmasına imkan sağlayacak tehdit edici olmayan bir atmosferin sağlanması, yaratıcı fikirler ya da ürünleri öğrencilerin ortaya atmaları için ödüllendirme ve kişisel yönelimli öğrenme fırsatları sağlama gibi stratejileri içerir. (Herbert,1985), ğrencilerin yaratıcılığını desteklemede dört ilke belirlemiştir. Bunlar sırasıyla şöyledir;

- ◆> Öğretim materyallerinde ve öğrenci anlatımında çeşitlilik sağlama,
- ◆> Yaratıcı başarıya yönelik olumlu tutum geliştirme,
- ◆> Devamlı yaratıcı anlatımı destekleme,
- ◆> Yardım ve dönüt sağlama,

Türkiye’de eğitim sistemi ciddi anlamda tartışılmakta ve yaratıcılığın önemi devlet kurumları tarafından fark edilmeye başlamıştır. Bu amaçla Talim Terbiye Kurulu Kasım 2001’ de Eğitim sürecinde Zekâ ve Yaratıcı Düşünme konulu bir çalıştay gerçekleştirmiştir. Ve bu çalıştay sonunda çıkan kararlar şu şekilde sıralanmıştır (Başer, 2001).

- Her birey yaratıcılık yetisine sahiptir.
- Her bireyin yaratıcılığı ve yaratıcı zekâsı geliştirilebilir.
- Bu yetiler kolaylıkla körelebileceği için belli ortamlarda geliştirilmeye muhtaçtır.
- Bunun için, bireyin öncelikle kendini iyi tanıması gerekir. Bu amaçla çeşitli olanaklar sağlanmalı ve ortamlar yaratılmalıdır.
- Bireyin yaratıcı olması için eğitim ve öğretim ortamları kalıplardan kurtarılmalıdır.
- Bütün bunların oluşabilmesi için birey (öğretmen ve öğrenen), bireysel ve toplumsal engellerden kurtulmalıdır.
- Yaratıcılığı ve yaratıcı düşünmeyi geliştiren yöntem ve tekniklerin öğrenilmesi ve öğretilmesi sağlanmalı, özgür ortamlar yaratılmalıdır.
- Yaratıcı drama bir öğretim yöntemi ve başlı başına bir ders olarak, okul içi ve okul dışında yer almalıdır
- Yaratıcı öğretmen; demokratik, hoşgörülü, sevecen, sabırlı, idealist, mizah anlayışına sahip, hayal gücü zengin, paylaşımcı, farklılıklara ve yeniliklere açık, olumlu düşünceye sahip bir birey olmalıdır.
- Eğitim sistemi, yaratıcı ve eleştirel düşünceye dayanmalıdır.
- Yaratıcı öğrenme ortamı, öğretmenlerin kendilerini yenilemeleriyle ve sistem değiştirme şanslarının olduğuna inanmalarıyla gerçekleşir.
- Yaratıcı öğrenme ortamında; bireysel farklılıkları ve yatkınlıkları

önemseme, grup çalışmalarını arttırma, uygun ve doğru yönergeler verme, yapıcı eleştirilerde bulunma, ortamdaki malzemeleri etkin bir biçimde kullanma ve problem çözümünde bireyin özgün düşüncelerini işe koşma vardır.

- Eğitim programlarında, sanatlar eğitime gereken yer önemle verilmelidir.

Bütün bu sayılanlar için ivedilikle zihniyet, eğitim felsefesi ve çağdaş doğrultuda değiştirilmelidir (Adıgüzel ve Arkadaşları,(2002).

BÖLÜM 4

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanması, çözümlenmesi ve yorumlanması ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

4.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı'na bağlı dört Lefkoşa ilkokulunda görevli öğretmen ve yöneticilere yönelik olarak yaratıcılık algılamalarını değerlendirmeyi amaçlayan tarama modeli niteliğinde bir araştırmadır.

4.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı'na bağlı ilköğretim okulları oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise 2007-2008 ders yılında KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı'na bağlı dört Lefkoşa ilkokulunda görev yapan 14 yönetici ve 106 öğretmenden oluşmaktadır.

4.3. Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılan veri toplama aracı, Trevor Bentley'in(1999) geliştirdiği bir anketten alınıp, literatüre dayalı olarak bazı maddeleri değiştirilip araştırmacı tarafından uzman akademisyenlerle görüşülüp hazırlanmıştır.

KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı'na bağlı dört Lefkoşa ilkokulunda görevli yönetici, ve öğretmenlerin yaratıcılığına yönelik algılamalarını belirlemek amacı ile anket yöntemi uygulanmıştır. Anket 5'li Likert tipi ölçek şeklindedir. Seçenekler Tamamıyla katılıyorum (5), Çoğunlukla katılıyorum (4), Kararsızım (3), Çoğunlukla Katılmıyorum (2), Tamamen katılmıyorum (1) şeklindedir. Ortalamaların yorumlanmasında şu değerler kabul edilmiştir:

Tamamıyla katılıyorum	1.00-1.79
Çoğunlukla katılıyorum	1.80-2.59
Kararsızım	2.60-3.39
Çoğunlukla Katılmıyorum	3.40-4.19
Tamamen katılmıyorum	4.20-5.00

KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı'na bağlı dört Lefkoşa ilkokulunda görevli yönetici ve öğretmenlerin yaratıcılığa yönelik uygulanan ölçeğin bilimsel güvenirliği konusunda yaptığımız Cronbach's Alpha testi sonucunda elde edilen 0.76 değeri, tam güvenirlik (iç tutarlılık) rakamı olan 1.00 rakamına yakın olması nedeniyle hazırlanan anketin güvenirliğinin yüksek olduğu kabul edilebilir.

ALAN	Cronbach α
EĞİTİM	,756

Tablo: 1 Cronbach α değerleri

Ayrıca ankette ortaya konan her sorunun geçerliliğini saptamak amacı ile faktör analizi uygulanmış ve bu uygulama sonucu aşağıdaki değerler elde edilmiştir: (Tablo 2 ve Tablo 3)

Tablo: 2 Faktör Analizi Değerleri 1

SORU	FAKTÖR
SORU1	,797
SORU2	,875
SORU3	,858
SORU4	,871
SORU5	,850
SORU6	,847
SORU7	,859
SORU8	,902
SORU9	,891
SORU10	,931
SORU11	,784
SORU12	,855
SORU13	,887
SORU14	,879
SORU15	,919
SORU16	,950
SORU17	,868
SORU18	,752

Tablo: 3 Faktör Analizi Değerleri 2

SORU	FAKTÖR
SORU19	,843
SORU20	,699
SORU21	,716
SORU22	,820
SORU23	,821
SORU24	,872
SORU25	,889
SORU26	,661
SORU27	,801
SORU28	,881
SORU29	,888
SORU30	,718
SORU31	,887
SORU32	,856
SORU33	,919
SORU34	,809
SORU35	,769
SORU36	,841
SORU37	,834

4.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Toplanan veriler, bilgisayar ortamında ve SPSS 15 (The Statical Package For The Social Sciences) istatistik programı kullanılarak çözümlenmiştir. Bu bağlamda yöneticilerin, etkili bir yönetim anlayışına ilişkin veriler, ölçek ve madde bazında betimsel istatistik tekniklerinden ortalama puan ve yüzde kullanılarak değerlendirilmiştir. Madde bazında saptanan ortalama puanlar, her maddenin ifade ettiği konuda KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı'na bağlı dört ilkokulda görevli yönetici ve öğretmenlerin yaratıcılık konusundaki algılama düzeyinin bir göstergesi olarak yorumlanmıştır. Bu mantık süzgeciyle de yüksek ortalama puana veya

yüzdeye sahip olan ilgili madde, yönetici ve öğretmenlerin görelî olarak etkin bir şekilde gösterdiği bir davranışı, düşük ortalama puana veya yüzdeye sahip olan ilgili madde, görelî olarak yetersizlik gösterdiği bir davranışı ifade eder şeklinde yorumlanmıştır. Ölçekli soruların analizine yönelik olarak; dört ilkokul yönetici ve öğretmenlerini oluşturan gruplara yönelik sorulara verilen yanıtlar arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Farklılığın hangi okuldan kaynaklandığının karşılaştırılmasında Scheffe testinden yararlanılmıştır. Yönetici ve öğretmenler arasındaki karşılaştırmalarda ise Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Karşılaştırmalarda .05 anlamlılık düzeyi temel alınmıştır.

BÖLÜM 5

BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırma ile ilgili bulgular tablolar halinde gösterilerek yorumlanmıştır.

Anket Uygulanan Okullardaki Yönetici ve Öğretmen Sayıları ve Anketi Yanıtlayan Yönetici ve Öğretmenlerin Dağılımları (Tablo 2 de görülmektedir.)

Tablo 4: Anket Uygulanan Dört Okullardaki Yönetici ve Öğretmen Sayıları ile Değerlendirilen Anket Sayıları ve yüzdelikleri

Sıra	Okul Adı	Yönetici	%	ÖĞRETMEN	%	Verilen Anket Sayısı	Değerlendirilen Anket Sayısı	%
1	9 EYLÜL	4	10.81	33	89.19	31	31	83.7
2	Şht. TUNCER	5	11.11	40	88.89	26	26	57.7
3	NECATİ TAŞKIN	3	14.28	18	85.72	16	16	76.2
4	ÇAĞLAYAN İLKOKULU	2	11.77	15	88.23	12	12	70.5

Anket uygulanan okullardaki anketi yanıtlayan yönetici ve öğretmenlerin cinsiyetlerine göre dağılımları tablo 5'de yer almaktadır.

Tablo 5: Anket Uygulanan Dört Okullardaki Yönetici ve Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımları

Sıra	Okul Adı	KADIN	ERKEK	TOPLAM
1	9 EYLÜL	21	10	31
2	Şht. TUNCER	12	14	26
3	NECATİ TAŞKIN	8	8	16
4	ÇAĞLAYAN İLKOKULU	8	4	12
Toplam		49	36	85

Toplam 31 öğretmeni bulunan 9 Eylül İlkokulunda 21 kadın ve 10 erkek bulunmaktadır.

26 öğretmen ve yöneticisi bulunan Şht.Tuncer İlkokulunda 12 kadın,14 erkek öğretmen görev yapmaktadır.

16 öğretmen ve yöneticisi bulunan Necati Taşkın İlkokulunda 8 kadın,8 erkek öğretmen görev yapmaktadır.

12 öğretmen ve yöneticisi bulunan Çağlayan İlkokulunda 8 kadın, 4 erkek öğretmen görev yapmaktadır.

ANOVA Testi İle İlgili Değerlendirmeler:

0.05'ten küçükse okullararası öğretmenlerinin yanıtları arasında o konuda anlamlı fark olduğunu, 0.05'ten büyükse anlamlı fark olmadığını gösterir.

(* = $P < 0.05$)

Tablo: 6 1-8. Sorular İle İlgili ANOVA Analizi Verileri

	ÇAĞLAYAN	12	2,5000	1,24316		
SORU	OKUL		ORTALAMA	SAPMA	F	P
Soru1.İşim hakkında bana bir açıklama yapılmadığı halde kötü yönde eleştiriliyorum.	9 EYLÜL	31	3,9355	1,12355	.866	.462
	ŞHT. TUNCER	26	3,8077	1,13205		
	NECATİ TAŞKIN	16	3,8125	,91059		
	ÇAĞLAYAN	12	3,3333	1,23091		
Soru2.Olabildiğince yaratıcı olmak yolunda cesaretlendiriliyorum.	9 EYLÜL	31	2,7097	1,13118	5.034	.003*
	ŞHT. TUNCER	26	3,3462	,84580		
	NECATİ TAŞKIN	16	3,8125	,75000		
	ÇAĞLAYAN	12	3,0000	1,04447		
Soru3. Yönetim çalışanların yaptıklarını yargılıyor.	9 EYLÜL	31	3,3548	1,30508	1.689	.176
	ŞHT. TUNCER	26	3,1538	,96715		
	NECATİ TAŞKIN	16	3,6875	3,3548		
	ÇAĞLAYAN	1,30508	31	3,1538		
Soru4. Yönetim, iş konusunda esneklik sağlıyor.	9 EYLÜL	31	3,2581	1,34084	3.335	.023*
	ŞHT. TUNCER	26	2,5769	,70274		
	NECATİ TAŞKIN	16	2,6250	1,31022		
	ÇAĞLAYAN	12	2,1667	1,11464		
Soru5. Bulunduğum yerde yeni fikirlere değer verilmiyor.	9 EYLÜL	31	3,5161	1,26151	1.081	.362
	ŞHT. TUNCER	26	3,3846	1,26734		
	NECATİ TAŞKIN	16	3,3125	1,30224		
	ÇAĞLAYAN	12	4,0833	,99620		
Soru6. Yönetim yeni fikirlere ve değişime açıktır.	9 EYLÜL	31	2,4839	1,43460	.462	.710
	ŞHT. TUNCER	26	2,5769	,90213		
	NECATİ TAŞKIN	16	2,4375	1,20934		
	ÇAĞLAYAN	12	2,0833	1,24011		
Soru7. Yönetim işimi nasıl ve ne zaman yaptığımı kontrol ediyor.	9 EYLÜL	31	2,5161	1,20750	1.030	.384
	ŞHT. TUNCER	26	3,0000	1,01980		
	NECATİ TAŞKIN	16	2,6875	1,40089		
	ÇAĞLAYAN	12	3,0833	1,44338		
Soru8. Yönetim işimde karşılaştığım sorunları nasıl	9 EYLÜL	31	4,0000	,96609	10.33 8	.000*
	ŞHT. TUNCER	26	2,8077	,74936		
	NECATİ TAŞKIN	16	2,6875	1,40089		

Tablo 6’da Yer Alan 1-8. sorularla İlgili Yorumlar :

- 1.sırada yer alan **“İşim hakkında bana bir açıklama yapılmadığı halde kötü yönde eleştiriliyor”** düşüncesine okullararası öğretmen ve yöneticileri arasında anlamlı fark olmadığı görülmektedir.
- 2.sırada yer alan **“Olabildiğince yaratıcı olmak yolunda cesaretlendiriliyorum”** düşüncesinde okullararası öğretmen ve yöneticileri arasında görüş farklılığı bulunmaktadır.
- 3.sırada yer alan **“Yönetim çalışanların yaptıklarını yargılıyor”** düşüncesinde okullararası öğretmen ve yöneticileri arasında anlamlı fark olmadığı görülmektedir.
- 4.sırada yer alan **“Yönetim, iş konusunda esneklik sağlıyor”** düşüncesinde . okullararası öğretmen ve yöneticileri arasında anlamlı fark olduğu görülmektedir.
- 5.sırada yer alan **“Bulunduğum yerde yeni fikirlere değer verilmiyor”** düşüncesinde, okullararası öğretmen ve yöneticileri arasında görüş farklılığı bulunmamaktadır.
- 6. sırada yer alan **“Yönetim yeni fikirlere ve değişime açık”** düşüncesine okullararası öğretmen ve yöneticileri arasında görüş farklılığı bulunmamaktadır.
- 7.sırada yer alan **“Yönetim işimi nasıl ve ne zaman yaptığımı kontrol ediyor”** düşüncesine okullararası öğretmen ve yöneticileri arasında görüş farklılığı bulunmamaktadır.

- 8. sırada yer alan **“Yönetim işimde karşılaştığım sorunları nasıl çözdüğümü anlıyor”** düşüncesinde, okullararası öğretmen ve yöneticileri arasında anlamlı fark olduğu görülmektedir.

Tablo: 7 9-16. Sorular ile ilgili ANOVA Analizi Verileri

SORU	OKUL	N	ORTALAMA	STANDART SAPMA	F	P
Soru9. Yönetimin yeni fikirlere gösterdiği saygı yada ilgi yetersizdir.	9 EYLÜL	31	3,0968	1,22079	4.271	.007*
	ŞHT. TUNCER	26	3,3846	,80384		
	NECATİ TAŞKIN	16	3,0625	1,12361		
	ÇAĞLAYAN	12	4,3333	1,15470		
Soru10. Yönetim duygularıma, değerlerime ve düşüncelerime saygı duyar.	9 EYLÜL	31	2,2258	1,05545	1.873	.141
	ŞHT. TUNCER	26	2,7308	,96157		
	NECATİ TAŞKIN	16	2,5000	1,15470		
	ÇAĞLAYAN	12	2,0000	,85280		
Soru11. İş ortamında çok az esneklik söz konusudur.	9 EYLÜL	31	3,6774	1,07663	1.421	.243
	ŞHT. TUNCER	26	3,3077	1,01071		
	NECATİ TAŞKIN	16	3,3750	1,14746		
	ÇAĞLAYAN	12	4,0000	1,12815		
Soru12. Yönetim yaratıcı düşüncelerimi korur.	9 EYLÜL	31	2,3871	1,05443	.537	.658
	ŞHT. TUNCER	26	2,6538	,56159		
	NECATİ TAŞKIN	16	2,6875	1,07819		
	ÇAĞLAYAN	12	2,4167	1,37895		
Soru13. Bazı düşüncelerim başka birisininmiş gibi sunuldu.	9 EYLÜL	31	3,9355	,96386	.232	.874
	ŞHT. TUNCER	26	3,8077	1,20064		
	NECATİ TAŞKIN	15	3,8000	1,14642		
	ÇAĞLAYAN	12	4,0833	,99620		
Soru14. Getirdiğim çeşitlilik dolayısıyla bana saygı duyulur.	9 EYLÜL	31	2,5806	,92283	.256	.857
	ŞHT. TUNCER	26	2,7308	,82741		
	NECATİ TAŞKIN	16	2,5000	1,09545		
	ÇAĞLAYAN	12	2,5000	1,24316		
Soru15. Bana yeni bilgiler öğrenmek ve deneyim elde etmek konusunda fırsatlar sunulur.	9 EYLÜL	31	2,3871	1,25638	3.862	.012*
	ŞHT. TUNCER	26	2,9231	,84489		
	NECATİ TAŞKIN	16	2,5625	1,09354		
	ÇAĞLAYAN	12	1,6667	,98473		
Soru16. Yönetim çalışanlarının düşüncelerinden yararlanır.	9 EYLÜL	31	2,5484	1,17866	.645	.588
	ŞHT. TUNCER	26	2,9231	,93480		
	NECATİ TAŞKIN	16	2,5625	1,09354		
	ÇAĞLAYAN	12	2,5833	1,31137		

Tablo 7’de 9-16. sorularla ilgili yorumlar yer almaktadır.

- 9. sırada yer alan **“Yönetimin yeni fikirlere gösterdiği saygı ya da ilgi yetersiz”** düşüncesinde okullararası öğretmen ve yöneticileri arasında görüş farklılığı bulunmaktadır.
- 10. sırada yer alan **“Yönetim duygularıma, değerlerime ve düşüncelerime saygı duyar”** düşüncesinde okullararası öğretmen ve yöneticileri arasında görüş farklılığı bulunmamaktadır.
- 11.sırada yer alan **“İş ortamında çok az esneklik söz konusudur”** düşüncesinde okullararası öğretmen ve yöneticileri arasında görüş farklılığı bulunmamaktadır.
- 12. sırada yer alan **“ Yönetim yaratıcı düşüncelerimi korur”** düşüncesinde okullararası öğretmen ve yöneticileri arasında görüş farklılığı bulunmamaktadır.
- 13.sırada yer alan **“Bazı düşüncelerim başka birisininmiş gibi sunuldu”** düşüncesinde, okullararası öğretmen ve yöneticileri arasında görüş farklılığı bulunmamaktadır.
- 14. sırada yer alan **“Getirdiğim çeşitlilik dolayısıyla bana saygı duyulur”** düşüncesinde okullararası öğretmen ve yöneticileri arasında görüş farklılığı bulunmamaktadır.
- 15. sırada yer alan **“Bana yeni bilgiler öğrenmek ve deneyim elde etmek konusunda fırsatlar sunulur”** düşüncesinde okullararası öğretmen ve yöneticileri arasında anlamlı fark olmadığı görülmektedir.
- 16. sırada yer alan **“Yönetim çalışanlarının düşüncelerinden yararlanır”** düşüncesinde okullararası öğretmen ve yöneticileri arasında görüş farklılığı bulunmamaktadır.

Tablo: 8 17-24. Sorular ile ilgili ANOVA Analizi Verileri

SORU	OKUL	N	ORTALA MA	STANDART SAPMA	F	P
Soru17. Yaratıcı olmak için yeteri kadar zamana ve kaynağa sahibim.	9 EYLÜL	31	2,5484	,92516	1.358	.262
	ŞHT. TUNCER	26	2,6154	1,23538		
	NECATİ TAŞKIN	16	3,1875	1,32759		
	ÇAĞLAYAN	12	2,4167	1,37895		
Soru18. Yaratıcılık doğuştan gelen bir özelliktir	9 EYLÜL	31	2,2903	,86385	8.165	.000*
	ŞHT. TUNCER	26	2,5385	1,39229		
	NECATİ TAŞKIN	16	1,1250	,34157		
	ÇAĞLAYAN	12	3,0000	1,47710		
Soru19. Toplumda çok az insan yaratıcılığa sahiptir	9 EYLÜL	31	3,1290	1,14723	.317	.813
	ŞHT. TUNCER	26	3,2308	1,10662		
	NECATİ TAŞKIN	16	2,8750	1,20416		
	ÇAĞLAYAN	12	3,1667	1,33712		
Soru20. Yaratıcı kişilik özelliklerini bilmiyorum	9 EYLÜL	31	3,8387	,86011	.399	.754
	ŞHT. TUNCER	26	4,0385	,82369		
	NECATİ TAŞKIN	16	3,7500	,93095		
	ÇAĞLAYAN	12	3,8333	1,19342		
Soru21. Üstün zekalı insanlar yaratıcıdır	9 EYLÜL	31	3,1290	1,23131	3.548	.018*
	ŞHT. TUNCER	26	3,0385	1,42775		
	NECATİ TAŞKIN	16	2,5000	1,59164		
	ÇAĞLAYAN	12	4,1667	1,11464		
Soru22.. Yaratıcılık öğrenilmiş davranışlardır	9 EYLÜL	31	3,4194	1,20483	1.879	.140
	ŞHT. TUNCER	26	3,2692	1,11562		
	NECATİ TAŞKIN	16	4,0625	1,28938		
	ÇAĞLAYAN	12	3,8333	1,02986		
Soru23. Yaratıcılık akıcı düşünceye dayanır	9 EYLÜL	31	2,3226	,94471	1.670	.180
	ŞHT. TUNCER	26	2,3077	,97033		
	NECATİ TAŞKIN	16	1,9375	,68007		
	ÇAĞLAYAN	12	2,7500	1,21543		
Soru24. Aynı anda olumlu ve olumsuz yönleri görebilmeyi gerektirir	9 EYLÜL	31	1,8387	,77875	2.868	.042*
	ŞHT. TUNCER	26	1,7692	,71036		
	NECATİ TAŞKIN	16	1,6250	,61914		
	ÇAĞLAYAN	12	2,4167	,90034		

Tablo 8’de 17-24. sorularla ilgili yorumlar yer almaktadır.

- 17. sırada yer alan **“Yaratıcı olmak için yeteri kadar zamana ve kaynağa sahibim”** düşüncesinde okullararası öğretmen ve yöneticileri arasında görüş farklılığı bulunmamaktadır.
- 18. sırada yer alan **“Yaratıcılık doğuştan gelen bir özelliktir”** düşüncesinde okullararası öğretmen ve yöneticileri arasında görüş farklılığı bulunmaktadır.
- 19.sırada yer alan **“Toplumda çok az insan yaratıcılığa sahiptir”** düşüncesinde okullararası öğretmen ve yöneticileri arasında görüş farklılığı bulunmamaktadır.
- 20.sırada yer alan **“Yaratıcı kişilik özelliklerini bilmiyorum”** düşüncesinde okullararası öğretmen ve yöneticileri arasında görüş farklılığı bulunmamaktadır.
- 21.sırada yer alan **“Üstün zekalı insanlar yaratıcıdır”** düşüncesinde okullararası öğretmen ve yöneticileri arasında görüş farklılığı bulunmaktadır.
- 22.sırada yer alan **“Yaratıcılık öğrenilmiş davranışlardır”** düşüncesinde okullararası öğretmen ve yöneticileri arasında görüş farklılığı bulunmamaktadır.
- 23.sırada yer alan **“Yaratıcılık akıcı düşünceye dayanır”** düşüncesinde okullararası öğretmen ve yöneticileri arasında görüş farklılığı bulunmamaktadır.
- 24.sırada yer alan **“Aynı anda olumlu ve olumsuz yönleri görebilmeyi gerektirir”** düşüncesinde okullararası öğretmen ve yöneticileri arasında görüş farklılığı bulunmaktadır.

Tablo: 9 25-32. Sorular İle İlgili ANOVA Analizi Verileri

SORU	OKUL	N	ORTALA MA	STANDART SAPMA	F	P
Soru25. Hayal yaratıcılığı geliştiren bir özelliktir	9 EYLÜL	31	1,7419	,81518	2.823	.044
	ŞHT. TUNCER	26	1,9615	,91568		
	NECATİ TAŞKIN	16	1,3750	,71880		
	ÇAĞLAYAN	12	2,3333	1,30268		
Soru26. Meraklı kişiler daha yaratıcıdır	9 EYLÜL	31	2,3226	,87129	2.869	.041
	ŞHT. TUNCER	26	2,1538	1,00766		
	NECATİ TAŞKIN	16	1,8750	,80623		
	ÇAĞLAYAN	12	2,9167	1,24011		
Soru27. Yaratıcılık mantıklı düşünmeye dayanır	9 EYLÜL	31	2,5806	1,05749	.966	.413
	ŞHT. TUNCER	26	2,5385	1,06699		
	NECATİ TAŞKIN	16	2,7500	1,29099		
	ÇAĞLAYAN	12	3,1667	1,26730		
Soru28. Okulumda öğrenci yaratıcılığını geliştirme dikkate alınmaktadır	9 EYLÜL	31	2,5806	1,31083	1.998	.121
	ŞHT. TUNCER	26	3,2692	1,11562		
	NECATİ TAŞKIN	16	3,3125	1,25000		
	ÇAĞLAYAN	12	3,0000	1,12815		
Soru29. Eğitim sistemi öğrenci yaratıcılığını geliştirmektedir	9 EYLÜL	31	3,6452	,98483	.426	.735
	ŞHT. TUNCER	26	3,6923	1,01071		
	NECATİ TAŞKIN	16	3,5000	,81650		
	ÇAĞLAYAN	12	3,9167	1,08362		
Soru30. Eğitim programları yaratıcılığı dikkate alarak düzenlenmektedir	9 EYLÜL	31	3,5161	,88961	.282	.838
	ŞHT. TUNCER	26	3,4231	1,27037		
	NECATİ TAŞKIN	16	3,5625	,51235		
	ÇAĞLAYAN	12	3,7500	1,28806		
Soru31. Ezberci öğretim yaratıcılığı engellemektedir	9 EYLÜL	31	1,8065	1,19497	.451	.717
	ŞHT. TUNCER	26	1,6538	,93562		
	NECATİ TAŞKIN	16	2,0625	1,48183		
	ÇAĞLAYAN	12	2,0000	1,47710		
Soru32.. Yaratıcılığı geliştiren teknikleri sınıfta uygulayabiliyorum	9 EYLÜL	31	3,0968	1,07563	.765	.517
	ŞHT. TUNCER	26	3,1923	1,05903		
	NECATİ TAŞKIN	16	2,8125	1,27639		
	ÇAĞLAYAN	12	3,4167	,90034		

Tablo 9'da 25-32. sorularla ilgili değerlendirmeler yer almaktadır.

- 25.sırada yer alan **"Hayal yaratıcılığı geliştiren bir özelliktir"** düşüncesinde okullararası öğretmen ve yöneticileri arasında anlamlı fark olduğu görülmektedir.
- 26. sırada yer alan **"Meraklı kişiler daha yaratıcıdır"** düşüncesinde okullararası öğretmen ve yöneticileri arasında görüş farklılığı bulunmaktadır.
- 27. sırada yer alan **"Yaratıcılık mantıklı düşünmeye dayanır"** düşüncesinde okullararası öğretmen ve yöneticileri arasında görüş farklılığı bulunmamaktadır.
- 28.sırada yer alan **"Okulmda öğrenci yaratıcılığını geliştirme dikkate alınmaktadır"** düşüncesinde okullararası öğretmen ve yöneticileri arasında görüş farklılığı bulunmamaktadır.
- 29.sırada yer alan **"Eğitim sistemi öğrenci yaratıcılığını geliştirmektedir"** düşüncesinde okullararası öğretmen ve yöneticileri arasında anlamlı fark olmadığı görülmektedir.
- 30.sırada yer alan **"Eğitim programları yaratıcılığı dikkate alarak düzenlenmektedir"** düşüncesinde okullararası öğretmen ve yöneticileri arasında anlamlı fark olmadığı görülmektedir.
- 31.sırada yer alan **"Ezberci öğretim yaratıcılığı engellemektedir"** düşüncesinde okullararası öğretmen ve yöneticileri arasında görüş farklılığı bulunmamaktadır.
- 32.sırada yer alan **"Yaratıcılığı geliştiren teknikleri sınıfta uygulayabiliyorum"** düşüncesinde okullararası öğretmen ve yöneticileri arasında görüş farklılığı bulunmamaktadır.

Tablo: 10 33-37 Sorular ile ilgili ANOVA Analizi Verileri

SORU	OKUL	N	ORTALA MA	STANDART SAPMA	F	P
Soru33. Yaratıcılığı geliştirme konusunda bilgi sahibiyim	9 EYLÜL	31	1,9355	1,20928	3.605	.017*
	ŞHT. TUNCER	26	2,8846	1,17735		
	NECATİ TAŞKIN	16	2,8125	1,32759		
	ÇAĞLAYAN	12	2,5000	,90453		
Soru34. Öğrencideki yaratıcılık özelliklerini fark edebilmekteyim	9 EYLÜL	31	2,0645	,67997	1.904	.136
	ŞHT. TUNCER	26	1,9615	,52769		
	NECATİ TAŞKIN	16	2,3750	1,25831		
	ÇAĞLAYAN	12	2,5833	1,16450		
Soru35. Öğrenci yaratıcılığını geliştirmek için hizmet içi eğitim verilmelidir	9 EYLÜL	31	2,2258	1,23044	3.619	.017*
	ŞHT. TUNCER	26	1,9231	,89098		
	NECATİ TAŞKIN	16	1,9375	,77190		
	ÇAĞLAYAN	12	3,0833	1,31137		
Soru36. Yaratıcılık sadece beceri dersleri ile geliştirilebilir	9 EYLÜL	31	3,0968	,97826	.918	.436
	ŞHT. TUNCER	26	3,0385	,99923		
	NECATİ TAŞKIN	16	2,6875	1,25000		
	ÇAĞLAYAN	12	3,3333	1,15470		
Soru37. Öğrencilerin düşüncelerini rahatça söyleyebilmeleri yaratıcılıklarını geliştirmektedir	9 EYLÜL	31	1,8710	,71842	2.307	.083
	ŞHT. TUNCER	26	2,0000	1,13137		
	NECATİ TAŞKIN	16	1,7500	,44721		
	ÇAĞLAYAN	12	2,5833	1,16450		

Tablo: 10 33-37 Sorular ile ilgili Yorumlar

- 33.sırada yer alan "Yaratıcılığı geliştirme konusunda bilgi sahibiyim" düşüncesinde okullararası öğretmen ve yöneticileri arasında görüş farklılığı bulunmaktadır.
- 34.sırada yer alan "Öğrencideki yaratıcılık özelliklerini fark edebilmekteyim" düşüncesinde okullararası öğretmen ve yöneticileri arasında anlamlı fark olmadığı görülmektedir.

- 35.sırada yer alan **“Öğrenci yaratıcılığını geliştirmek için hizmet içi eğitim verilmelidir”** düşüncesinde okullararası öğretmen ve yöneticileri arasında görüş farklılığı bulunmaktadır.
- 36.sırada yer alan **“Yaratıcılık sadece beceri dersleri ile geliştirilebilir”** düşüncesinde okullararası öğretmen ve yöneticileri arasında görüş farklılığı bulunmamaktadır.
- 37.sırada yer alan **“Öğrencilerin düşüncelerini rahatça söyleyebilmeleri yaratıcılıklarını geliştirmektedir”** düşüncesinde okullararası öğretmen ve yöneticileri arasında görüş farklılığı bulunmamaktadır.

Tablo 11 : Anket Uygulanan Çoklu Karşılaştırma (Post Hoc Test) Sonucu Elde Edilen Okullar Arasında Düşünce Farkı Bulunan Sorularla İlgili Yorumlar.

GÖRÜŞ FARKI BULUNAN SORULAR	AÇIKLAMA
2. Olabildiğince yaratıcı olmak yolunda cesaretlendiriliyorum.	Çoklu karşılaştırma sonucu 9 Eylül İlkokulu ve Necati Taşkın İlkokulu öğretmenleri arasında görüş farkı saptanmıştır. Necati Taşkın İlkokulu öğretmenleri bu düşünceye yoğun olarak katılırken, 9 Eylül İlkokulu öğretmenleri en az katılım göstermektedir.
4. Yönetim, iş konusunda esneklik sağlıyor	Çoklu karşılaştırma sonucu 9 Eylül ve Çağlayan İlkokulları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Bu düşünceye 9 Eylül İlkokulu öğretmenleri yoğun olarak katılırken Çağlayan ilkokulu öğretmenlerinin katılımı düşük kalmaktadır.
8.Yönetim,işimde karşılaştığım sorunları nasıl çözdüğümü anlıyor.	Çoklu karşılaştırma sonucu 9 Eylül ile diğer okullar olan Şht. Tuncer,Necati Taşkın ve Çağlayan İlkokulları arasında görüş farkı saptanmıştır. Bu düşünceye 9 Eylül İlkokulu yoğun olarak katılırken diğer okullar olan Şht. Tuncer,Necati Taşkın ve Çağlayan İlkokullarının katılımları düşük kalmıştır.
9. Yönetimin yeni fikirlere gösterdiği saygı ya da ilgi yetersizdir.	Çoklu karşılaştırma sonucu 9 Eylül İlkokulu ile Çağlayan İlkokulu arasında ve Necati Taşkın ile Çağlayan İlkokulu arasında anlamlı fark bulunmaktadır. Çağlayan İlkokulu bu düşünceye yoğun olarak katılırken, 9 Eylül ve Necati Taşkın ilkokullarında katılım düşük kalmıştır.

GÖRÜŞ FARKI BULUNAN SORULAR	AÇIKLAMA
15. Bana yeni bilgiler öğrenmek ve deneyim elde etmek konusunda fırsatlar sunulur.	Çoklu karşılaştırma sonucu Sht Tuncer İlkokulu ile Çağlayan İlkokulu arasında anlamlı bir fark vardır. Bu düşünceye Şht. Tuncer yoğun olarak katılırken Çağlayan İlkokulunun katılımı düşük kalmıştır.
18. Yaratıcılık doğuştan gelen bir özelliktir.	Çoklu karşılaştırma sonucu Necati Taşkın İlkokulu ile diğer üç okul olan 9 Eylül, Şht Tuncer ve Çağlayan İlkokulları arasında anlamlı bir fark vardır. Bu düşünceye 9 Eylül , Şht .Tuncer ve çağlayan İlkokulları yoğun olarak katılırken ,Necati Taşkın İlkokulunda katılım düşük kalmıştır.
21. Üstün zekalı insanlar yaratıcıdır.	Çoklu karşılaştırma sonucu Necati Taşkın İlkokulu ile Çağlayan İlkokulu arasında anlamlı bir fark vardır. Bu düşünceye Çağlayan İlkokulu yoğun olarak katılırken, Necati Taşkın İlkokulunun katılımı düşük olmuştur.
Soru24. Aynı anda olumlu ve olumsuz yönleri görebilmeyi gerektirir.	Çoklu karşılaştırma sonucu bu düşünceye Çağlayan İlkokulunun katılımı yoğun olurken diğer üç okulun katılımı düşük olmuştur.
25. Hayal yaratıcılığı geliştiren bir özelliktir.	Çoklu karşılaştırma sonucu bu düşünceye Çağlayan İlkokulunun katılımı yoğun olurken diğer üç okulun katılımı düşük olduğu görülmüştür.
26. Meraklı kişiler daha yaratıcıdır.	Çoklu karşılaştırma sonucu bu düşünceye 9 Eylül ,Şht. Tuncer ve Çağlayan İlkokulları yoğun katılırken ,Necati Taşkın İlkokulunun katılımı düşük kalmıştır.
33. Yaratıcılığı geliştirme konusunda bilgi sahibiyim.	Çoklu karşılaştırma sonucu bu düşünceye Necati Taşkın,Şht. Tuncer ve Çağlayan İlkokulları katılırken ,9 Eylül İlkokulunun katılımı düşük olmuştur..
35.Öğrenci yaratıcılığını geliştirmek için hizmet içi eğitim verilmelidir.	Çoklu karşılaştırma sonucu bu düşünceye Çağlayan İlkokulu katılırken ,Necati Taşkın, Şht. Tuncer ve 9 Eylül İlkokulunun katılımı düşük olmuştur..

Anket Uygulanan Mann-Whitney Testi Sonucu Elde Edilen Yöneticiler ile Öğretmenler arasında Düşünce Farkı Bulunan Sorularla İlgili Yorumlar.

Soru 1 de yöneticiler ile öğretmenler arasında bir düşünce farkı vardır. Yöneticilerin ortalama sırası öğretmenlere göre yüksektir. Dolayısıyla yöneticiler **“İşim hakkında bana bir açıklama yapılmadığı halde kötü yönde eleştiriliyor”** sorusuna daha çok katılmaktadırlar. Yöneticiler bakanlığın veya öğretmenlerin kendilerini fazlasıyla eleştirdiklerine inanmaları ile bağlantılı olabilir.

Soru 18 de de yöneticiler ile öğretmenler arasında bir düşünce farkı vardır. Yöneticiler **“Yaratıcılık doğuştan gelen bir özelliktir “** sorusuna daha çok katılırlar. Yöneticilerin kendilerinde doğuştan gelen bir özelliğe sahip olduklarına inanmaları bu görevi kendilerinin icra ediyor olmasıyla bağlantılı olabilir.

BÖLÜM 6

SONUÇ VE ÖNERİLER:

6.1. SONUÇ:

Araştırmamızın konusunu olan yaratıcılık ve yaratıcılığa yönelik öğretmen algıları konusunda 9 Eylül, Şht. Tuncer, Necati Taşkın ve Çağlayan İlkokulları yönetici ve öğretmenlerine yönelik araştırmamız sonucunda elde edilen veriler dört okul öğretmenlerinin 37 sorudan 25 adetinde benzeri düşünceler taşıdıklarını göstermektedir. Öğretmenlerin farklı düşünceler taşıdıkları 12 soruda yer alan düşünceler den 9 Eylül ilkokulu 2, 9, 24, 25, 33, 35'nci soruda yer alan düşüncelere katılmadıkları görülmektedir, Şht Tuncer İlkokulu ise 8, 24, 25, 35 nci soruda yer alan düşüncelere katılmadıkları saptanmıştır. Necati Taşkın İlkokulu 8, 9, 18, 21, 24, 25, 26, 35' nci ve Çağlayan İlkokulu ise 4, 15 nci soruda yer alan düşüncelere katılmadıkları görülmektedir. Elde edilen verilere baktığımız zaman yaratıcılık konusunda, okullarındaki uygulamaların yeterli olduğuna yönelik en yoğun katılımın Çağlayan İlkokulu öğretmen ve yöneticilerinden geldiği, bu okulu Şehit Tuncer İlkokulu ve 9 Eylül İlkokulunun izlediği görülmektedir. Sorulara verilen yanıtlarda katılımın en düşük olduğu okulun ise Necati Taşkın İlkokulu olduğu saptanmıştır.

Öğretmenlere yaratıcılık konusunda cesaretlendirici uygulamaların düşük oluşu, öğretmenler genel olarak okul yönetimlerinin yaratıcılık konusunda yeterli esnekliği sağlamadıkları, Yönetimin sorun çözme konusunda duyarlı olmadığı, Yönetimi yeni fikirlere karşı ilgisinin yetersiz olduğu, Yaratıcılığı geliştirecek fırsatların yetersiz olduğu, yaratıcılığın doğuştan gelen bir özellik değil eğitimle sağlanabileceği, üstün zekalı olmanın yaratıcı olmak anlamına gelmediği, yaratıcılık olumlu ve olumsuz yönleri aynı anda görmek anlamına gelmemektedir, hayal kurmanın yaratıcılığı geliştirdiğini düşünmedikleri, meraklı kişilerin ille de yaratıcı olmaları gerekmediği, yaratıcılığı geliştirme konusunda bilgi sahibi olmadıkları ve öğrenci yaratıcılığını geliştirmek için hizmet içi eğitime gerek olamadığı, yönünde düşünceler taşımaktadırlar.

Araştırma sonucunda yaratıcılık konusunda gerek yöneticilerin gerekse öğretmenlerin yeterince bilgi sahibi olmadıkları, sistem ve programlardaki düzenlemelerin yaratıcılığı ortaya çıkarabilecek nitelikte olup olmadıkları konusunda çelişkili düşünceler taşıdıkları anlaşılmaktadır. Öğrencilerde yaratıcılık özelliklerini ortaya çıkarabilecek esnekliğin sağlanamadığı, var olan olanakların ise öğretmenlerin farklı algılamaları nedeniyle uygulanamadığı görülmektedir.

Ülkenin eğitim sistemi ve eğitim programları okullara ve öğretmenlere göre farklı yorumlanmakta, görev ve yetkilerini tam olarak anlaşılamamakta. Eğitim ve öğretimde yaratıcılığı ön plana çıkaracak nitelikleri yeterince taşımamaktadır.

Yöneticilerin yönetim anlayışlarının yeterince katılımcı olmadığı, ayrıca öğretmenlerin de öğrenci yaratıcılıklarını ortaya çıkarma konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları anlaşılmaktadır.

Görev ile ilgili yapılan değerlendirme sonucunda ise yöneticiler soru 1’de yer alan “ İşim hakkında bana bir açıklama yapılmadığı halde kötü yönde eleştiriliyor” ve soru 18’ de “Yaratıcılık doğuştan gelen bir özelliktir” yönündeki düşüncelere yöneticilerin daha fazla katıldıkları görülmektedir. Yöneticilerin yönetsel uygulamalarının amirleri ve öğretmenlerce haksız eleştirilere uğradığını düşündükleri anlaşılmaktadır. Aynı şekilde öğretmenlerin aksine, yaratıcılığın doğuştan gelen bir özellik olduğunu düşündükleri görülmektedir. Diğer sorulara verilen yanıtlar öğretmenlerle paralellik göstermektedir.

6.2. ÖNERİLER:

1. Yaratıcılık öğrenilebilen bir süreçtir. Eğitim sistemi ve eğitim programları öğretmen ve öğrenci yaratıcılığını ortaya çıkaracak şekilde düzenlenmelidir.
2. Eğitim programlarını uygulayacak olan öğretmenler eğitim programlarının oluşturulması sürecine katılmalı ve oluşturulacak programlar öğretmen deneyimleri ve istemleri dikkate alarak hazırlanmalıdır.
3. Yasalarda ve yönetmeliklerde, öğretmenlerin öğretim ve eğitim uygulamalarında niteliği artıracak değişiklikler yapabilme olanağı bulunmalıdır.
4. Başta yöneticiler olmak üzere öğretmen ve öğrencilerin yaratıcılık özelliklerini geliştirebilecekleri koşullar oluşturulmalıdır.
5. Öğrencilerin kişisel özellikleri arasında yer alan yaratıcılık niteliklerini ortaya çıkaracak fiziksel ve düşünsel ortam sağlanmalıdır.
6. Okullardaki yönetim anlayışında katılımcılık sağlanmalıdır.
7. Öğretmenlere öğretim sürecinde yaratıcılığı ortaya çıkarabilecekleri maddi ve manevi olanaklar sunulmalıdır.
8. Ortam, yaratıcılığı ortaya çıkaracak şekilde düzenlenmelidir.

Ülkelerin gelişimindeki en önemli etken yetişmiş insan gücüdür. Bu etkeni ülke gereksinimleri ve uluslar arası niteliklerde sağlayabilmenin yolu eğitim sistemlerini beklentileri dikkate alacak şekilde düzenlenmesi ve uygulanması ile olasıdır. Yetişmiş insan gücü ülkelerin lider konuma gelmesi veya lider konumdaki ülkeleri takip etmesine neden olmaktadır. Lider konuma gelen ülkeler bilgiyi ve teknolojiyi üreten ülkelerdir. Bu ülkelerin en önemli özelliği ise insan gücünün yaratıcı özelliklerini ortaya çıkaracak eğitim sistemleri uygulamaları. Yaratıcı kişilerin yaratıcılıklarını ortaya çıkarmalarını sağlayacak olanakların sağlanması ve onların toplumu ileriye götürecek düşüncelerini uygulamaya koyacak yönetim yapısına sahip olmalarıdır.

Ülkemizin de ileri ülkeler düzeyine ulaşması için kalkınmanın en önemli etkeni olan yaratıcılık ve yaratıcılığa sahip insan gücü yaratmak amacı ile başta yasal düzenlemeler, yönetim sistemi ve uygulamaları, eğitim sistemi ve uygulamaları, tüm halk kesimlerinin düşüncelerini dikkate alacak şekilde yeniden yapılandırılmasını gerektirmektedir. İnsanın düşüncelerini özgürce ortaya koyabileceği, farklılıkları dışlamayacak hoşgörü özelliğine sahip çağdaş ve uygar bir toplum yaratmak toplumu oluşturan her bireyin katılımı mümkün olacaktır.

KAYNAKLAR

Açıkalın, A. (1995), **"2020 Yılında Benim Okulum"**, Eğitim Yönetimi, Ankara.

Addington, Jack E.: **% 100 Düşünce Gücü**, Akaşa Yayınları, Çev.: Birol Çetinkaya, İstanbul, 1999.

Adıgüzel, O.(2002). **"Yaşantılara Dayalı Öğrenme ve Eğitimde Yaratıcı Drama İlişkisi"**, Uluslararası Katılımlı 2000' li Yıllarda 1. Öğrenme ve Öğretme Sempozyumu, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Agarwal,D.(2001).**"CreativityinEducation"**,<http://www.parentpitara.com/school.html>.

Aktan,Can C: **"Neoklasik Yönetim Teorilerinde İnsan Boyutu"**, (Çevrimiçi) <http://www.canaktan.org/yonetim/insan-yonetim/neo-klasik.htm>, (05 Şubat 2003).

Alan,Y.:**"MucitOlmakistememez misiniz?"**,(Çevrimiçi) <http://www.sizinti.com.tr/konular/97/nisan/mucit.html> (07 Şubat 2003).

Alkan, C. (1992), **"Eğitim Ortamlarının Düzenlenmesi"**, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

Alkan, C., Deryakulu, D., Şimşek, N. (1995), **"Eğitim Teknolojilerine Giriş, Disiplin, Süreç, Ürün"**, Ankara: Önder Matbaacılık

Arıcı, T. (1995), **"Türk Eğitim Sisteminde Yaratıcılık"**, Ankara: TED Yayınları.

Arık, İ.Alev,(1990): **Yaratıcılık**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Armstrong,T.(1994), **"Multiple Inteligences in The Classrom"**, Aleandria,Association for Supervision and Curriculum, Development.

Ataman, A. (1995). **"Yaratıcı Okul, Öğretmen, Öğrenci; Yaratıcılık ve Eğitim"**Ankara: TED Yayınları.

Atkinci, H. (2002). **"İlköğretim Birinci Kademe Eğitim Programlarının Yaratıcı Düşünmenin Gelişmesine Etkileri, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.** Çanakkale.

Bakioğlu, A., Hesapçıoğlu, M. (1997), **"Düşünmeyi Öğrenmekte Öğretmen ve Okul Yöneticisinin Rolü: Düşünmek"**, M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi (9): 49-78.

Baltacıoğlu, İsmail H.(1976)**"Sanat Eseri Nasıl Bir Yaratıcıdır?"**, Yeni Adam Gazetesi, 1976, Sayı: 899, İstanbul, s.9.

Başer, N. (2001), **"Eğitim Sürecinde Zekâ ve Yaratıcı Düşünme Çalıştayı"**, Biliim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi,

Bell, K. (1997). **Creativity: A Mode Of Thinking**, Home School Pelper, Published By Bob Jones, University Pres, Greenville, 29614 South Carolina,

Bentley, T.(1999). **"Yaratıcılık"**, Çev: Onur Yıldırım. İstanbul: Hayat Yayınları

Buzan, Tony ve Keene, Raymond: **Dehanın El Kitabı**,. Çev. Sinem Gül, Sabah Kitapları, İstanbul,1996.

Can, N. (1998), **"Öğretmen ve Yöneticinin Etkinliğinin Öğretimdeki Rolü"**,Eğitim Yönetimi, Ankara.

Çoban S. (1999), **"Yöneticilerin Yaratıcılık Düzeyleri ile Liderlik Tarzları Arasındaki İlişki,Doktora tezi,İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,İstanbul.**

Cürebal, A, **"Yaratıcılık"**, <http://www.yaraticilik.html>.(Şubat2005)

Cürebal, F., **"Okul ve Yaratıcılık"**, (Çevrimiçi) <http://yayim.meb.gov.tr/yayimlar/nisan2008.htm>, (05 Şubat 2002.)

Çelik, V. (1997), **"Okul Kültürü ve Yönetimi"**, Ankara:Pegem Yayıncılık.

Dacey, John S.(1989), **Fundamentals Of Creative Thinking**, Lexington Books, New York,.

Davaslıgil, Ü.(1994): **Yüksek Gizli Güce Sahip Lise Öğrencilerinin Yaratıcılıkları Üzerine DeneySEL Bir Araştırma**, M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, Sayı:6, İstanbul.

Davis, E. Roy(1996): **Yaratıcı İmgelemeden Nasıl Yararlanabilirsiniz?**, Çev: Rengin Ekiz, Ruh ve Madde Yayınları, İstanbul.

De Bono, E.(1973): **Lateral ThinkingCreativity Step-by- Step**, Harper Collins, London.

De Bono, E.(1997): **Altı Şapkalı Düşünme Tekniği**, Çev.: Ercan Tuzcular, Remzi Kitabevi, İstanbul.

De Bono, E.(2003):"**Serious Creativity**",(Çevrimiçi) www.edwdebono.com,

Demirci,C."**YaratıcıDüşünme**"<http://www.eco.hacettepe.edu.tr/eleman/yayinlar/c-yaraticilik.html>.(20 Ağustos 2003)

Demirel, O.(2000). **"Planlamadan Uygulamaya Öğretme Sanatı"**Ankara: PegemA Yayıncılık.

Dikici, A.(2002)"**Sanat Eğitiminde Yaratıcılık**", Mart 2001, Milli Eğitim Dergisi,Sayı 149, (Çevrimiçi) <http://yayim.meb.gov.tr/yayimlar/149/dikici.htm>,.

Eğitim –Web: <http://www.abone.turk.net> (4 Ocak 2007)

Ekser Danışmanlık, **"Kişisel Liderlik Değerleri ve Gruplarda Etki Yönü"**, (Çevrimiçi) <http://www.ekser.com.tr/anket/ekseranket/anket.asp>, (04 Mart 2003).

Erdem A. R. (2005)." **Etkili ve Verimli – Nitelikli – Eğitim**". Ankara: Anı Yayıncılık.

Erdoğan, İ. (2000),. **"Okul Yönetimi ve Öğretim Liderliği"**, İstanbul: Sistem Yayınları.

Ersoy, A. (1993). **"Sanat Eğitiminin Genel Eğitime Katkısı"**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Bilimleri I. Ulusal Kongresi.

FıratYücel, **"ÖğrenciMerkezliEğitim"**web:<http://www.geocities.com/firatyucel.tr.> (14 Mart 2007)

"Yaratıcı Problem Çözme", (Çevrimiçi) <http://sozluk.sourtimes.org/show.asp?t=yaratıcı+problem+cozme>, (16 Şubat2003).

Gardner, John W., **"Yenilikçi Birey Zinde Toplum"**, İlgı Yayınevi, İstanbul,1990,(Çevrimiçi),http://ilim2000.tripod.com/Kitaplar/Bireysel_yonetim/yenilikci_birey.htm, (15 Şubat 2003).

Gaziantep Üniversitesi Yayını, **"Sürekli İyileştirme Yöntem ve Teknikleri,"** (Çevrimiçi) <http://www1.gantep.edu.tr/~dalgic/TKY/TKY9.htm>, 02 Şubat 2003.

Gaziantep Üniversitesi Yayınları, **"Toplam Kalite Yönetimi: Kalite Araçları"**,(Çevrimiçi)http://www1.gantep.edu.tr/~dalgic/TKY/TKY14.htm#_GÜC_ALANI_ANALİZİ,06Mart2003.

Geçtan E.(1988), **Psikanaliz Ve Sonrası**, İstanbul Remzi Kitabevi.

Gel,AliRıza,**"SanatveYaratıcılık"**,<http://www.egitim.aku.edu.tr/gel.htm>.(Şubat 2006)

George,S.(2002),**"CreativityandEducation"**,<http://www.perentspitara.com/m.../online.asp>.

Goleman,D.(1999), **Duygusal Zekâ**, 11. Basım, Çev: Banu Seçkin Yüksel, Varlık Yayınları, İstanbul .

Güleryüz, H. (2001). **"Yaratıcı Çocuk Edebiyatı"**, Ankara.Pegem Yayınlan.

Gürgen H.(1990) , **Reklamcılık ve Metin Yazarlığı**, AÜ. Yayınları, Eskişehir.

Gwain, S.: "**Yaratıcılık eğitimi**", İstanbul, (Çevrimiçi) <http://www.akasa.com.tr/sop/kitaplar/yaraticimge.htm>, (11 Şubat 2003).

Haensley, A. Patricia, and Cecil R. Reynolds, (1989) **Creativity and Intelligence, Handbook of Creativity**, Plenum Press, New York and London.

Halıçınarlı, E. (1998), "**Sanat Eğitiminde Yaratıcılık**" Yayınlanmamış doktora tezi, İzmir.

Herbert, J.K., (1985) "**Educational Psychology**" Harper & Row, New York.

Hermann N. (1998), "**The Creative Brain**", Lake Lure North Carolina.

Hoy, G. (2001), "**Imagination and Creativity in Education**" <http://www.feel.org/articles/creativity.html>.

<http://www.geocities.com/enveryolcu/yaraticilik/kavramlar.html> http://www.isguc.org/serpil_aytac1.php

İlhan, A.Ç. (1999), "**Sanat Eğitiminde Yaratıcı Dramanın Yeri**" Çağdaş Drama Derneği Bülteni (12):2 Ankara.

İlhan, A. Ç. (2001), "**Zekâ ve Yaratıcı Eğitim Sürecinde Birey**", Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi.

İlhan, A.Ç. (2002), "**Yaratıcılığı Geliştiren Öğretmen Özellikleri**". <http://www.bartional.com/yaraticilik.html>.

Jay, R. (2000): **The Ultimate Book of Business Creativity: 50 Great Thinking Tools for Transforming Your Business**, Capstone Publishing Ltd, B.Ü Yayınları.

Jersild, Arthur T., (1972) **Çocuk Psikolojisi**, Cilt III, Çev.: Gülseren Günçe, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, No: 27, Ankara.

Kırıçoğlu, O., (1991) **Sanatta Eğitim (Görmek, Anlamak, Yaratmak)**, Eğitim Kitabevi, Ankara.

Koçel, T. (1995). **"İşletme Yöneticiliği"**, İstanbul: Beta Yayınevi.

Köksal, G.(2003): **"Kalite"**, (Çevrimiçi) <http://www.egeozelokulder.org.tr/kalitecember.ppt>.

Levinson H.,(1980)"**Criteria For Choosing Chief Executives**", Harvard Business.

Maurice I., Mandell, Zary S., Rozenberg,(1992) **Marketing**, 2. Ed, Prestige Hall Inc, İstanbul.

Mavesky, M. (1995), **"Creative Activites for Young Childiren"**, Delmar Publishers Inc. USA.

May, Rollo(1987): **Yaratma Cesareti**, Metis Yayınları, Çev.: Alper Oysal, 1. Baskı, İstanbul.

ÖğrenciMerkezliEğitim(4 Kasım 2006) Web: <http://www.earged.meb.gov.tr>).

Öktem, F. (2001), **"Zekâ Kavramı"**, Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, 6-7

Özdemir, S. (1997), **"Eğitimde Örgütsel Değişme"**, Ankara: PegemA Yayıncılık.

Özden, Y. (1998). **"Öğrenme ve Öğretme"**. Ankara. Pegem A Yayıncılık.

Özden, Y (2000), **"Eğitimde Dönüşüm, Eğitimde Yeni Değerler"**, Ankara: Pegem A- Yayıncılık

Peat,D.(2001),**"CreativityandEducation"**,<http://www.davidpeat.com/bibliography.html>

Rawlinson, J.Geofrey: **Yaratıcı Düşünme ve Beyin Fırtınası**, Çev.: Osman Değirmen, Rota Yayınları, Bireysel Yatırım Dizisi, Reprosel Matbaa, İstanbul, 1995.

Rıza, E.T. (1999). **"Yaratıcılığı Geliştirme Teknikleri"**, İzmir Anadolu

Matbaası.

Rouquette, Michel-Louis(1994), **Yaratıcılık**, İkinci Basım, Çev: Işın Gürbüz, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994.

Royer,M.J.And Feldman,S.R.(1984):"**EducationalPsychology Applications And Therory**", ASfred A. Knopf, Inc. New York, USA.

San, İ.(1985) **Sanat ve Eğitim**, İkinci Basım, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No:151, Ankara.

San, İ. (1998). " **Sanatla Eğitim Üzerine Düşünceler**", Milli Eğitim Dergisi, 1(139):21-23.

Senge, P. (1993). '**Beşinci Disiplin**', Çev: Ayşegül İldeniz, İstanbul:Y.K.Y.

Sönmez, V. (1995). "**Yaratıcı Okul, Öğretmen, Öğrenci; Yaratıcılık ve Eğitim**", Ankara: TED Yayınları.

Sönmez, V. (1999), "**Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı**", Ankara:Anı Yayıncılık.

Summary of Scientific Research on the Transcendental Meditation Program **RelevanttoEducation**,(Çevrimiçi)<http://www.idealed.org/mnlweb/ProvBens/EducSum3.html>, 11 Şubat 2003.

Sungur N., (1997) **Yaratıcı Düşünce**, Evrim Yayınevi, İstanbul, 1.Basım 1992, 2. Basım

Sungur N.,(2001). "**Yaratıcı Okul Düşünen Sınıflar**", İstanbul: Evrim Yayınları.

Tahir, Rıza E.(1999): **Yaratıcılığı Geliştirme Teknikleri**, Anadolu Matbaası, İzmir.

Torrance, E.D. (1968). **"Education And The Creativity Potential"**, The University of Minnesota Press, Minneapolis, USA.

Töremen, F. (2002). **"Öğrenen Okul"**, Ankara: Nobel Yayıncılık.

Tübitak Yayınları, **"Yaratıcılık Yöntemleri: Zihin Haritası"**, (Çevrimiçi) <http://www.vizyon2023.tubitak.gov.tr/etkinlikler/yontem/bs.ppt+%22zihin+haritas%C4%B1%22&hl=tr&ie=UTF-8>, (2 Haziran 2002.)

Uysal, M. (1998), **"Milli Eğitim Mevzuatı I, Kanunlar"**, Niğde: Tolunay Yayıncılık.

Ülgen, Gülten ve Emel F., (1989), **Çocuk Gelişimi**, Beşinci Baskı, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları 57, İstanbul.

Ürensoy, Ferzan Ç.(1996): **Personel Yönetimi Fonksiyonlarının İnsangücünün Yaratıcılık Yeteneğini Geliştirmedeki Rolü**, Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Üstündağ, T. (2001). **"Yaratıcı Drama Öğretmenin Günlüğü"**, Ankara: PegemA Yayıncılık.

Velioğlu, S. ,(1978)**Akıl Hastası ve Sanatçı**, İstanbul.

Vexliard, A.(1996), **"Yaratıcılık Teorileri Ve Eğitim"**, Çev. N: Hızır, Felsefe Araştırma Dergisi.

Wallance, Doris B. ve Gruber, Howard E.(1989) : **Creative At Work**, Oxford University Press, New York.

Yavuz (Yavuzer), Halide S.(1996) **Yaratıcılık**, 3. Basım, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Yıldırım, R. (1998), **"Yaratıcılık ve Yenilik"**, İstanbul: Sistem Yayınları.

Yolcu, E.(1995), **Eğitimde Yaratıcılık Sorunu ve Sanat Eğitimi, İlköğretim ve Sorunları Sempozyumu**, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

EK-1 Anket Formu Örneği

ANKET FORMU

Bu alışma, “Yakın Doğu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Yönetimi, Denetimi, Ekonomisi Ve Planlaması Ana Bilim Dalı”, Yüksek Lisans Programı Mezuniyet Tezimde kullanılmak üzere hazırlanmakta olan “Eğitimde Yaratıcılık” konulu tezde kullanılmak üzere, İlk ğretim Okullarında görev yapan yönetici ve öğretmenlerin yaratıcılık konusundaki düşüncelerini belirlemek amacı ile düzenlenmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen veriler tamamıyla bilimsel amaçlı olarak değerlendirilip kullanılacaktır. Anket uygulanan kişiler ile ilgili herhangi bir bilgi tez çalışmamızda yayınlanmayacaktır.

Anketimize göstermiş olduğunuz ilgi ve duyarlılığa teşekkür eder çalışmalarınızda başarılar dileriz.

Saygılarımızla,

Hazırlayan : Nazım NURİ

Tez Danışmanı : Dr. Mustafa GÜRSOY

I

1. Okulun Adı:.....
2. Öğretmen Sayısı
3. Yönetici Sayısı :.....
4. Anketi Yanıtlayanın Eğitim Dalı :.....
5. Anketi Yanıtlayanın Görevi :
6. Anketi Yanıtlayanın Görev süresi :.....
7. Anketi Yanıtlayanın Cinsiyeti :.....

II

Lütfen aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katılıp katılmadığınızı, ilgili seçeneği (X) işaretleyerek belirtiniz.

	Tamamen Katılıyorum	Çoğunlukla Katılıyorum	Kararsızım	Çoğunlukla Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
İşim hakkında bana bir açıklama yapılmadığı halde kötü yönde eleştiriliyor.					
Olabildiğince yaratıcı olmak yolunda cesaretlendiriliyorum					
Yönetim çalışanların yaptıklarını yargılıyor.					
Yönetim, iş konusunda esneklik sağlıyor.					
Bulduğum yerde yeni fikirlere değer verilmiyor.					
Yönetim yeni fikirlere ve değişime açık					
Yönetim işimi nasıl ve ne zaman yaptığımı kontrol ediyor.					
Yönetim işimde karşılaştığım sorunları nasıl çözdüğümü anlıyor.					
Yönetimin yeni fikirlere gösterdiği saygı yadailgi yetersiz					
Yönetm duygularıma, değerlerime ve düşüncelerime saygı duyar.					
İş ortamında çok az esneklik söz konusudur.					
Yönetm yaratıcı düşüncelerimi korur.					
Bazı düşüncelerim başka birisininmiş gibi sunuldu.					
Getirdiğim çeşitlilik dolayısıyla bana saygı duyulur.					
Bana yeni bilgiler öğrenmek ve deneyim elde etmek konusunda fırsatlar sunulur.					
Yönetim çalışanlarının düşüncelerinden yararlanır.					
Yaratıcı olmak için yeteri kadar zamana ve kaynağa sahibim.					

III

Lütfen aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katılıp katılmadığınızı, ilgili seçeneği (X) işaretleyerek belirtiniz.

	Tamamen Katılıyorum	Çoğunlukla Katılıyorum	Kararsızım	Çoğunlukla Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
Yaratıcılık doğuştan gelen bir özelliktir					
Toplumda çok az insan yaratıcılığa sahiptir					
Yaratıcı kişilik özelliklerini bilmiyorum					
Üstün zekalı insanlar yaratıcıdır					
Yaratıcılık öğrenilmiş davranışlardır					
Yaratıcılık akıcı düşünceye dayanır					
Aynı anda olumlu ve olumsuz yönleri görebilmeyi gerektirir					
Hayal yaratıcılığı geliştiren bir özelliktir					
Meraklı kişiler daha yaratıcıdır					
Yaratıcılık mantıklı düşünmeye dayanır					

IV

Lütfen aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katılıp katılmadığınızı, ilgili seçeneği (X) işaretleyerek belirtiniz.

	Tamamen Katılıyorum	Çoğunlukla Katılıyorum	Kararsızım	Çoğunlukla Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
Okulumda öğrenci yaratıcılığını geliştirme dikkate alınmaktadır					
Eğitim sistemi öğrenci yaratıcılığını geliştirmektedir					
Eğitim programları yaratıcılığı dikkate alarak düzenlenmektedir					
Ezberci öğretim yaratıcılığı engellemektedir					
Yaratıcılığı geliştiren teknikleri sınıfta uygulayabiliyorum					
Yaratıcılığı geliştirme konusunda bilgi sahibiyim					
Öğrencideki yaratıcılık özelliklerini fark edebilmekteyim					
Öğrenci yaratıcılığını geliştirmek için hizmet içi eğitim verilmelidir					
Yaratıcılık sadece beceri dersleri ile geliştirilebilir					
Öğrencilerin düşüncelerini rahatça söyleyebilmeleri yaratıcılıklarını geliştirmektedir					

KUZAY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ
MİLLİ EĞİTİM VE KÜLTÜR BAKANLIĞI
İLKÖĞRETİM DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ

Sayı: İÖD.0.00-P.P. 1694/07

Lefkoşa

24.10.2007

Sa. Nazım Nuri,
9 Eylül İlkokulu
Lefkoşa.

“Eğitimde Yaratıcılık” konulu anket soruları Talim ve Terbiye Dairesi Müdürlüğü tarafından incelenmiş ve uygulanmasında bir sakınca görülmemiştir.

Anketi uygulamadan önce okul müdürlükleri ile temas kurulması ve uygulama tamamlandıktan sonra da anket sonuçlarının Müdürlüğümüze ve Talim Terbiye Dairesi Müdürlüğü’ne iletilmesi hususunda bilgilerinizi saygı ile rica ederim.

Hatice Düzgün
Müdür (a)

/BD

Tel (90) (392) 228 3136 - 228 6893
Fax (90) (392) 227 6599
E-mail meb@mebnet.net

Lefkoşa-KKTC